

Asiakkaiden seksuaalinen diskurssi –

metaforisten ilmaisujen jäljillä

perheasiain neuvottelukeskuksessa

MERJA RÖYSKÖ
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2007

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	4
2	ASIAKKUUS JA SEKSUAALISUUS PERHEASIAIN NEUVOTTELUKESKUKSESSA	6
2.1	PERHEASIAIN NEUVOTTELUKESKUKSESSA TÖISSÄ	6
2.2	ASIAKKUUDESTA PERHEASIAIN NEUVOTTELUKESKUKSESSA	7
2.3	SEKSUAALISUUS PERHENEUVONNAN KOHTEENA	10
3	KIELI PARISUHDETERAPIAN APUNA.....	13
3.1	KIELI JA PIENET SANAT.....	13
3.2	METAFORAT SANOJEN JA AJATTELUN APUNA.....	14
3.3	ASIAKKAAN KOHTAAMINEN PARI- SEKSUAALITERAPIASSA.....	17
4	METAFORA TAIPUU TUTKIMUKSEEN	26
4.1	TUTKIMUSAINEISTONA METAFORAT.....	26
4.2	DISKURSSIANALYYSI TUTKIMUSMENETELMÄNÄ.....	27
5	SEKSUAALINEN DISKURSSI – SEHÄN ON HELPPO PUHEENAIHE?	30
5.1	SEKSIÄLY ASIAKKAIDEN METAFORISSA.....	31
5.1.1	<i>Romantiikan ja puhumisen kaipaus</i>	<i>32</i>
5.1.2	<i>Kuvataan piilossa olevaa.....</i>	<i>34</i>
5.1.3	<i>Rakastelutekniikka ja -taidot</i>	<i>36</i>
5.2	SEKSUAALINEN RUOKAHALU(TTOMUUS)	38
5.3	USKOLLISUUS JA USKOTTOMUUS	42
5.4	YHTEENVETO ASIAKKAIDEN DISKURSSEISTA	49
5.5	YHTEENVETO SISÄLLÖSTÄ – SELITELLÄÄN SUJUVAMMIN JA SUMENNETAAN SANAIN	51
6	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	60

TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1 Seksuaalinen diskurssi perheasiain neuvottelukeskuksessa	31
---	-----------

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

RÖYSKÖ, MERJA: Asiakkaiden seksuaalinen diskurssi – metaforisten ilmaisujen jäljillä
perheasiain neuvottelukeskuksesta

Pro gradu -tutkielma, 68 s.

Sosiaalityö

Lokakuu 2007

Tässä tutkielmassa tarkastellaan, millaisia seksuaalisia metaforia perheasiain neuvottelukeskuksen asiakkaat käyttävät ja mikä merkitys niillä on perheneuvontatyössä. Selvittääkseni tätä, keräsin perheasiain neuvottelukeskuksesta asiakkailta seksuaalisuuteen liittyviä metaforia. Kirkon 41:ssä perheasiain neuvottelukeskuksesta käy keskimäärin 17.000 asiakasta vuodessa, joten siellä kohdataan hyvin paljon erilaisia perheen ja parisuhteen arkisia asioita kommunikaatio-ongelmista seksuaalisuuteen liittyviin pulmatilanteisiin.

Tutkimusotteeni näiden 63 seksuaalisen metaforan kanssa perustuu sosiaaliseen konstruktionismiin, jonka mukaan ihmiset sekä tulkitsevat elämäänsä, mutta myös tuottavat sitä sekä ajattelullaan että toiminnallaan. Metodinen työkaluni, diskurssianalyysi, tarkasteli niitä merkityksiä, joita asiakkaat tuottavat seksuaalisuuden saralla. Näkökulmana näiden metaforien analysoinnissa oli naisterapeutin.

Metaforat rakentavat sanan, lauseen tai laajemman asiakokonaisuuden jollain toisella sanalla tai kuvauksella. Metaforan avulla monimutkainen asia voidaan selittää lyhyemmin, ja metaforaa voidaan myös käsitellä kuin puhuttaisiin alkuperäisestä asiasta. Metaforia on tutkittu erilaisissa terapeuttisissa teorioissa, mutta varsinaisia terapiatyöhön liittyviä seksuaalisia metaforia käsitteleviä tutkimuksia en löytänyt.

Metaforia koodatessani löysin kolme erilaista diskurssia: seksiällyn, halu(ttomuus)- ja uskottomuusdiskurssin, joihin sijoitin metaforissa kohtaamani aiheet, kuten esimerkiksi rakastelutekniset taidot, romantiikan nälän ja seksin tarpeet. Tutkielmassani pohdin, miten ihmiset puhuvat näistä aiheista, miten he valitsevat oman metaforansa ja miten perheneuvonta niihin vastaa. Pohdin myös erilaisia työotteita, työntekijän roolia erilaisten työmenetelmien käyttäjänä ja teoreettisten lähestymistapojen käyttäjänä sekä ymmärtävän vuorovaikutuksen tärkeyttä.

Huomasin, että perheasiain neuvottelukeskuksen työhön ja työotteeseen kuuluu olennaisesti avoimuuden ja suoruuden kieli. Asioista puhutaan pääsääntöisesti arkisesti ja kiertelemättä, kuitenkin kunnioittaen asiakkaan esille tuomaa seksuaalista sanastoa. On tärkeää, että työntekijä kiinnittää erityishuomiota asiakkaiden metaforiin ja muihin sanallisiin ilmaisuihin, kuten sananparsiin ja toistuviin ilmaisuihin. Tärkeätä olisi, että kaikilla ihmissuhdealoilla työskentelevillä ihmisillä olisi seksuaalialan koulutusta. Ammatillinen ote seksuaalikeskusteluissa edellyttää työntekijän oman seksuaalisuuden kohtaamista, omien arvojen, asenteiden, tunteiden, normien ja uskomusten tutkiskelamista. Työntekijän on uskaltauduttava aloitteentekijäksi ja sillä tavoin luvanantajaksi asiakkaalle seksuaalisuudesta puhumiseen.

ASIASANAT: Seksuaalisuus, metafora, perheneuvonta, pariterapia.

1 JOHDANTO

Tutkimukseni aihepiiri liittyy seksuaalisuuteen, asiakkaisiin ja terapiaan. Tämän aihepiirin valitsin kiinnostuksestani omaan työhöni: olen pari- ja seksuaaliterapeutti ja toimin perheneuvojana Etelä-Pohjanmaan perheasiain neuvottelukeskuksessa. Minulle ohjataan vastaanottotilanteessa suurin osa niistä asiakkaista, jotka puhelimesta kertovat varaavansa aikaa seksuaalisten ongelmien takia. Tässä tutkielmassa tulee näkyviin työni ja ammattini. Kandidaatin työni tein aiheesta *Seksuaalisuuteen liittyvien teemojen esiin nouseminen sosiaalityössä*, joten tämä tutkimus on tavallaan jatkoa sillä tutkimusalueella.

Seksuaalisuus on näennäisesti hyvin vapaa ja avoin aihe Suomessa. Sellaisen mielikuvan saa kun lukee lehtien otsikoita ja katsoo television tarjontaa. Lööpit huutavat salarakkaita, pohtivat tunnettujen henkilöiden seksuaalista suuntautuneisuutta ja intohimoja. Parisuhteen ulkopuolisesta suhteesta jäädään kiinni 'rysan päältä', etsitään sukupuolten seksuaalisuudesta 'ne pienet erot' ja laiteetaan 'suhde kuntoon' seksiterapeutin ja parisuhdeneuvojan avulla. Mediassa käsitellään seksiä kuin siitä puhuminen olisi helppoa ja vaivatonta. Kuitenkin arjen seksuaalisuudesta puhumisen vaikeus näkyy ja kuuluu perheneuvonnan seinien sisällä.

Pari- ja seksuaaliterapeuttiopintojeni jälkeen kuulin asiakkailta enemmän erilaisia, sekä suoria että vertauskuvallisia tarinoita seksuaalisuuden alueilta kuin ennen olin kuullut. Saattaa olla, että seksuaalisuuteen viittaavat tarinat olivat peiteltyjä, enkä ennemmin tiedostanut niitä seksuaalisiksi tai ehkä opintojeni jälkeen uskallan kuulla ja tarttua seksuaaliseen diskurssiin paremmin. Olen kiinnostunut, millaisia metaforia asiakkaat tuottavat seksuaalisuuden alueelta ja mikä on metaforien tarkoitus sekä miten terapiatyötä tehdään asiakkaan metaforien kanssa. Olen kiinnostunut myös asiakkaiden käyttämästä kielestä sekä oman kielen käytön vaikutuksesta asiakkaisiin ja siitä, miten asiakkaat ilmaisevat kertomuksellaan elämäänsä, ongelmiansa ja voimavarojaan. Lähdän tässä tutkielmassani kyselemään millaisia metaforia perheneuvonnan asiakkaat käyttävät ja mikä merkitys niillä on perheneuvontatyössä.

Selvittääkseni tätä, hyödynsin aineiston keruussani perheneuvojakollegojani. Perheneuvojat kohtaavat työssään parisuhteen elämän kirjoja: seurustelevat parit miettivät, kannattaako yhteiselämää alkaa, pikkulapsiperheissä pohditaan vähentyneen yhteisen ajan tuomia ongelmia. Keski-ikäiset pariskunnat voivat miettiä oman parisuhteensa mielekkyyttä, ja myöhäisemmässä parisuhteessa saatetaan arvioida, vieläkö voisi löytää uuden onnen jonkun toisen ihmisen kanssa. Kaikilla ihmisillä on "repussaan" oma menneisyytensä – mallit, jotka he ovat saaneet lapsuusperheestään nai-

senä/miehenä olemisesta, ristiriitojen selvittämisestä, elämän arvoista, sitoutumisesta, hylkäämisestä, tunteiden osoittamisesta ja monesta muusta erilaisesta asiasta, jotka vaikuttavat heidän tapansa olla ja elää parisuhteessa. Elämänkriisit tuovat omat haasteensa: sairaus, kuolema, työttömyys, ero- ja muut stressitilanteet ovat tavanomaisia asiakkaiden ongelmia perheasiain neuvotteluksessa. Parisuhteen kehittyminen – sen muotoutuminen ja muuttuminen – tuo omat haasteensa yksilökohtaisten ongelmien lisäksi. Parisuhde käy läpi erilaisia vaiheita ja tehtäviä rakentuakseen ja kehittyäkseen eri alueilla: kommunikoinnissa, omien rajojen muodostamisessa, kumppanuudessa ja vanhemmuudessa. Monet eri parisuhteen osa-alueet kuten esimerkiksi seksuaalisuus ovat jatkuvassa muutostilassa. Niitä koetellaan, niistä riidellään ja niitä sovitaan ja taas jatketaan. Uskallus sekä omaan että parisuhteen muutokseen ja uudistumiseen sisältyvät parisuhteen vaaroihin ja haasteisiin.

2 ASIAKKUUS JA SEKSUAALISUUS PERHEASIAIN NEUVOTTELUKESKUKSESSA

En löytänyt aikaisempia tutkimuksia seksuaalisuuden metaforista asiakastyössä. Metaforia on tutkittu paljon kielitieteessä eri elämän osa-alueilta. Nimenomaan seksuaalisia metaforia on tutkittu Suomessa ainakin sananlaskujen ja -parsien kautta. Seksuaalisia metaforien käyttöä on tutkittu lasten hyväksikäytön kontekstissa. Terapiassa sinänsä metaforia on käytetty paljon työskentelyn apuna. Vuorovaikutuksellisessa työssä paljon käytetty ja opiskeltu eri terapiatavoista koostettu NLP (Neuro-Linguistic Programming) -malli, joka kehittää inhimillistä kommunikaatiota mm. metaforien avulla (Arasola 2004). NLP -malliin liittyvät metaforaa sivuavat tutkimukset olen liittämässä tutkielman sisälle. Seksuaalisuudesta on myös paljon tutkimuksia, samoin kuin terapiasta ja asiakkaiden kanssa käytävästä vuorovaikutuksellisesta asiakastyöstä. Niitäkin olen hyödyntänyt tutkielmassani.

2.1 Perheasiain neuvottelukeskuksesta töissä

Kirkon perheneuvonta alkoi Tampereella vuonna 1944 ja laajeni siitä ensin suurimpiin kaupunkeihin ja myöhemmin koko maahan 40 perheasiain neuvottelukeskukseksi. Etelä-Pohjanmaalle, Seinäjoki keskuspaikkana, on perustettu perheasiain neuvottelukeskus 30 vuotta sitten (1977). Ensimmäisenä toimintavuotena Seinäjoella oli töissä pelkästään johtaja ja apulaiskanslisti, mutta tällä hetkellä henkilökuntaan kuuluu kuusi työntekijää: johtaja, neljä perheneuvojaa ja vastaanottosihteeri. Etelä-Pohjanmaan perheasiain neuvottelukeskusta ylläpitää noin 30 seurakuntaa, joten neuvottelukeskusten palvelut ovat asiakkaille maksuttomia kuten muuallakin Suomessa. Tällä hetkellä¹ Suomessa on 162 perheneuvojaa.

Kirkon perheneuvontatyö perustuu vahvasti kirkon sielunhoidolliseen ja diakoniseen perinteesseen. ”Perheneuvonnassa kirkko on auttaja ja rinnalla kulkija erityisesti niille pareille ja perheille, joiden kannettavaksi on kasautunut liian paljon elämän kuormia ja vaikeuksia” (Sielunhoidon aikakauskirja 2004, 9). Perheneuvonnan tehtävänä on tukea ja auttaa parisuhteen ja perheen ongelmissa sekä kaikissa erilaisissa elämän kriisitilanteissa terapeutin keskustelun avulla. Keskusteluissa perheneuvoja toimii kuuntelijana ja keskustelun välittäjänä. Hänen tarkoituksensa ei ole tuoda ongelmiin valmiita ratkaisuja, vaan yhdessä asiakkaan kanssa etsiä hänen tarpeisiinsa

¹ syyskuu 2007

sopivia, toimivia malleja tai uusia näkökulmia. Perheneuvonnan asiakkaaksi voi hakeutua itse ilman lähetteitä, eikä asiakkailta kysytä heidän uskonnollista vakaumustaan.

Perheneuvojan peruskoulutukseksi vaaditaan teologin, psykologin tai muu perheneuvontatyöhön soveltuva ylempi korkeakoulututkinto. Vuonna 2002 valmistui Kari Ruotsalaisen väitöskirja ”Auttajana kirkon ja yhteiskunnan leikkauspisteessä – kirkon perheneuvojien käsitys työstään”, joka on ensimmäinen laajamittainen laadullinen ja haastatteluihin perustuva tutkimus kirkon perheneuvojista ja heidän työstään. Tutkimus tarkastelee muun muassa, minkälaiseksi kirkon perheneuvojat ymmärtävät roolinsa kirkon ja yhteiskunnan leikkauspisteessä. Perheneuvoja saattaa nähdä itsensä sielunhoitajana tai kirkon palkkaamana terapeuttina. Hän voi kokea kuuluvansa muiden kirkon sielunhoitotyötä tekevien työntekijöiden joukkoon, jolloin perheneuvontatyö nähdään osaksi kirkon sielunhoidollista ja diakonista perustehtävää. Hän voi myös kokea perheneuvontatyön terapiatyönä, josta kirkon sielunhoitotyö on erillinen elämänalue. Perheneuvojat ovat yksimielisiä työnsä terapeuttisesta perustehtävästä. Käsitys roolista seurakunnan työntekijänä vaihtelee sen sijaan enemmän. (Ruotsalainen 2002.)

Perheneuvojan erikoistumiskoulutus kestää noin kolme vuotta. Perheneuvojaksi ei voi koulututtua etukäteen, vaan perheneuvojan virkaan valitaan soveltuvuustutkimusten ja haastattelujen jälkeen henkilö, jonka erikoistumiskoulutus alkaa töiden ohella. Koulutukseen liittyvissä seminaareissa keskitytään pari- ja perheterapian ohella mm. sielunhoitosuhteeseen, psyykkisiin sairauksiin, riippuvuusongelmiin, perheväkivaltaan sekä vakavan sairauden ja kuoleman kohtaamiseen. Seksuaalisuuden kohtaamiseen keskitytään yhdessä kolmipäiväisessä seminaarissa. Koulutuksen aikainen ryhmätyönohjaus, teoriaopiskelut sekä omien asiakastapausten työstäminen pitävät työelämän ja uusien asioiden opiskelun jatkuvassa vuoropuhelussa. Useimmilla perheneuvojilla on myös muita perheeseen, parisuhteeseen tai niihin kytkeytyviin ongelmiin liittyviä lyhyempiä tai pidempiä koulutuksia: erityistason terapia-, perheterapia-, seksuaaliterapeutti-, työnohjaajakoulutus tai muuta yksilöidympää esimerkiksi perheväkivaltaan, uusioperheisiin, erotilanteisiin liittyvää koulutusta.

2.2 Asiakkuudesta perheasiain neuvottelukeskukseen

Asiakastyö painottuu parisuhdeongelmien tutkimiseen ja hoitoon, mutta myös yksilöiden ja koko perheiden kohtaamien vaikeuksien selvittelyihin – kuitenkin jokainen perheasiain neuvottelukeskus tekee työtään omalla tavallaan, omat painopisteet asettaen, riippuen paikkakunnan muusta avuntarjonnasta ja mahdollisista erityisistä ongelmista. Perheneuvonnan asiakkaat ovat pääsääntöi-

sesti kirkkoon kuuluvia, niin kuin suurin osa väestöstäkin. Jotkut asiakkaat arvostavat tietoa, että neuvottelukeskukseen taustalla on seurakunta, se lisää luottamusta ja turvan tuntua heille. Toisille asiakkaille seurakunta taustayhteisönä voi olla outo asia, kuvitelmana saattaa olla, että asiakkaan täytyisi olla ”uskovainen” ja osata puhua ”uskontokieltä”, jotta hän voi tulla mukaan kirkon palveluihin. Joskus asiakkailta on ennakkoluuloja, että kirkollisen taustayhteisön takia toimistossamme pyrittäisiin pitämään avioliitto koossa hinnalla millä hyvänsä. Eroaminen on kuitenkin arjen tosi-asia ja myös eroon liittyvien ongelmien kanssa painitaan neuvottelukeskuksessa. Erot ovat lisääntyneet vuosikymmenten aikana, yhtenä syynä ovat ainakin muuttuneet odotukset, joita avioliitolle ja parisuhteelle nykyisin asetetaan. Aikaisemmin odotettiin enemmän taloudellista turvaa, pitkäkestoista eläkeajan yli kestävästä suhteesta, huolenpitoa viimehenkäykseen asti sekä avioliiton mukanaan tuomia velvollisuuksien hoitamista. Taloudelliset siteet ovat kuitenkin vähentyneet puolisoitten kesken. Parisuhteeseen kuuluu Kumpulan (2003) mukaan yhdeksän erilaista perustehtävää, jotka olisi kohdattava ja selvitettävä, jotta ”suhde voisi elää virta eli energia suhteessa vuolaasti liikkua niin, että se etenee kohti uusia vaiheita ja uusia seikkailuita, onnen ja haasteen kokemuksia.” Tuon tässä esille muutamia perustehtäviä. *Irtaantuminen lapsuuden perheestä ja sitoutuminen suhteeseen* näkyy esimerkiksi siinä, että kiistakysymyksen suhteessa lapsuuden perheeseen neuvotellaan ensin kumppanin kanssa ja otetaan huomioon molempien toiveet, eikä alistuta omien vanhempien vaatimuksiin. Kumpula käyttää esimerkkinä joulunvietettävän sopimista. *Yhteisyyden rakentaminen intiimiyden avulla* tarkoittaa parisuhteessa kumppanin täydellinen mukaan ottaminen omaan elämään kuitenkin niin, että oma erillisyyks säilyy. Ihana yhteensulautumisen tunne ja läheisyys sekä erillisten yksilöiden elämä muodostavat tasapainon. Yhteinen läheisyys, intimitetti sekä *mielikuvitusrikas ja miellyttävä seksielämä* ovat molempien puolisoitten vastuulla. Luovuus ja uudistuminen suhteessa onnistuvat mielikuvien, unelmien ja tunnelmien avulla. Kumpula korostaa romantiikan ja arkisuuden olevan ”se liima, joka pitää rakkauden elossa todellisessa maailmassa”.

Nykyisin puolisoilta odotetaan yhä enemmän emotionaalista tukea, onnellisuuden ja virikkeisyyden luomista yhteiseen elämään sekä oman osuuden hoitamista kaikista yhteisistä töistä. Nykyajan parisuhde on kovalla koetuksella, sitä arvioidaan, punnitaan ja terapoidaan koko ajan – onko tämä suhde tarpeeksi hyvä, olenko tarpeeksi onnellinen? Ellei joku parisuhteen osa-alue tuo täyttä tyydytystä, petytään, koetaan suhde huonoksi ja mietitään hyvin pian myös eron mahdollisuutta.

Neuvottelukeskuksessa puhutaan auki hyvin monipuolisesti henkilökohtaiseen elämään liittyviä asioita, kuten esimerkiksi uskottomuutta, mustasukkaisuutta, kotiväkivaltaa tai seksuaaliongelmia. Eräs yleisimpiä tulonsyitä sekä parisuhteen että perhe-elämän ongelmista ovat kommunikaatio-

ongelmat – ei osata tai uskalleta puhua oikeista asioista. Asiakastyön tavoitteina voivat olla silloin myös osapuolten keskinäisen ymmärtämyksen lisääntyminen sekä kommunikaation monipuolistaminen ja selkiyttäminen. Perheasiain neuvottelukeskukseen voi lähteä keskustelemaan, kumppanin tai koko perheen kanssa tai vaikka yksin – pariskunnan ongelmiin voi löytyä helpotusta vaikka molemmat puoliset eivät haluaisikaan tulla asioista puhumaan. Omien tai parisuhteen asioiden tarkasteleminen ulkopuolisen ihmisen kanssa voi avata uusia näkökulmia sen hetkisten vaikeuksien ratkaisemiseen.

Asiakastyö kohdentuu pääasiassa 30–50 -vuotiaisiin, heitä asiakkaista on runsaat 60 prosenttia. Parisuhteessa elävien osuus asiakkaista on 85 prosenttia. Puolisot voivat käydä välillä yhdessä ja välillä erikseen, mikään ei estä käymästä pelkästään yksinkin. Vaikka miesten määrä perheneuvonnan asiakkaista on vuosikymmenten aikana hieman kasvanut, on se kuitenkin vasta noin 40 prosenttia koko asiakaskunnasta. Asiakkaiden tulonsyyt jaotellaan perheen, parisuhteen ja yksilökohtaisiin ongelmiin, joista perheongelmissa suurimpina tulonsyinä ovat lapsiin ja nuoriin liittyvät ongelmat (36 %) sekä uusperheongelmat (26 %). Parisuhteen ongelmissa nousevat suurimmiksi ryhmiksi suhteen ristiriitaisuus (33 %), edellä mainitut kommunikaatio-ongelmat (16 %) ja uskotomuus (14 %), kun taas yksilökohtaisissa tulonsyissä eniten on elämänvaihekriiseihin (36 %) ja yksilökohtaisiin psyykkisiin vaikeuksiin (25 %) liittyviä ongelmia.² Kaikki mikä kuuluu elämään, kuuluu myös perheneuvontaan, niin myös seksuaalisuus. Se ei tulonsyissä kuitenkaan näy kovin suurena, koska se on harvoin ensisijainen tulonsyy. McCarthyn (2001) mukaan seksuaalisuus sinänsä ei ole koskaan ollut painopiste pariterapiassa (marital therapy) enkä usko, että se on Suomessa ensisijaisena terapian painopisteenä, vaan eräänä elämään kuuluvana osa-alueena, joka liittyy parisuhteeseen ja sen ongelmiin saumattomasti.

Seksuaalisia ongelmia käsiteltäessä tulevat yleensä ensimmäisenä mieleen toiminnalliset häiriöt, miehillä erektio-ongelmat ja naisilla orgasminsaantivaikeudet. Yhdeksi keskeisimmistä seksiongelmistä on kuitenkin viime vuosina useamman tutkimuksen mukaan (Virtanen 2002, Kontula ja Haavio-Mannila, 1997 ym.) noussut haluttomuus, joka on tällä hetkellä suurin raportoitu syy pariskuntien seksuaaliterapiaan hakeutumiselle. Myös Davies et al (1999) mukaan haluttomuus on yleisin seksiongelma, ja se koskettaa 30–50 % naisista. Haluttomuudella tarkoitetaan yleensä pysyvää tai uusiutuvaa seksuaalisen halun puutetta tai vähäisyyttä, jonka henkilö itse kokee haittaavan hänen seksuaalielämäänsä. Haluttomuuden syitä sivuan myöhemmin.

² Tilastot vuodelta 2006 – koko Suomi. <http://www.ev1.fi/kkh/to/kpk/pankapua.htm> (1.6.2007)
<http://www.ev1.fi/kkh/to/kpk/kpk5.html> (2.10.2007)

Pelkästään aikuisten välisen seksuaalisuuden käsitteleminen ei ole ainoa seksuaalisuuden alue kirkon perheasiain neuvottelukeskuksesta. Kirkko on huolissaan lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja on ottanut siihen myös vahvasti kantaa. Kirkkohallituksen perheasiain toimiston johtaja Martti Eskon^{3 4} mukaan lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön reagoidaan usein erilaisilla suojautumiskeinoilla ja puolustautumisreaktioilla, koska asiaan liittyy hyvin voimakkaita tunteita, kieltämistä ja lukkoon menemistä. Eskon mukaan kirkon työntekijöiden olisi saatava vankempaa koulutusta ihmisten seksuaalisuuden kohtaamiseen.

2.3 Seksuaalisuus perheneuvonnan kohteena

Seksuaalisuus voidaan kokea emotionaaliseksi, fyysiseksi, psyykkiseksi ja sosiaalisesti hyvinvoinnin tilaksi. Terve seksuaalisuus edellyttää positiivista ja kunnioittavaa näkökulmaa seksuaalisuuteisiin. Virtasen (2002, 21) mukaan useimmissa seksuaalisuuden määrittelyissä korostetaan seksuaalisuuden monimuotoisuutta ja laaja-alaisuutta. Toiset määritelmät sisällyttävät seksuaalisuuteen persoonallisuuden ja tunteet, toiset määrittelevät sen vahvasti ruumiillisiin sukupuoliominaisuuksiin. Virtasen mukaan jotkut määritelmät korostavat seksuaalisuuden läheisyyttä, turvallisuutta ja luottamusta; Chipouras esimerkiksi pitää seksuaalisuutta ”ihmisen tapana tulkita itseään ja esitellä itsensä itselleen ja toisille elävänä olentona, naisena ja miehenä.” Virtanen (mt. 35) toteaa, että on vaikea eritellä mitä ruumiillinen seksuaalisuus on. Onko se biologista hormoni-toimintaa, välittäjäaineiden ja neuromodulaattoreiden tuottamia reaktiovasteita, aivotoimintaa vai kaikkien näiden integroitunut kokonaisuus, johon vielä evolutionaariset ja kulttuuritekijät vaikuttavat.

Väestöliiton (2007) määritelmä seksuaalisuudesta on hyvin laaja. Sen mukaan seksuaalisuus on jokaisen ihmisen sisäinen ominaisuus syntymästä kuolemaan saakka. Seksuaalisuus sisältää seksuaalisen suuntautumisen, eroottisen mielenkiinnon, seksuaalisen kehityksen, biologisen sukupuolen, nautinnon ja intiimiyden sekä suvun jatkamisen. Seksuaalisuus kehittyy koko elämän ajan portaittain ja se muuttaa ilmenemistään elämäkokemusten ja -tilanteiden mukaan. Ronkainen (1994, 17–25) määrittelee seksuaalisuuden sellaiseksi ruumiilliseksi nautinnoksi, jolle mielen kulttuuriset merkitykset antavat erityisen seksuaalisen sisällön. Oman ruumiin elämykset ja ilmentymät ovat erilaisia elämänkaaren eri vaiheissa ja eri ikäkausina. Ronkainen lainaa Gagnonin ja Simonin ajatusta siitä, että seksuaalisuus on aina historiallisesti rakentunutta ja kertoo esimerkin että vain meidän länsimaisessa kulttuurissamme on itsestään selvää, että seksuaalisuutta tarkastellaan sellaisena

³ vaativan erityistason perheneuvoja

⁴ <http://www.ev1.fi/kkh/to/kpk/laps.htm> (1.6.2007)

voimakkaana viettinä ja fyysisenä toimintana, joka ilmenee heteroseksuaalisena yhdyntänä. Sek-suaalisuuteen liittyy erilaisia opittuja käyttäytymismalleja (skriptejä), jotka ovat hyvin tärkeitä siksi, että erilaiset tilanteet ja ihmisen sisäiset tilat tunnistetaan seksuaalisiksi.

Kirkkohallituksen perheasian yksikön⁵ kannassa korostuu vahvasti perinteisen heteroseksuaalisuuden käsitys. Perheasiain toimiston johtajan teol. tri Martti Eskon kuvaa perusperheen tärkeimpiä tehtäviä seksuaalisen kehityksen osalta: ”1) Sen oppiminen, että on olemassa kaksi eri sukupuolta, 2) itsensä jo lapsena sisällyttäminen selkeästi jompaankumpaan kategoriaan ja 3) oikean, sukupuolisidonnaisen nimen käyttäminen”.⁶ Perheneuvonnan arjessa perheneuvojat kuitenkin kohtaavat monenlaista seksuaalisuutta heteroseksuaalisuuden lisäksi, joskaan maaseudulla seksuaalisuuden suuntautumisen ja mieltymysten moninaisuus ei näy samalla laajuudella ja runsaudella kuin suu-rempien kaupunkien perheneuvonnassa.

Seksuaalisuuden osa-alueista yksi, seksuaalinen älykkyys eli seksiäly, tarkoittaa kaikkien seksuaaliseen käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä hormoneista itsetuntemukseen. Seksiälyllä, Conrad ja Milburn (2003) eivät tarkoita seksuaalista ”vapautumista”, tekniikoiden opettelemista tai toisten manipuloimista. Seksiällyn ydin on itsetuntemuksessa ja sen kolme tärkeintä osatekijää ovat tieto seksuaalisuudesta, salaisen seksuaalisen minän tiedostaminen ja kyky olla suhteessa toisiin ihmisiin. Seksuaalinen tiedon hankkiminen ja sen soveltaminen käytäntöön edellyttää mm. sitä, että ihminen huomaa ja kyseenalaistaa seksuaalisuutta koskevia myyttejä, jotka ovat peräisin oletuksista ja vääristä tiedoista. Esimerkiksi romanttinen myytti siitä, että elämässä on yksi ainoa oikea henkilö, jota täyttää kaiken mitä elämässä voi kaivata ja tuo täyden onnen kaikilla elämän osa-alueilla, ei todellakaan pidä paikkaansa. Sellaisen tunteen valtaan voi kuitenkin herkästi joutua silloin, kun vahvoja ihastumisen tunteita ja seksuaalista vetovoimaa tunteekin yllättäen juuri tapaa maansa ihmiseen. Toinen osa-alue, suhde toisiin ihmisiin, tarkoittaa niitä sosiaalisia ja vuorovaikutuksellisia taitoja, joiden avulla kerrotaan seksuaalisista tunteista ja tarpeista kumppanille ja kuunnellaan ja ymmärretään häntä. Kolmas osa-alue, oman salaisen seksuaalisen puolen tiedostaminen auttaa meitä ymmärtämään niitä seksuaalisia haluja, tarpeita, mieltymyksiä, pelkoja ja riippuvuuksia, jotka ohjaavat seksielämäämme. Tällainen salaisen puolen tiedostaminen voi tuoda esille esimerkiksi sellaisen tiedon, milloin omat seksuaaliset halut toimivatkin vain korvikkeina muille tar-

⁵ Kirkkohallituksen perheasiain yksikkö mm. vastaa perheneuvojien soveltuvuustutkimuksista ja erikoistumiskoulutuksesta, seuraa ja osallistuu vanhemmuutta ja perhepolitiikkaa koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. [Verkkójulkaisu] <http://www.evl.fi/kkh/to/kpk/tehtava.html> (Viitattu 25.8.2007).

⁶ [Verkkójulkaisu] <http://www.evl.fi/kkh/to/kpk/nuorisotyoesko.html> (Viitattu 1.6.2007)

peille, esimerkiksi yksinäisyyden kokemisen, hyväksynnän tai turvallisuuden tarpeille, itsetunnon vahvistamiselle tai vallan halulle. (Conrad ja Milburn 2003, 28–32.)

Massachusettsin yliopistossa, Bostonissa, tehdyssä tutkimusprojektissa seksuaalisesta älykkyydestä lähetettiin lähes 500 eri-ikäiselle (18–64 v – suurin osa kuitenkin 20–30 v) erilaiseen sukupuoliseen suuntautumiseen kuuluvalla naisella ja miehelle kyselylomakkeet, jotka koskivat eri alueita seksielämästä; vanhempien opetuksista, kokemuksista, fantasioista. Lomake sisälsi myös psykologisia testejä, joilla voitiin tehdä päätelmiä ihmisen seksuaalisista asenteista, käyttäytymisestä ja persoonallisuudenpiirteistä. Tutkittavista 75 % kertoi, että seksi on melko tai erittäin tärkeää, kuten odotettua olikin. Raportin tuloksista mielenkiintoista oli mielestäni se, että ihmiset puhuisivat mielellään seksuaalisista ongelmistaan, kunhan vain löytäisivät jonkun, jolle puhua. (Conrad ja Milburn, 2003, 24–27.)

Suomalaisten seksuaalikulttuuri⁷ on muuttunut kuluneen sadan vuoden aikana hyväksyvämmäksi: velvollisuudet ovat muuttuneet oikeuksiksi, syyllisyys on vähentynyt, itsemääräämisoikeus seksuaalisuudessa on muodostunut jo standardiksi. Tiukka yksityisyys seksuaaliasioista puhumisessa on muuttunut osaksi julkisuutta. Sallivuus seksuaalisessa monimuotoisuudessa on lisääntynyt. Seksuaalitavat ovat monipuolistuneet, mikä ennen oli kiellettyä (masturbaatio, naisen halu) on nykyisin sallittua, jopa suositeltavaa. Seksin arvostus on lisääntynyt monin eri tavoin ja seksuaalitetous, joka ennen perustui syntiin ja moraaliin, on vaihtunut lääketieteelliseksi tiedoksi. (Kontula 2006.)

⁷ Seksuaalikulttuuriksi kutsutaan aikojen kuluessa syntyneisiin seksuaaliseen kanssakäymiseen liittyviä uskomuksia, tapoja ja arvoja (Kontula 2006)

3 KIELI PARISUHDETERAPIAN APUNA

3.1 *Kieli ja pienet sanat*

Seksuaalisuuden käsitteet ovat muuttuneet suomen kielessä. Suomen kansanperinteessä on aina käytetty erittäin monimuotoista seksuaalisuutta arkipuheessa (vrt. Apo 1995a; Paasio 2004; Sexpo 2003; Jussila ja Länsimäki 1994), mutta kansaa on yritetty saada välttämään tällaista kieltä. Uudella seksuaali- ja sukupuolisanastolla pyrittiin siistimään kansan suuta sekä antamaan neutraalit termit esimerkiksi lääketieteen käyttöön. Suomalaisen suun on erittäin vaikea kääntyä sellaisiin sanoihin kuin sukupuoliyhteys, masturbaatio, penis, siitin, vagina tai ulkosynnyttimet keskustellessaan asiallisesti, kunnioittavasti tai vaikka romanttisesti seksuaalisuudesta. Seksuaalisuudesta (niin kuin seksikin) on hyvin tunneperäistä. Sana, joka toisen ihmisen mielestä on alatyylinen ja suorastaan rivo, voi toisen mielestä olla asiallinen tai jopa kiihottava. Toisinaan saman sanan merkitys muuttuu sukupolvien myötä. Esimerkiksi nykyään kiroilusanana tai pelkästään lauseiden täydentäjänä käytetty *vittu* on tarkoittanut nimenomaan synnyttäneen naisen sukupuolielintä. Kansanperinteen tutkija Lea Virtasen (Virtanen 1999, 242) tutkimusten mukaan vittu-sanaa on käytetty vuosisatoja esimerkiksi sananparsissa, joissa sanaa ei käsitetty hävyttömäksi. Sananparsilla oli tietty merkitys, eikä niiden sisältämistä sanoista ajateltu, että ne olisivat rumia tai riettaita. Apon (1995a) tutkimusten mukaan vagina on käsitetty hyvin voimakkaaksi ja kunnioitettavaksi elimeksi, sen paljastaminen ja näkeminen välitti voimaa, lisäsi onnea ja suojelua, sillä voitiin myös vahingoittaa.

Myytit, magia ja salaperäisyys ovat liittyneet aina seksuaalisuuteen. Myös seksitietous perustui osittain myytteihin: ”Kun sokerisantaa laittaa pilluun, antaa flikka heti, sanottiin. Isojoki 1969.”⁸ Seksuaalitietoutta jaettiin sananlaskuin ja sutkauksin: ”Vastatuuleen kusemisesta seuraa tippuri eli valkovuoto. Mikkeli 1938”. Erilaisia taikoja tunnettiin ja tehtiin hyvin paljon sekä ikuisen rakkautta jatkuvan seksin säilyttämiseksi. Hankalia tuntuivat olevan monet lemmennostatukseen tarkoitetut taikat: ”Tytön saa rakastumaan itseensä siten, että voitelee huulensa sellaisella rasvalla, jota on saatu koiraskarhun mahasta, ja suutelee sitten tyttöä. Pieksämäki 1892”. (Paasio, 2004). Sexpo on kerännyt nykypäivän nimikkeitä miehen ja naisen sukupuolielimille sekä yhdynnälle ja itsetyydytykselle runsaat kymmenen vuotta koulutustilaisuuksiensa osanottajilta. Kirjasen ”Tulppaani Sademetsässä” sanastoa täydennetään ja päivitetään jatkuvasti seuraavia painoksia varten.

⁸ Lainaukset kirjasta Paasio 2004; Pilviin on piian nännit.

Asiakastyössä työntekijällä on sekä sen hetkisen kontekstin että roolinsa takia mahdollisuus (ja valta) esimerkiksi kielen käytöllään, kysymyksillään, vuorovaikutustaidoillaan ohjata sekä asiakas-tilanteen kulkua että puhumisen tasoa ja liikkuvuutta. Työskentelyn sisällöt kumpuavat yleensä asiakkaasta. Asiakastyössä käytettävä kieli on erityisessä asemassa ratkaisukeskeisessä terapiassa, narratiivisessa terapiassa ja konstruktivisessa sosiaalityössä (esim. Parton & O’Byrne, 2000).

Kieli ohjaa mieltä. Käyttämällä vaihtelevasti ja nimenomaan tarkoituksella pieniä, oikein valittuja sanoja, saadaan sanoman merkitystä muuttamalla koko tunnelma muuttumaan. ”Jos tämä ongelma selviää, niin...” antaa ymmärtää, ettemme oikein usko tilanteen muuttumiseen. Kun taas: ”Kun tämä asia on selvinnyt, niin...” luo hyvin positiivisen, varman ja motivoivan mielikuvan. Sellaisesta tunnelmasta on helpompi jatkaa asiakkaan kanssa eteenpäin tavoitetta kohti. Samoin *vielä*-sana on hyvin käyttökelpoinen asiakkaan ilmentäessä negatiivista puhetta itsestään. Esimerkiksi, asiakkaan todetessa, ettei hän osaa tehdä jotain asiaa tai ei ymmärrä jotain, voi työntekijän pieni sana *vielä* antaa negatiivisuudelle toivoa uudesta tai paremmasta: ’Ehkä todella joskus’. Esimerkiksi: ”En osaa puhua puolisololleni.” työntekijä voi vastata ”Et vielä osaa?”, kuvaten muutamalla sanalla uskovansa, että joskus tulevaisuudessa hän osaa puhua puolisolleen. Pienten sanojen avulla voidaan heilauttaa ongelma positiiviseen suuntaan.

Asiakkaat puhuvat erilaisilla sanoilla, vertauskuvilla ja symboliikkaa apuna käyttäen. Työntekijän on oltava tarkkana, että hän ymmärtää asiat juuri sillä tavalla kuin asiakas tarkoittaa. Joku asiakas voi tarkoittaa läheisyydellä rakastelua, joku toinen voi tarkoittaa samalla sanalla tunnetta siitä, että he ymmärtävät toisiaan ja kokevat toisensa ystäviksi. Joskus on kuitenkin tärkeämpää tarkentaa puolisoloiden kesken näitä vertauskuvia niin että he keskenään todella ymmärtävät mistä kumpikin puhuu.

3.2 Metaforat sanojen ja ajattelun apuna

Pienten sanojen lisäksi voidaan auttaa asiakkaan uuden maailman rakentumista analogien⁹, tarinoiden tai metaforien avulla. Metaforaksi kutsutaan arkiajattelumme prosessia, jolla jokin abstrakti tai vaikeasti hahmotettava asia tai kokemus kuvautuu konkreettiseksi, jolloin voimme ymmärtää sen. Metafora korvaa sanan, lauseen tai jonkun laajan asiakokonaisuuden toisella sanalla tai kuvauksella; esimerkiksi abstraktista *elämä*-käsitteestä käytetään usein konkreettisesti *matka*-metaforaa.

⁹ analogia; kielitieteessä: kielellisen ilmiön, kuten sanan äänneasun, osittainen tai täydellinen yhtäläistyminen toisen, merkitykseltään, muodoltaan, johdinainekseltaan tai tehtäviltään läheisen ilmiön kanssa. Sivistyssanakirja. Otava 1990.

Metaforasta erillisiä ovat tarinat. Niillä kuvataan väljemmin teemojen ja tarinan hahmojen avulla jotakin toista asiaa, kuten ns. ericksonilaisissa tarinoissa. (Dilts 1997, 242.)

Metaforia tutkitaan ja selitetään suurimmaksi osaksi kielitieteessä ja filosofiassa mutta myös muissa tieteen aloissa, esimerkiksi yhteiskuntatieteissä ja psykologiassa. Metaforia käytetään hyvin paljon esimerkiksi runoudessa ja lauluissa, mutta myös jokapäiväisessä elämässä on todettu käytettävän metaforia hyvin paljon. Eräässä tutkimuksessa huomattiin, että ihmiset, jotka puhuivat televisiossa, käyttivät metaforaa keskimäärin kerran noin 25 sanan sisällä (Bowdle ja Gentner, 2005). Väliverronen (1996) on joukkoviestinnän tutkija. Hän tutki mm. miten mediassa määriteltiin Lapin metsätuhoja. Hänen aineistonsa käsitti lähes neljäsataa lehtiartikkelia sekä kymmeniä haastatteluja. Aineiston lähestymistapaan hän sovelsi semiotiikan, retoriikan ja diskurssianalyysin käsitteitä. Väliverronen (mt. 122) tiivistä löytämänsä laajat kokonaisuudet metaforiin, joilla hän havainnollistaa monimutkaisia asioita. Hän huomasi median käyttävän erilaisia metaforia omien argumenttinsa tueksi, puhuessaan esimerkiksi metsätuhoista, ympäristöuhkasta, syöpämetsistä, kuoleman kylvämisestä, metsäsodasta, farssista ja pelistä.

Koska kieli on ihmisten välinen kommunikaatiomuoto ja sitä käytetään terapian keskeisenä välineenä, ovat sanat ja metaforat tuttuja myös terapiassa. Esimerkiksi NLP:ssä tutkitaan mm. niitä kielen rakenteita, jotka aikaansaavat muutosta ihmisten sisäisissä mielikuvissa ja kokemusmaailmassa. Kielellä ja mielellä on vahva yhteys, toteavat Toivonen ja Kauppi (1996). He tutkivat millaisia mielikuvia ja mielteitä kieli tuottaa ihmisille, kun sitä käytetään erilaisella tavalla kuin mihin on totuttu. Mielikuvia käyttämällä ja muuntamalla myös asiakkaiden tunnetilat kyseisestä asiasta muuttuivat ja samoin muuttui heidän käyttämänsä kieli (mt. 18). Eräs muutokseen johtavista malleista on myös metaforien käyttö, niitä muuntamalla muuttuvat myös kyseiseen asiaan liittyvät mielikuvat. Onko viisasta jatkaa keskustelua käyttämällä asiakkaan metaforaa vai muuttaa metafora tarkoittamaan sananmukaisesti oikeita merkityksiä? Toivosen ja Kaupin mukaan on parempi puhua asiakkaan käyttämällä sanoilla koska silloin puhutaan asiakkaan tarkoittamasta asiasta. Se sisäinen kokemus, jonka asiakas haluaa tehdä ymmärretyksi, ei kuitenkaan välttämättä avaudu työntekijälle samanlaisena kuin kertoja sen kertoo. (mt. 32–33.) Metaforat aukeavat harvoin täydellisesti samansisältöisenä ihmiseltä toiselle. Asiakkaan käyttämä kieli ei ole, huolimatta samojen sanojen käytöstä, välttämättä merkitykseltään samaa tarkoittava kuin työntekijän käyttämä kieli. Esimerkiksi ilmaus ”hyvä parisuhde” tai ”erinomainen ruoka” voivat tarkoittaa aivan eri asioita eri ihmisille. Metaforisten ilmausten merkitys löytyy aina omasta kokemusmaailmasta.

Bowdle ja Gentner (2005) pohtivat miten kahdesta eri alueesta tulevat sanojen vaikutelmat muuttuvat. Esimerkkinä ”Love is a rose” -metafora, joka synnyttää ajatuksia kohdealueen (target domain) emotioiden ja perusalueen (base domain) kasvien välillä. He miettivät, tarkoittaako siinä metaforassa mustasukkaisuus samaa kuin rikkaruoho. Tuollainen pohdinta antaa avaruutta ja tilaa metaforien käyttöön. Asiakkaan tuomaa metaforaa hyödyntämällä voidaan asiakastyössä päästä aivan uudelle tasolle. Jatketaan metaforaa esimerkiksi kysymällä, mitä ruusu tarvitsee pysyäkseen elävänä. Kun työntekijä käyttää samaa kieltä eli samoja sanoja kuin asiakas, syntyy tunne yhteisymmärryksestä. Se taas on etu työntekijälle, koska työntekijän ja asiakkaan välinen yhteys säilyy ja se mahdollistaa parempaan työskentelyyn (Toivonen ja Kauppi 1996, 33).

Päinvastaisena esimerkkinä käytän Bowdlen ja Gentnerin (2005) metaforaa ”Men are wolves”, joka voidaan tulkita niin, että sekä miehet että sudet ovat saalistajia. Mutta on kuitenkin selvää, että tässä yhteiskunnassa miesten saalistuksella on ilmeisen selvä ero suteen, lihansyöjään, joka saalistaa eläkkeeseen. Tällaisessa metaforassa on mielestäni syytä alkaa tutkia enemmän, mitä asiakas tarkkaan ottaen tarkoittaa ettei puhuta keskenään aivan ”puuta heinää”, jolloin kumpikin puhuu aivan eri asiasta. Vaikka saman kielen puhumisella on puolensa, on usein syytä aukaista ja selkeennyttää asiakkaan sanonnat, metaforat ja kielikuvat tarkoittamaan sananmukaisesti sitä asiaa mistä puhutaan. Mielestäni varsinkin väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö ovat aiheeltaan sellaisia asioita, joissa on ehdottomasti keskityttävä oikeisiin sanoihin ja tarkoituksiin. Joskus metaforilla ja sanonnoilla pienennetään asian vakavuutta tai ohitetaan koko asia. Esimerkiksi oman väkivaltaisen käytöksen puolisoa kohtaan asiakas voi kuitata ”pikku läpsäys” tai ”siinäähän vähän molemmat menettivät hermonsä”.

Lyhytterapeutit rohkaisevat asiakkaita käyttämään erilaisia kielen tyylikeinoja, kun he kuvaavat elämäänsä ja määrittelevät sille jotain uutta suuntaa. Muuttaessaan vanhat metaforansa, elämänsä antamat merkitykset ja vertauskuvat, ihmiset voivat vahvistaa uutta todellisuutta ja kyseenalaistaa sitä vanhaa todellisuutta, johon he uskovat. (Miller 1997, 216–217.) Esimerkiksi asiakkaan ilmaistessa ’elämänsä olevan kuin kaatosade’ työntekijä voi tarttua metaforaan pyytämällä selitystä asiakkaan ilmaisulle tai he voivat yhdessä leikitellä metaforalla – miettiä mitä pitäisi tapahtua, että kaatosade muuttuisi virkistäväksi ja kasvua antavaksi sateeksi. Tai metaforalle voidaan antaa positiivinen näkökulma: ”kaatosade voi joskus olla tarpeellinen, että vanha poistuu ja uusi kasvu voi alkaa”. Tällaisella asian uudelleen määrittelyllä saadaan aivan uusi näkökulma asiakkaan elämäntilanteeseen (mt. 218). Metaforat antavat tilaa tulkita asia omalla yksilöllisellä tavalla vaikka asiakas ja työntekijä puhuvatkin saman metaforan avulla. Metaforamainen keskustelu ei myöskään aiheuta niin paljon vastustusta kuin asioista suoraan puhuminen. Asiakkaan on helpompi vastaan-

ottaa viesti, jossa hän ei koe työntekijän patistavan, käskevän tai kieltävän jotakin. Huomiota voidaan kiinnittää myös tapaan, jolla metaforat ohjaavat elämäämme ja ajatteluamme. Esimerkiksi "elämä on tragedia" johtaa aivan erilaisiin elämäntulkintoihin kuin metafora "elämä on kuin seikkailu".

Tompkins ja Sullivan (2005) päättelevät metaforien olevan hyvin keskeinen kohta ihmisen ajattelussa, niitä käytetään yleisemmin kuin on huomattu. Metafora on enemmän kuin joku kielellinen tyylikeino, se on keskeistä sille, miten ihminen ajattelee maailmassa ja miten hän tekee päätöksiä. Metaforia ei käytetä sattumanvaraisesti vaan ne enimmäkseen pulppuavat ihmisen kokemuksista ja siitä miten ihmiset kokevat kehonsa ja miten he ovat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa.

Metaforia käyttämällä asiakas ja työntekijä kokevat puhuvansa samaa kieltä. Saman kielen puhuminen auttaa asiakasta tuntemaan itsensä ymmärretyksi. Suonisen (2000) kuvailemat erilaiset tanssilajit ja – tyyli, jotka ovat ”ammattillisten kohtaamisten vaihtelevia vuorovaikutusasetelmia”, kuvaavat samanlaista yritystä päästä samaan vuorovaikutukselliseen kehykseen kuin mitä tarkoitan saman kielen puhumisella. Samanlainen merkityssisältöjen tulkinta – saman tanssilajin valitseminen – auttaa keskinäisen ymmärryksen lisääntymiseen. Samantyyllisen puhutavan valinta – saman tanssityylin valinta (”suoraviivaisesti tai selitellen, vakavalla vai leikkisällä sävyllä” mt. 70) – auttaa orientoitumaan erilaisiin kommunikoinnin sävyihin. Herkkyys virittyä asiakkaan tanssilajiin ja –tyyliin voi näkyä esimerkiksi työntekijän keinolla varoistaa puhetta; ei puhuta suoraan vaan rivien välistä vihjaamalla (Suoninen 2000) tai esimerkiksi metaforilla.

3.3 Asiakkaan kohtaaminen pari- seksuaaliterapiassa

Perheasiain neuvottelukeskukset ovat siis toimineet Suomessa runsaat 60 vuotta. Sinä aikana on koulutettu satoja perheneuvojia erilaisilla metodeilla ja erilaisia teoreettisia lähestymistapoja korostaen. Yleensä kaikilla perheneuvojilla on hallussaan monia eri teorioita, joihin he ovat perehtyneet ja joita he käyttävät persoonallisesti. Toiset perheneuvojat integroivat sulavasti ja joustavasti eri terapiasuuntauksia ja -viitekehykset asiakastilanteita ymmärtääkseen. Toiset perheneuvojat ovat löytäneet yhden, itselleen sopivammaksi havaitun työmuodon, esimerkiksi ratkaisukeskeisen työtavan ja soveltavat sitä monipuolisesti asiakkaiden kanssa. Pariterapian viitekehyksenä toimivat usein systeeminen¹⁰ (kts. Hoffman 1985, Mikulincer 2002) ajattelu sekä kokemuksellinen lähes-

¹⁰ Systeemisellä tarkoitetaan tässä perhettä tai paria - kokonaisuutta, joka muodostuu toisiinsa yhteydessä olevista osista.

tymistapa¹¹, johon kuuluu esimerkiksi kiintymyssuhdeteoriaan¹² perustuva tunnekeskeinen pariterapia (Emotionally Focused Couple Therapy – EFT, kts. esim. Johnson et al 1999, Johnson, S. & Talitman, E. 1997). Kiintymyssuhdeteoria on systeemisen teorian kanssa yhteensopiva, sillä parisuhdetta tarkastellaan siinäkin systeeminä (Markova 2007).

Monet perheneuvojat käyttävät tilanteen ja asiakkaiden erilaisten tarpeiden mukaan monia erilaisia työmuotoja vaihdellen ja vuorotellen, esimerkiksi asiakkaille annetaan kotitehtäviä (kirjoittaminen, huomioiminen, erilaisia tekeminen), asiakkaita voidaan rentouttaa, tehdä mielikuvaharjoituksia sekä erilaisia toiminnallisia harjoituksia. Asiakkaat käyvät perheasiainneuvottelukeskuksesta pääsääntöisesti henkilökohtaisesti, puhelin- ja sähköpostineuvottelut ovat harvinaisempia. Asiakkaan kanssa käytävä kasvokkainen vuorovaikutus on varsinkin ensimmäisillä kerroilla tärkeää. Se ei ole aina pelkästään sanallista, vaan se sisältää myös katseen tai katsomattomuuden, liikehtimisen (onko kiinnostunut, epäilevä, ihmettelevä, kannustava, hyväksyvä) ja muut sellaiset asiat, joita puhe- limesta tai sähköpostitse ei voi tavoittaa. Tämä vuorovaikutus määrittelee hyvin paljon asiakkaan jatkokeskustelun sisällön ja tavan keskustella.

Analyttisen, yksilökeskeisen terapiamuodon lisäksi ovat työmuotona lisääntyneet sekä perhe- että pariterapia. Suomessa *perheneuvonnan* nimellä aloitettiin vuonna 1944 nimenomaan parisuhde- neuvontaa eikä perheneuvontaa, niin kuin nimi vähän erehdyttävästi ilmaisee. Lukuisten suomeksi käännettyjen parisuhdetta käsittelevien tieteellisten tai viihdyttävien kirjojen lisäksi on Väestöliitto (Malinen ja Alkio 2007) julkaissut ensimmäisen suomenkielisen nimenomaan paripsykoterapiaa ja parisuhdetta käsittelevän teoksen, josta ilmenee hyvin monipuolinen ja laaja kokonaiskuva parisuhteisiin ja erilaisiin parisuhteen terapian teorioihin. Pariterapiassa keskitytään mm. parin keskinäiseen vuorovaikutukseen sekä yksilöiden sisäisiin tunnekokemuksiin ja tunnemaailmaan. Toimiva vuorovaikutus on kaikkien ihmissuhteiden hyvä perusta. Omien tunnekokemusten ymmärtäminen antaa ymmärrystä myös puolison erilaisiin tunnekokemuksiin ja tunteiden ymmärrys tuo koko parisuhteen vuorovaikutuksen uuteen valoon.¹³

Asiakkaan puheesta voidaan etsiä jotain piilotettuja, alitajuisia merkityksiä tai voidaan ajatella, että todellisuus muodostuu pariskunnan ja työntekijän yhteisessä vuorovaikutuksessa siinä hetkessä. Monimutkaiset sanonnat, jotka eivät työntekijälle avaudu selväksi suomen kieleksi kysytään ja tarkennetaan, käännetään verhotut sanat selkeiksi sanoiksi. Näin edeten sekä työntekijälle tulee

¹¹ Kokemuksellinen lähestymistapa keskittyy nykyhetkeen ja primaaritunteisiin.

¹² Parisuhteen kriisit ymmärretään turvattomien kiintymyssuhteiden näkökulmasta.

¹³ Esim. Mustasukkaisuuden tuntee onkin pelkoa tulla jätetyksi.

ymmärrys, mitä asiakkaan sanonnat oikeasti tarkoittavat ja asiakas joutuu kohtaamaan tunnetasolla sellaisen kipeän asian, jota hän ei rohkene käsitellä oikeilla sanoilla. Kun luottamus asiakkaan ja työntekijän välillä on muodostunut, voidaan terapiassa aivan tarkoituksella edetä käyttämään myös sanoja, jotka kuvaavat rehellisesti vakavaa tapahtumaa vaikka sanoilla on hyvin vahva tunneperäinen lataus, esimerkiksi *raiskaus*, *insesti*, *rikollinen*. Vahva, tunneperäinen ja asiallinen sana, jolla ei pienennetä tapahtuman vakavuutta auttaa asiakasta myös ymmärtämään, että teko häntä kohtaan on ollut väärä (tai hän on tehnyt väärän teon). Työntekijän tehtävänä on antaa välineitä elämän uudelleen kerrontaan. Sanan, lauseen ja tarinan merkitys on juuri siinä kahden tai useamman ihmisen hetkessä ja tilanteessa ja terapeutin tärkein tehtävä on olla läsnä juuri siinä hetkessä avoimena ja uteliaana kuunnellen, mikä on juuri tämän hetken tapa keskustella ja mikä on keskustelun oikea sisältö.

Kun asiakas ottaa yhteyttä johonkin auttamistyön instanssiin, on hänellä todennäköisesti toive muutoksesta. Jokin asia, joka tällä hetkellä on hänen mielestään huonosti, pitäisi muuttua ja parantua. Hyvin harvoin asiakkaat haluavat pelkästään kertoa omasta huonosta elämästään ja olostaan ilman muutostoiveita. Heillekin on toki löydyttävä aikaa. Joidenkin asiakkaiden mielestä asiat paranevat jo sillä, kun joku kuuntelee ja ymmärtää heidän pahaa oloaan. Miten työntekijä sitten voisi antaa asiakkaalle sellaisen mielikuvan, että häntä on kuunneltu ja ymmärretty? Etenevän vuorovaikutuksen edellytys on kuulluksi tuleminen. Ymmärtäminen vaatii aina oikeaa tulkintaa toisen puheesta (sanoista ja muusta oheisviestinnästä) sekä käsittääkseni myös yhteisten merkitysten löytämistä vuorovaikutuksessa. Yhteisiä merkityksiä lähdetään etsimään kuuntelemalla aluksi asiakkaan ongelmapuhetta. Eräs tapa ongelmapuheen käsittelyyn, on kääntää ongelmat tavoitteiksi. Siinä asiakas kuvittelee elämänsä silloin, kun ongelmat ovat jo selvinneet. Mielikuvien avulla hän kuvittelee niitä asioita, jotka voivat johtaa elämää toivottuun suuntaan, jolloin hän saa askelmerkkejä eteenpäin ja toivoa sen hetkiseen elämäänsä.

Ekologinen lyhytterapeutti rohkaisee asiakasta muutoksen odottamiseen jo toisella kerralla kysymällä esimerkiksi: 'Onko viimekertaisen istunnon jälkeen tapahtunut positiivisia muutoksia?' (Miller 1997, 54–55), tai ehkä vielä paremmin voitaisiin kysyä: 'Mitä positiivisia muutoksia viimekertaisen istunnon jälkeen on tapahtunut?' Siinä kysymyksessä työntekijä jo olettaa, että joitain positiivisia muutoksia on todella tapahtunut. Sama kysymys voidaan muotoilla ehkä vieläkin tehokkaammin, kehottaen häntä: 'Kerro vaikka ensin niistä positiivisista muutoksista, joita viimekertaisen istunnon jälkeen on tapahtunut'.

Ihmekysymys on lyhytterapeuttien käyttämä kysymys sellaisesta ihmeestä, joka olisi tapahtunut asiakkaan nukkuessa ja hänen tulisi sitten kuvitella ja kuvata asioita, joista hän näkee ihmeen tapahtuneen. Kysymystä pidetään eräänä tärkeimmistä uudistuksista ratkaisukeskeisessä terapiassa. (Miller 1997, 60, 80–82.) Ihmekysymys haastaa asiakkaan tunnistamaan niitä asioita, joista hän tietää, että elämänsä on muuttumassa paremmaksi. Ihmekysymyksen kaavamainen käyttö jokaiselle asiakkaalle samalla kysymysmuodolla väljähdyttää mielestäni koko idean. Koska perinteinen ihmekysymys on levinnyt jo niin laajasti, että asiakas on usein joutunut vastaamaan samaan mielikuvituskysymykseen monta kertaa, se ei enää toimi yllättävänä kysymyksenä. Luova terapeutti osaa kysyä tulevaisuustavoitteisia kysymyksiä monella eri tavalla, eikä juutu pelkästään yhteen tapaan. Hän voi käyttää esimerkiksi ns. kristallipallokysymystä (mt. 54–55), joka on muunnos paljon käytetystä ihmekysymyksestä tai mikä parempi, kehitellä itse tilanteen mukaan asiakkaalle sopivan ihmekysymyksen. Ihmekysymyksen sisältö ja ajatus sinällään on erinomainen, koska siinä on jo taustaoletuksena se, että ongelma ratkeaa. Kysymys laittaa asiakkaan miettimään millaiseksi hän oman tulevaisuutensa haluaisi, millaisessa elämässä hän olisi tyytyväinen ja silloinhan asiakkaan kanssa voidaan alkaa konkretisoida muutoksia. Millerin (mt. 212) sanojen mukaan asiakas voi hyötyä mielikuvittelustaan jo silläkin tavalla, että jos hän pystyy kuvittelemaan uudenlaisen elämän, on hänellä myös mahdollisuus se saavuttaa. Jos asiakas jättää tulevaisuuden toiveensa pelkästään ilmaan roikkumaan esimerkiksi vastaamalla kysymyksiin: Mikä olisi sitten paremmin? Millaista muutosta toivoisit? jotenkin ympäröivästi 'Sitten olisin onnellisempi' tai 'Ongelmia ei enää olisi', niin asiakkaan kanssa työskentelemisestä ei tulisi koskaan loppua koska ei tiedettäisi konkreettisia asioita, jotka mahdollisesti olisivat muuttuneet. Asioita voidaan konkretisoida esimerkiksi kysymyksin: ”Millaisista ulkoisista asioista pystyisit päättämään, että jotain muutosta on jo tapahtunut?” tai ”Mitä huomaisit itsesi tekevän eri lailla, kun joku pieni muutos on tapahtunut?”. Ensimmäisessä kysymyksessä asiakas katsoo asioita ulkoapäin, mahdollisesti jonkun toisen käyttäytymisenä tai tekemisenä. Jälkimmäisessä kysymyksessä johdatetaan mieleen ajatus, että asiakas itse on vaikuttamassa muutokseen. Pienet edistysaskeleet ovat tärkeitä ja niistä on kiitettävä asiakasta, sillä pieni muutos johtaa aina suurempaan muutokseen. Ihmisillä on taipumus vähentää pieniä edistysaskeleitaan, jotain suurta pitäisi tapahtua heti, että se tuntuisi muutokselta. On kuitenkin parempi paloitella unelmaan pyrkimisen pienet askeleet asiakkaan kanssa välitavoitteiksi, niin edistymistä on havaittavissa eikä pyrkiminen oikeaan suuntaan vaikuta mahdottomalta (vrt. painon pudotus).

Vanhala (2000) pohti ongelmapuheen merkitystä, kun hän teki tutkimuksen suojakodin asiakastyöstä. Aineisto koostui asiakastilanteista ja työntekijäpalavereista (kohtaamisten analyysseja) ja

sitä tutkittiin uuden etnografian ja diskurssianalyysin menetelmillä. Kun asiakas tulee jonkun auttamistyön piiriin, hänellä on jokin ongelma - ilman ongelmapuhetta asiakkaiden ja työntekijöiden tapaaminen olisi mieltä vailla (esim. Juhila & Pösö 2000, 38–39). Ongelmapuhe on keskeisessä roolissa asiakkuuden alkuvaiheessa, tulo- ja kartoitushaastattelussa, mutta se pyritään kääntämään asiakkuuden edetessä voimavarapuheeksi. Liian nopea siirtyminen voimavarakeskeiseen, positiivisia asioita etsivään puheeseen ei kunnioita asiakkaan historiaa ja vaikeita kokemuksia – siis häntä itseään kokonaisena ihmisenä. Käsittääkseni huonoimmillaan ymmärrettynä lyhytterapian käyttäjä sai moitteita juuri liian nopeasta positiivisten asioiden etsimisestä ja painottamisesta. Kuitenkin Millerin (1997, 49) mukaan asiakkaan kertoma valituspuhe (complaint), jolla hän tarkoittaa epäselvää kuvausta asiakkaan olosuhteista ja siitä miten hän haluaisi muuttaa elämäänsä, pitäisi osata lopettaa ajoissa ja kääntyä ratkaisujen ja tekojen puheeseen. Ongelmapuheeseen keskittyminen sumentaa asiakkaalta tulevaisuusnäkömään.

Ongelmapuhe kirjautuu asiapapereihin, sen avulla kerätään tilastoja esimerkiksi asiakkaiden tulostyistä ja toisaalta myös voimavarapuhe, siis asiakkaan tavoitteet, kyllä kirjautuvat papereihin. Mutta kirjautuvatko asiakkaan nimenomaiset voimavarat näkyville? Kapeimmillaan asiakkaan kanssa käyty keskustelutyö jää elämään vain työhuoneeseen eikä seuraa häntä arkeen. Täytyisi löytää erilaisia tapoja, joilla saataisiin keskustelun tulokset elämään myös terapiaistunnon jälkeen. Se voisi olla vaikka joku mukaan saatu dokumentti yhdessä löydetyistä voimavaroista, kuin muistutuksena niistä asioista, jotka hän jo osaa ja joissa hän on hyvä. Tämä paperille tehty dokumentti antaisi heikkoina ja alakuloisina päivinä hänelle toivoa paremmasta.

Lyhytterapiauttinen lähestymistapa rakentuu luottamukseen, että asiakkaat itse voivat vaikuttaa ongelmiinsa ja löytävät omat voimavaransa niiden ratkaisemiseksi. Asiakkaan kanssa ei viivytä ongelmassa eikä niiden syiden etsimisessä vaan luodaan selkeä kuva niistä tavoitteista, joihin ollaan pyrkimässä. Aktiivinen kuuntelu, erilaisten poikkeuksien etsiminen ja kiitoksen antaminen pienistäkin edistysaskeleista kuuluvat lyhytterapian periaatteisiin. (Lehtinen 1998.) Niin lyhytterapiauttinen kuin mikä tahansa työmenetelmä voi tuntua teennäiseltä ja naivilta jos sitä käytetään pelkästään annetun mallin mukaan eikä sisäistetä teorian ydintä.

Tekniikoiden tuntemus ja hallinta eivät kuitenkaan riitä. Kokemattomat terapeutit nojaavat enemmän tekniikoihin ja oppeihin, kokeneet käyttävät myös hyödykseen prosessista saatua palautetta. Vasta palautetiedon vastaanottaminen asiakkaalta voi johtaa aitoon vuorovaikutukseen, jonka kautta päästään kontaktiin ja yhteistyöhön. Jos terapeutti kiinnittää huomiota enemmän itsensä sisällä tapahtuviin mielikuviiin ja tulkintoihin, hukkaa hän palautteen, jonka vuorovaikutuskump-

pani hänelle tarjoaa. (Toivonen ja Kiviaho 1998, 47–51.) Vuorovaikutuksessa huomioidaan parhaimmillaan toisen ihmisen sekä tietoisesti annettu että tiedostamaton palaute. Asiakkaan ongelman rajaaminen ja elämää helpottavan tavoitteen löytyminen ovat avainasemassa, että asiakas voi päästä eteenpäin. Asiakasohjautuvan (Lipponen 1998) näkökulman mukaan työntekijä perehtyy tarkasti asiakkaan omaan näkemykseen tulonsa tarkoituksesta. Siten työntekijä hyväksyy asiakkaan todellisuuden ja kuvauksen siitä. Ratkaisukeskeisen ja voimavarasuuntautuneen keskustelun avulla luovuus, mielikuvitus ja huumori auttavat etenemistä. Asiakkaaseen liittyminen tekee työntekijän työn helpommaksi ja antaa asiakkaalle mielikuvan hänen ymmärtämisestään ja hänen puolelleen olemisesta. Liittymistä voidaan edistää samojen sanojen ja puhetaiposten käyttämisellä kuin mitä asiakas käyttää. (Lipponen 1998.)

Työntekijän tehtävänä on ymmärtää asiakkaan todellisuutta ja kuunnella sitä, millaisena hän kokee elämänsä – mitkä asiat helppoina ja mitkä asiat vaikeina ja ehkä muutettavina asioina. Sillä tavalla asiakkaista tulee osallistujia ja yhteistyökumppaneita, sen sijaan, että he olisivat vain palvelujen vastaanottajia ja työntekijä kertoisi heille mihin heidän tulisi pyrkiä ja millä tavalla se mahdollistuisi. Ihmiset löytäisivät tavan, miten he voisivat elää itselleen sopivaa elämää.

Seksuaaliterapeutteja kouluttavan Timorian (2004) mukaan pariterapiassa on aina kyse seksuaalisuhteesta, myös silloin kun parilla ei ole seksielämää ollenkaan. Hänen mukaansa parisuhde muodostuu nimenomaan seksuaalisuuden kanavan kautta ja juuri se erottaa parisuhteen kaikista muista ihmissuhteista. Olennaista on hänen mielestään muistaa, että vaikka seksiä ei parisuhteessa olisikaan, seksuaalisuutta siinä aina on.

Seksuaaliterapia parisuhteen haluissa ja haluttomuudessa

Seksuaalineuvonnalla ja -terapialla on hyvin samantyyppiset tavoitteet. Myös seksuaalineuvonnassa pyritään uudenlaisen, positiivisemmän vuorovaikutussuhteen luomiseen sekä omaan että parisuhteen seksuaalisuuteen. Kun seksuaaliterapia pääasiassa pyrkii purkamaan traumaattisia tapahtumia, jotka ovat vaikuttaneet seksuaalisuuden problematiikkaan, on seksuaalineuvonta taas tiedon ja ohjauksen antamista seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa ja kysymyksissä esimerkiksi sairauksien ja ikääntymisen vaikutuksesta seksuaalisuuteen. Seksuaalineuvonnan asiakkailla voi olla hyvin samantyyppisiä ongelmia tai häiriöitä seksuaalielämän puolella, mutta terapian ja ohjauksen työtapo on erilainen. Olennaista seksuaalisuutta koskevissa kysymyksissä on kuitenkin kohdata asiakas kokonaisvaltaisesti aivan kuin missä tahansa muussakin ihmisen kohtaamisessa.

Ammatillinen ote seksuaalikeskusteluissa edellyttää työntekijän oman seksuaalisuuden kohtaamista, omien arvojen, asenteiden, tunteiden, normien ja uskomusten tutkiskelemista. Työntekijän on uskaltauduttava aloitteentekijäksi ja sillä tavoin luvanantajaksi asiakkaalle seksuaalisuudesta puhumiseen. Omien tietojen ja taitojen lisääminen sekä kirjallisuuden että asiakastyössä saatujen kokemusten kautta on ensiarvoista. (Ilmonen, 2006.)

Seksuaaliterapiassa puretaan asiakkaiden seksuaalisuuteen liittyviä solmukohtia, esimerkiksi seksuaalisen nautinnontunteen puuttumista, oman seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiin liittyvää hämmennystä, pakkomielleitä ja riippuvuutta, syrjähyppyjä ja rinnakkaissuhteita, haluttomuutta, vastenmielisyyttä seksuaalisuutta kohtaan. Terapiassa ei ole mukana minkäänlaista fyysistä seksuaalisuutta, ei kosketusta, ei seksiä. Seksuaaliterapeutti Savander (2007) lähestyy työssään ihmisen koko elämänsä ja selvittää sekä miehen että naisen seksuaalinelämän häiriöitä. Hänen asiakkaidensa ovat esimerkiksi seksiin liittyvät pelot, häpeä, haluttomuus ja riittämättömyys mutta myös toiminnalliset häiriöt, orgasmivaikeudet ja erektio-ongelmat. Terapian tarkoitus on luoda myönteinen ja hyväksyvä suhde itseen ja omaan seksuaalisuuteen.

Seksuaaliterapia voi olla sekä yksilö- että pariterapiaa. Seksuaaliterapiassa kartoitetaan asiakkaan senhetkinen elämäntilanne ja parisuhteen tilanne. Haastattelussa selvitetään mikä on asiakkaan ja hänen kumppaninsa kokema seksuaalinelämän ongelma. Kartoitetaan myös milloin ongelma on alkanut, miten kauan se on kestänyt ja minkä laajuinen häiriö on. Sironen ja Kalilainen (2006) kuvaavat erilaisia seksuaaliterapian piirissä käytettyjä lähestymistapoja. Mastersin ja Johnsonin tutkimustyöhön pohjautuvalla perinteisellä seksuaaliterapialla hoidetaan yleensä toiminnallisia häiriöitä. Keskeisiä osa-alueita kyseisessä terapiassa ovat kommunikation selkiennyttäminen ja sen parantaminen sekä omista seksuaalireaktioista tietoisiksi tuleminen, esimerkiksi toiminnallisia harjoituksia apuna käyttäen. Systeminen näkökulma korostaa yksilön kehon ja mielen yhteyttä sekä parin vuorovaikutuksen tasapainoa, esimerkiksi miten puolison orgasmihäiriön helpotuttua miehen erektiovaikeudet alkoivat. Systemisen terapian työvälineenä voidaan käyttää esimerkiksi sukupuun tekemistä, jolloin tarkastellaan millaiseen systeemiin asiakas on syntynyt ja millaisia malleja hän on siinä yhteisössä saanut eri sukupuolista. Ratkaisukeskeisessä menetelmässä voidaan käyttää poikkeusten etsimistä eli etsitään sellaisia tilanteita, jolloin kyseistä vaikeutta ei esiinny ja vahvistetaan niitä hyviä muutoksia, jotka ovat jo tapahtuneet. Ratkaisukeskeisessä lähestymistavassa etsitään asiakkaan voimavaroja ja uusia näkemyksiä ongelmanratkaisuun.

Psykodynaamisessa lähestymistavassa tarkastellaan lapsuuden ja nuoruuden tapahtumien vaikutuksia tämän päivän seksuaalisuuteen ja ihmissuhteisiin. Tavoite on lisätä asiakkaan tietoisuutta, jolloin

hän voi löytää uusia oivalluksia sellaisista nykyhetkeen vaikuttavista vanhoista tapahtumista, jotka ovat aiheuttaneet hänelle esimerkiksi häpeän tai pelon tunteita. Kognitiivinen lähestymistapa analysoi ajatus-, tunne- ja toimintamalleja sekä toimintatapoja ja pyritään niiden kautta löytämään muita toimivampia tapoja seksuaalisuudesta nauttimiseen. Kognitiivisbehavioristisessa lähestymistavassa pyritään suoraan käyttäytymisen muutokseen. Hahmoterapeuttisessa (Gestalt-terapia) lähestymistavassa harjoitellaan olemaan kontaktissa itseen ja toiseen, tunnistamaan omia tunteita sekä elämään ”tässä ja nyt” – hetkeä, siten sillä on paljon yhtymäkohtia tunnekeskeisen terapian kanssa.

Seksuaalisuuden toimintakykyyn liittyvät halun, kiihottumisen ja nautinnon kyvyt (Kontula, 2006). Davies et al (1999) kuvaavat artikkelissaan seksuaalisen halun määritelmää Levinen multidimensionaalisen mallin mukaan seuraavasti: seksuaalinen halu on voima joka ajaa ihmiset käyttäytymään seksuaalisesti. Seksuaalinen halu jaetaan kolmeen eri osioon; seksuaaliviettiin (sexual drive) joka liittyy biologiseen järjestelmään, seksuaaliseen mielihaluun (sexual wish), joka liittyy reflektioon vertaisihmisten kanssa ja yhteiskunnallisiin odotuksiin, sekä seksuaaliseen tahtoon (sexual motive), joka liittyy siihen, että henkilö haluaa sitoutua jonkun tietyn henkilön kanssa seksuaalisuuteen. Myös Virtanen (2002, 155) lainaa Levinen ajatuksia ja jaottelee Levinen mallin mukaisesti sukupuolisen halun häiriöt sukupuolivietin, odotusten ja toiveiden tai motivaation kategorioihin. Seksuaalinen halu sisältää seksuaalisia mielikuvia, ajatuksia ja tarvetta kokea seksuaalista jännitystä ja laukeamista. ”Halun on monimutkainen psyykkis-sosiaalis-emotionaalishormonaalinen kudelma.” (Kajan, 2006.)

Vaikka haluttomuuden syihin löytyy erilaisia selityksiä biologiasta ja fysiologiasta (hormonit, lääkitys, sairastuminen), sukupuolten erilaisesta seksuaalisesta tarpeesta (”miehet haluavat aina”) tai sukupolvien välisistä kasvatuseroista, Virtasen (2002, 161) mukaan useimmissa tapauksissa halun alenemiseen on keskeinen merkitys kumppaniin, parisuhteeseen ja ympäristöön liittyvillä tekijöillä. Virtanen (2002, 153) pohtii, onko haluttomuuden luokittelu ”seksuaaliseksi toimintahäiriöksi” ylipäättänsä asianmukaista? Tässä asiassa olen Virtasen kanssa samaa mieltä, mielestäni haluttomuus on oire jostain muusta asiasta – ei sinällään toimintahäiriö. Usein asiakkaiden kanssa haluttomuudesta keskustellessa ilmeneekin, että kyse on vaikeudesta sovittaa puolisoitten keskinäisiä, erilaisia haluja yhteen sellaisella tavalla, että se tyydyttäisi molempia.

Vuonna 2006 ilmestynyt, suomalaisten asiantuntijoiden kirjoittama kirja Seksuaalisuus¹⁴, vaikka sinänsä erittäin monipuolinen ja laaja perusteos onkin, luo pikaiselle lukijalle vanhakantaista uskosta miehen ja naisen seksuaalisista haluista. Kun Kajan käsittelee monipuolisesti naisen seksu-

¹⁴ Seksuaalisuus 2006. Apter, Väisälä ja Kaimola (toim) Duodecim

aalista halua ja haluttomuutta osiossaan *Naisen seksuaalianatomia ja fysiologia* niin Lukkarinen kuittaa osiossa *Miehen seksuaalianatomia ja fysiologia* miehen haluttomuudesta suurin piirtein näin yksinkertaisesti: ”Testosteronilla on tärkeä merkitys miehen sekä fyysiseen että psyykkiseen hyvinvointiin. Testosteronin liian suuri lasku johtaa seksuaalisen halun eli libidon heikentymiseen.”

Myös naisen on nykyään sallittua olla haluava ja toimiva seksisubjekti. Ronkainen et al (1994, 38) toteaa miehen sukupuolisuuden, oikeuden, kyvyn ja sukupuolisten tarpeiden tyydyttämisen ja nautinnon saamisen olleen läpi ajanjaksojen selviö mutta naisen seksuaalisuus on aina ollut yhteiskunnallisen säätelyn kohteena. Nykyisin kuitenkin naisten seksuaalisuus on Suomessa vapautumassa erilaisista sosiaalisista ja psyykkisistä rajoitteista (Kontula ja Haavio-Mannila 1997, 731–733). Seksi ei heidän tutkimustensa mukaan ole enää pelkkä aviovelvollisuus, vaan merkittävä nautinnon lähde myös naisille. Nautinnonhalun ja individualistisen elämäntavan myötä yksilö voi asettaa sukupuolielämänsä laadulle yhä suurempia vaatimuksia.

Virtasen (2002, 162) mielestä seksuaalisen haluttomuuden diagnostiikassa tarvitaan enemmän taitoa kysyä ja kuunnella sekä seksologian perustietoja kuin lääketieteellistä huipputeknologiaa. Hänen mukaansa on syytä varmistaa onko kyseessä primaarinen halun häiriö vai onko haluttomuuden taustalla kyse jostain muusta toiminnallisesta häiriöstä kuten ”seksuaalisesta vastenmielisyydestä (aversio) tai nautinnon puutteesta (anhedonia)”. Hoito tulee kohdistaa hänen mukaansa halun syihin (mt. 164) eikä niinkään haluttomuuteen.

4 METAFORA TAIPUU TUTKIMUKSEEN

Tutkimukseni kohdistuu perheneuvonnan asiakkaiden metaforiin. Millaisia seksuaalisia metaforia perheneuvonnan asiakkaat käyttävät ja mikä merkitys niillä on perheneuvontatyössä? Halusin saada selville miten seksuaalisuudesta puhutaan vertauskuvallisesti ja miten asiakkaat käsittelevät niitä vertauskuvia. Mistä asiakkaat tuottavat näitä metaforia ja mitä niiden takaa löytyy? Miten metaforat taipuvat sosiaalityön tutkimukseen? Miten ne taipuvat terapeutin työn tutkimukseen? Ihmetellen lähdin liikkeelle – miten aineistoni vastaa näihin kysymyksiin?

4.1 *Tutkimusaineistona metaforat*

Lähetin pyynnön kerätä seksuaalisuuden metaforia eri puolille Suomea viiteen eri perheasiain neuvottelukeskukseen. Neuvottelukeskukset valitsin sillä perusteella, että tiesin niissä olevan ainakin yhden seksuaalikoulutusta saaneen työntekijän. Pyyntö tavoitti 29 perheneuvojaa, joista yhdeltätoista henkilöltä sain yhteensä 63 seksuaalisuuteen liittyvää metaforaa. Varsinaisena tutkimusaineistona käytän näitä otteita asiakkaiden puheesta, en niinkään asiakkaita, joista minulla on tiedossani vain sukupuoli ja ikä.

Metaforat eivät ole mekaanisesti aukaistavissa ja ymmärrettävissä. Metaforat ovat sisällöltään vertauskuvallisia ja osin salattuja, vain asiakkaan itsensä hallussa olevia merkitysmailmoja. Koska ihmiset käyttävät tietyssä kontekstissa sille ominaista sanastoa (Suoninen 1999, 17), on näiden metaforien valikoituminen tutkimusaineistoksi täysin erilainen kuin se olisi, jos seksuaaliset metaforat olisi kerätty toisesta työpaikasta tai ihmisten vapaa-aikana käyttämästä kielestä. Kuitenkin uskon, että olen työvuosieni lukuisten asiakastapaamisten ansiosta löytänyt jotain oleellista ja yhteistä näistä tutkittavistani metaforista.

Metaforista lukutapaa käyttänyt Kaskisaari (1998) tutki juonien ja teemoittaisen lukutavan avulla ”Suomalainen seksi” omaelämäkerta-aineistoa. Aineisto oli Haavio-Mannilan ja Kontulan keräämän valtakunnallisen kirjoituskilpailun satoa. Hän poimi 175 kirjoituksen joukosta 25 tarinaa, joissa Haavio-Mannilan ja Kontulan mukaan oli kyseessä bi- tai homoseksuaalisia ajatuksia, tunteita tai kokemuksia. Kirjoituksista neljä oli miesten ja 21 naisten kirjoittamia. Tutkimuksessaan Kaskisaari oli kiinnostunut nimenomaan siitä, miten seksuaalisesta näkökulmasta samaa tai eri sukupuolta olevien henkilöiden välinen suhde ymmärretään. Kaskisaari kertoo omaelämäkertojen

seksuaalisten metaforien toimivan kahteen suuntaan: sekä merkityksiä avaaviksi että niitä hämärtäviksi. Metaforat eivät välttämättä edes selitä mitään vaan ennen kaikkea antavat ajattelemisen aihetta. Kaskisaari havaitsi metaforien kuvaavan seksuaalisuutta usein hallitsemattomana voimana – kuin luonnonvoimana, jolle ihminen ei voi mitään. Metaforan käyttö on hyvin yleistä sekä asiakkailla että työntekijöillä. Sen käyttö helpottaa abstraktien asioiden käsittelyä koska niitä on usein vaikea konkretisoida sanoiksi. On helpompi puhua elämästä tienä, jossa tällä hetkellä on kuoppia ja jossa etsitään uutta tienhaaraa kuin kuvailla omaa elämäntilannettaan lyhyesti. Metaforilla myös helpompi käsitellä asioita, joita ei uskalla tai osaa sanoittaa. On aivan eri asia puhua seksuaaliterapeutille ettei ”minulla pelaa enää sillä lailla kuin nuorempana” kuin alkaa etsiä sanaa, joka ei kuulu omaan aktiiviseen sanavarastoon - varsinkin hyvin arassa ja hienovaraisessa asiassa.

4.2 Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä

Keskeinen kysymys tekstin käyttämisestä tutkimuksessa on se, minkälaisen suhteen tutkija ottaa tekstiin. Pyritäänkö katsomaan tekstin taakse ja tutkimaan mitä sieltä löytyy, mitä ihminen on todennäköisesti tarkoittanut vai tutkitaanko pelkästään sitä mistä teksti kertoo, ajattelematta ja tutkimatta taakse kätkeytyviä tarkoituksia. Vai tutkitaanko tekstin kautta sitä kuinka teksti tuottaa todellisuutta. Tutkimusotteeni perustuu sosiaaliseen konstruktionismiin, jonka mukaan ihmiset sekä tulkitsevat elämäänsä mutta myös tuottavat sitä sekä ajattelullaan että toiminnallaan. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma mahdollistaa erilaisten tutkimuksellisten ideoiden joustavan soveltamisen.

Metodinen työkaluni, diskurssianalyysi, tarkastelee mitä merkityksiä ihmiset antavat, mitä nimityksiä käyttävät seksuaalisuudesta perheasiain neuvottelukeskuksen asiakkaana. Analysoin metaforia käyttämällä lähestymistapana konstruktivistista tekstintulkintaa ja menetelmänä diskurssianalyysia. Näkökulma on terapeutin näkökulma. Otteiden analyysissa käytin apunani koodausta, jolla etsin aineistosta samankaltaisuuksia. Aineisto oli jo vastaanotettaessa pienimuotoinen, muutamien lauseiden kokonaisuuksia, joten aineiston pilkkominen oli melko vaivatonta. Samankaltaisia merkityksiä keräten löysin lopulta kolme pääkategoriaa, johon metaforien ilmaisut taipuivat: seksiä, halupuhe ja uskottomuuspuhe.

Todellisuus rakentuu diskursiivisesti, jolloin kieli on osa sosiaalista todellisuutta eikä pelkästään väline sen kuvaamiseen. Tällaista tapaa ymmärtää kielen olemusta kutsutaan sosiaalisesti konstruktionismiksi. Päinvastainen tulkinta on realistinen näkemys kielestä, jolloin kieli nähdään vain välineeksi faktojen saamiseksi todellisuudesta. Jokisen et al (1999, 39–41) mukaan ”Diskurssiana-

lyysin teoreettinen koti on sosiaalisen konstruktionismin traditiossa”, jolloin sosiaalista konstruktionismia käytetään tulkintakehyksenä valittaessa tutkimuskohdetta sekä tutkimuskysymyksen muotoa. Konstruktionismin mukaan sosiaalinen todellisuutemme rakentuu sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa. Konstruktiiivisessa käsityksessä ei yleinen, mitattavissa oleva totuus ole tärkein asia, vaan tieto ja totuus riippuvat kontekstista. Merkittävämpiä asioita ovat missä, miksi ja kenelle tarinaa kerrotaan. Todellisuus rakentuu siinä hetkessä, jossa ihmiset ovat, tarinoiden ja kertomusten välityksellä. (Parton & O’Byrne, 2000). Konstruktionismi tarkoittaa (mt. 24–25) myös sitä, että kehitämme kriittisen asenteen sitä vastaan, että pitäisimme itsestään selvänä tätä maailmaa ja itseämme. Parton & O’Byrne kuvaa tarkan kuuntelemisen tärkeyttä. Kun kuuntelemme tarkasti, huomaamme metaforien lisäksi myös metaforien sisällön: onko asiakkaan tuottamissa metaforissa mahdollisesti jotain sellaista sisältöä, joka tekee halutun muutoksen mahdolliseksi. Metaforaa voimme korjata tai laittaa siihen uudet raamit, vaikka itse asiaa emme perin pohjin tunnustakaan – siis liitytään asiakkaan metaforaan tai mielikuvaan ja muutetaan sitä yhdessä hänen kanssaan – sen jälkeen katsotaan muuttuuko asian sisältö tai asiaan suhtautuminen. Tätä työskentelytapaa voi verrata kongnitiivis-behavioristiseen työskentelymalliin (mt. 80). Konstruktiiivisessa tavassa tehdä työtä nähdään että henkilö itse ei ole ongelma eikä hänessä ole ongelmaa, vaan yksinkertaisesti ilmaistuna: ongelma on ongelma ja yhdessä taistellaan sitä vastaan (mt. 83–85).

Diskurssianalyysin mukaan ihminen, joka on oppiva, ajatteleva ja sosiaalinen olento, on jollakin tavoin tietämätön siitä, miten hän on oppinut toimimaan tietyissä tilanteissa. Diskurssianalyysi pyrkii tekemään näkyväksi näitä ihmisen toimintaa ohjaavia seikkoja eli diskursseja. Diskurssianalyysi on sekä syvälle käyvä tapa tarkastella ihmisen kulttuurista olemista että sen rakentumista (esim. Remes 2006 ja Suoninen 1999). Diskurssianalyysia voidaan kuvata ”sellaiseksi kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä” (Jokinen ja Juhila 1993, 196).

Diskurssianalyysissa lähtökohtana on kieli, jota voidaan tulkita eri tavalla riippuen kontekstista; esimerkiksi puhutaanko ystävien kesken, verovirastossa tai kaupassa. Jokinen ym. (1999) kirjasta ilmenee, ettei diskurssianalyysi ole yhtenäinen eikä vakiintunut tutkimusmenetelmä, vaan lähestymistapa, jossa on erilaisia traditioita ja painopisteitä. Diskurssianalyysi pyrkii tekemään näkyväksi näitä ihmisen toimintaa ohjaavia seikkoja eli diskursseja. Diskurssianalyysi on sekä syvälle käyvä tapa tarkastella ihmisen kulttuurista olemista, että sen rakentumista (Suoninen 1999).

Diskurssianalyysin avulla ei yritetä paljastaa toimijoiden asenteita tai elämäntilanteita, vaan selvittää ja ymmärtää miten he tekevät ymmärrettäväksi asioita omalla kielenkäytöllään (Suoninen 1999, 18). Diskurssianalyysin kannalta ei ole myöskään oleellista löytää puheesta totuutta, vaan kyse on kommunikoinnista. Tutkimussuuntauksen kiinnostuksen kohteena on se, miten ihmiset kommunikoivat ja miten diskurssi näkyy tässä vuorovaikutuksessa. (Remes 2006, 340.) Työssäni olen tottunut analysoimaan kieltä aivan eri tavalla kuin mihin diskurssianalyysi ohjaa. Olen usein tuntenut olevani salapoliisi, joka yrittää löytää sivumerkityksiä, tarttumapintoja, vihjeitä ja piilotettuja asioita asiakkaiden puheesta. Diskurssien tutkijan tehtävä on tulkita sitä moniselitteisyyttä, jota vuorovaikutukseen ja puheeseen liittyy. Diskurssianalyysi voi rajata havaintoyksikökseen esimerkiksi toimintakontekstin, jolloin erityisesti tulee esille toimijan ja sosiaalisen ympäristön yhteen kietoutuminen (Suoninen 1999, 29). Myös puhe luo omaa kontekstiaan henkilöiden kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa; orientoidutaan edelliseen puheeseen – edelliseen kontekstiin – joka luo odotuksia seuraavan puheenvuoron sisällöstä, ja tällainen rakenteellisesti jäsentynyt vuorovaikutus luo yhteistä ymmärrystä (mt. 104).

Suoninen (1999, 32–33) toteaa kielenkäytön olevan ”utuista” nimenomaan diskurssianalyysin näkökulmasta. Sillä hän tarkoittaa, ettei kieltä (tai toimintaa) voi ymmärtää yksiselitteisesti kuten ei kielenkäytön tuottamia seurauksiakaan. Kielenkäyttö ei rajoitu pelkästään ’tilanteen sisälle’, siihen toimintaan ja tilanteeseen missä ollaan vaan oma merkityksensä on myös niillä rooleilla, joita ihmisillä siinä tilanteessa on.

Diskurssianalyysin lapsia, jotka myös täytyy tunnustaa ja erottaa toisistaan, ovat merkitykset ja merkitysten tuottamisen tavat. Silloin kun diskurssianalyysissä korostetaan merkityksiä, tutkimus vastaa yleensä kysymyksiin *mitä?*, jolloin ollaan kiinnostuneita millaisia merkityksiä ihmiset tuottavat puheessaan ja kirjoituksessaan. Jos taas korostetaan enemmän merkitysten tuottamista, tutkimus vastaa kysymyksiin *miten?*, jolloin kiinnostutaan siitä ”miten ja millaisia kielellisiä keinoja käyttämällä ihmiset tuottavat merkityksiä”. (Jokinen et al 1999, 66.) Käytän tutkielmassani diskurssianalyysia vastaamaan kysymykseen *miten*: miten kieltä käytetään ilmaisemaan asioita ja miten kielen kanssa toimitaan. Diskurssianalyysi tarkastelee kielenkäyttöä tekoina ja toimintana, joka tuottaa, ylläpitää tai muuttaa sosiaalista todellisuutta (Suoninen 19–20), jolloin kielen käyttäminen itsessään voi muuttaa ihmisen sosiaalista maailmaa, mutta myös todellisuus ja kulttuuri muuttavat kielen käyttöä.

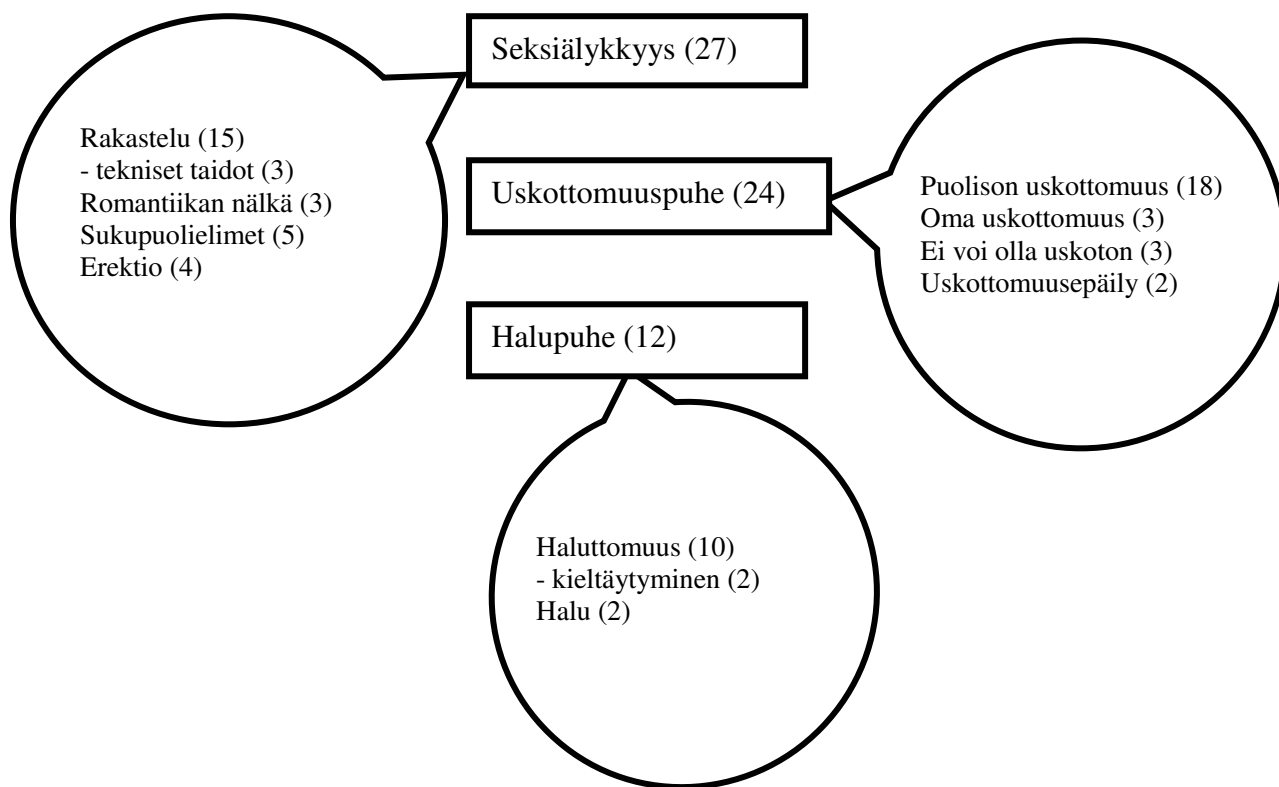
5 Seksuaalinen diskurssi – sehän on helppo puheenaihe?

Aineistoni koostui 63 eri tuotoksesta – lyhyitä katkelmia perheasiain neuvottelukeskuksissa kuul-
luista seksuaalisuuden metaforista, joita keräsivät minun lisäkseni kymmenen perheneuvojaa ym-
päri Suomea. Asiakkaiden seksuaalimetaforia kirjattiin paperille kahden kuukauden ajan vuoden
2007 alussa. Useimmissa aineiston palasissa oli ilmaistu aineiston tuottajan sukupuoli ja ikä. Ko-
vinkaan monessa tuotoksessa ei ollut pitkää selitystä mukana, joissakin niistä yritän itse konstru-
oida tilanteen. Osassa niistä oli vain pari sanaa, lyhyt ilmaisu tai yhden lauseen tokaisu. Toiset taas
sisälsivät useamman lauseen ja joissakin oli sisällä kolmekin eri metaforaa ja perheneuvojan seli-
tystä siitä yhteydestä, missä metafora oli tuotettu. Seuraavassa esimerkki eräästä perheneuvojan
lähettämästä metaforasta selityksineen: *”Keski-ikäinen rouva. Miehen kanssa etäännyneet. Mies
kuitenkin mustasukkainen, syyttelevä. Mies ei sex aktiivi. Syytti kuitenkin vaimoa, että tämä hinku-
aa muita miehiä. Rouva hihitteli ”minäkö himoitsisin muita miehiä, tällainen kapahauen puoli-
kas” Viittaa omaan laihuuteensa, kuiviin limakalvoihinsa, haluttomuuteensa.”*

Käsittelin aineistoa monella eri tavalla ennen kuin pääsin lopulliseen versioon. Kirjoitin keltaisille
lapuille ajatuksiani sekä metaforista poimittuja sanoja ja suunnittelin A1-kokoiselle paperille koo-
dausta mind map -tyylillä, kunnes yhden huoneen seinä oli täynnä lappusia ja ajatuksia. Lopuksi
päädyin tekemään aineistosta excel-taulukon, jossa erittelin ja koodasin jokaisen metaforan sisäl-
töä löytääkseni, mistä siinä syvimmiltään oli kysymys. Tehdessäni taulukkoa pohdin, sulattelin ja
koodasin metaforia ja kuvittelin oman kymmenen vuoden perheneuvojan kokemuksi perusteella,
millaisessa tilanteessa asiakas ja työntekijä keskustelevat. Loin useampaan metaforaan omia mieli-
kuvia puolisoitten tarinasta. Silloin kuvitelmiini sekoittuvat monet muut samantyylliset asiakasta-
paukset, joita olen kohdannut.

Aineistosta tiivistyi lopuksi kolme keskeistä teemaa; ensimmäisen nimesin *seksiälykkyudeksi*, toi-
sen *halupuheeksi* ja kolmannen *uskottomuuspuheeksi*. Seksiälykkyys sisälsi rakasteluteknisten
taitojen arvioimista, romantiikan nälästä puhumista sekä sukupuolielimistä ja erektiosta puhumis-
ta. Toinen teema eli halupuhe käsitteli seksin tarvetta, puhetta halusta, haluttomuudesta sekä sek-
sistä kieltäytymistä. Kolmannen teeman, uskottomuuspuheen, sisältönä olivat uskottomuusepäilyt
sekä oma ja partnerin uskottomuus.

Esitän seuraavissa luvuissa ensin keskeiset teemat ja niiden alateemat, sen jälkeen rakennan paloitellut metaforat uudelleen ja tutkin niiden kautta tullutta informaatiota ja lopuksi tulkitseen ”terapeutin viitta harteillani” näitä saamiani tuloksia. Seuraavassa kuviossa (kuvio 1) esitän näiden kolmen teeman esiintyvyyden metaforien sisällä. Uskottomuuspuheessa (24) alateemoja löytyy yhteenlaskettuna enemmän (26) koska yhden metaforan sisällä voi olla useita eri teemoja.

Kuvio 1 Seksuaalinen diskurssi perheasiain neuvottelukeskuksesta

5.1 Seksiäly asiakkaiden metaforissa

Seksiälyllä tarkoitan sitä seksuaalisuuden kokonaisuutta, joka alkaa seksuaaliseen toimintaan viritymisestä: omista ajatuksista ja mielikuvista sekä jatkuu aina toimintaan ja sen jälkeiseen tilaan asti kun purkautuminen on tapahtunut sekä myös puheisiin ja mielikuviiin kaiken tapahtuneen jälkeen. Seksuaalisesti älykäs ihminen osaa romanttisella puheellaan saada partnerinsa kuumalle mielelle. Seksuaalisesti älykkäät ihmiset osaavat ja uskaltavat keskustella keskenään seksistä, omista mieliteoistaan, mitä he seksuaalisessa kanssakäymisessä hyväksyvät ja mitä eivät. He osaavat tehdä kompromisseja ja myönnytyksiä partnerinsa kanssa. (kts Conrad ja Milburn, 2003.)

Seksiälyä käsitteli noin yksi kolmasosa aineistosta. Ensinnäkin siellä näkyi selvästi toive lähellä olemisesta, puhumisesta ja romantiikan nälästä. Toiseksi, aineistosta tuli näkyväksi sukupuolielinten kuvaus ja niiden erilaisia nimityksiä sekä erektiokuvauksia. Kolmanneksi, puhuttiin rakastelutekniikasta ja -taidoista eli ilmaistiin eri sanoin sukupuoliyhteyttä ja arvioitiin partnerin taitoja sängyssä.

5.1.1 Romantiikan ja puhumisen kaipaaminen

Samoin kuin kahdessa metaforassa, joissa ilmaistiin romantiikan tarvetta, tulee myös asiakastilanteissa usein ilmi naisten tarve valmistautua rakastelutilanteeseen sekä halu pitkiin lämmittelyihin ja esileikkeihin. Miesten ja naisten erilaisuutta seksuaalisissa kontakteissaan kuvaavat Charnyn & Asineli-Talin (2004); miehet haluavat enemmän mielihyvän saavuttamista ja naiset parisuhteen läheisyyttä ja romanssia. Aineistossa romantiikan kaipausta ilmaisee seuraava naisen puhe:

Vaimo hoidellaan puheluitten välillä tyylillä haarat levälleen. Mitä erotiikkaa ja romantiikkaa se tuollainen on..

Yllä oleva vaimon puhe kuvaa hänen puolisonsa asennetta seksuaaliseen kanssakäymiseen, sukupuoliyhteyteen. Vaimon kokemus on, että vaimo kuitenkin jollakin tavalla *hoidellaan* vaikka romanttisuuden ja erotiikan tarpeita ei tyydytetäkään. Kuvauksesta saan sellaisen käsityksen, että mies on hyvin kiireinen (puheluiden välillä) ja vaimon täytyy olla jo valmiina, ettei hänen *hoiteluunsa* kulu liian paljon aikaa. Vaimo kertoo tällä, että häntä rakastellaan huonosti – kuin ohimenneen, häntä ei arvosteta eikä kunnioiteta.

Stereotyyppinen ajatus naisten halun heräämisestä on aina tarvinnut romantiikkaa, kukkia, musiikkia ja kynttilöitä. Ehkä se onkin totta - ainakin Fisher et al (2002) mukaan ne ihmiset, jotka kertoivat romanttisesta vetovoimasta, kokivat myös seksuaalista halua rakastettuaan kohtaan. Tällaiseen virittymiseen nainen kaipaa miestä, joka ottaa hänet huomioon myös tunteiden tasolla – esimerkiksi kuunnellen ja keskustellen. Huomioonottaminen tarkoittaa myös sitä, ettei naiselle ole kasaantunut ylenmääräisesti kotitöitä. Vaikka miesasiakkaat usein naurahtavat tuollaiselle puheelle ylimielisesti: ”...että kun ensin siivoais ja tiskais, niin sitte sais naida.”, niin asiassa on puolet totuutta – naisen olo on rentoutuneempi ja vastaanottavaisempi, kun mies tekemisellään osoittaa, että hän välittää kumppanistaan ja hänen hyvinvoinnistaan. Myös Basson (2003) kuvaa artikkelissaan sekä emotionaalisen että fyysisen positiivisen lopputuloksen saavuttamisen olevan tarpeellista jos halutaan lisätä seksuaalista tyytyväisyyttä. Artikkelin mukaan seksuaalinen aktiivisuus lisää emo-

tionaalista läheisyyttä vielä useita päiviä jälkeensä. Ymmärtääkseni tästä muodostuu parhaimmillaan positiivisuuden kehä: hyvä seksuaalinen yhdessäolo luo lisää seksuaalista halua.

Kontulan ja Haavio-Mannilan (1997, 701) tutkimusten mukaan toistuvat epäonnistumiset seksin yhteydessä ahdistavat ja saattavat viedä rakastelemisen halun kokonaan. He päättelivät tutkimuksessaan että puolison tyydyttämisestä on tullut miehelle melkein jo velvollisuus (mt. 733–734). Miehen mittana ovat naisen orgasmit, ei enää hänen oma potenssinsa. Naisen seksuaalinen haluttomuus ja hänen tyytymättömyytensä yhdyntään liittyivät usein miehen kömpelöihin rakastelutekniikkoihin (mt. 295). Huonosta tai kömpelöstä rakastajasta tai rakastelusta raportoitiin rankoin sanoin: ”...nopea pisto-nosto-ravistus -mies, mielikuvituksettomat ja yksioikoiset muutaman ”köyräisyn” panot, esileikkeihin haluton mies...” (mt. 703) Vaikka Kontulan ja Haavio-Mannilan tutkimuksesta on kymmenen vuotta, uskon niiden tulosten täsmäävän yhä suomalaisten rakkauselämän suhteen.

Romantiikan ja huomioonottamisen puutetta ilmaisee seuraava sitaatti, johon nainen (45 vuotta) johdatti puheensa arasti kysyen, voiko hän nyt tässä ihan oikeasti sanoa kaikkea. Nainen kertoi, miten hänen miehensä tuli viereen ja kertoi haluavansa seksiä:

--- riisui ja tuli sänkyyn, sitten pössähytti, että pitää nussia

Romantiikan lisäksi ihmiset tuntuvat kaipaavat silloin tällöin pelkkää läheisyyttä, koskettelua ja vieressä olemista. Jos ei ole koskettamista, miten voidaan ajatella, että olisi seksiä? Läheisyyden kaipuuta ilman siitä seuraavaa seksiä kertoi toivovansa seuraava nainen:

Eihän sun viereenkään voi tulla, kun sulla alkaa heti ottaa eteen, ja alat mankea seksiä, totesi aviovaimo, joka olisi kaivannut enemmän muuta läheisyyttä kuin rakastelua.

Yllä olevassa tilanteesta nousee mieleeni eräänlainen hellyyden vaje. Mies tulkitsee jokaisen vaimon hellyydenosoituksen ja halauksen olevan vihje tulevaan seksiin ja silloin häntä alkaa himottaa, alkaa ottaa eteen. Mies alkaa käyttäytyä innokkaasti ja pyytää saada rakastella vaimon kanssa. Mahdollisesti pariskunnalla ei ole ollut pitkään aikaan seksiä, joten puoliso, joka on aktiivisempi seksissä, on heti halukas rakasteluun, kun kuvittelee sen olevan mahdollista, eli silloin kun toinen päästää edes vähän lähelleen. Miehen kannalta tilanne on melko jumiutunut. Vaimo haluaisi enemmän sohvalta kyhnyttelyä, halauksia, silityksiä ja suukotteluja, eikä niinkään pelkkää genitaalista yhdyntää. Toisaalta miehellä on aivan samantyyppiset halut, hänkin haluaa olla lähellä ja osoittaa rak-

kauttaan ja välittämistään, mutta eri tavalla kuin nainen. Miehen seksuaalinen halu on niin suuri, ettei hän pysty hillitsemään itseään pysähtymällä pelkkään silittelyyn ja suukotteluun, vaan haluaisi lähelle päästyään heti yhdyntää joka purkaisi hänet. Tällainen voi pahimmillaan johtaa kaiken ystävällisten sanojen ja lämpimien halausten loppumiseen. Puolisot jännittyvät kaikesta kosketuksesta koska miehen pitäisi hillitä itsensä heidän läheisessä kosketuksessaan, ja vaimo pelkää koko ajan koska miehen kädet ovat hänen genitaalialueellaan.

Tällaisessa tilanteessa voisi antaa tilanteelle uuden näkökulman kyselemällä mieheltä vaimonsa läsnä ollessa, mikä juuri hänen vaimossaan on niin ihanaa, kiihottavaa, kaunista, että hän hänellä alkaa *heti ottaa eteen* kun vaimo on lähellä, miten se tapahtuu ja miten etenee. Näin vaimo saisi kuulla miehensä suusta jotain kaunista, arvostavaa itsestään ja heidän näkökulmansa voisi muuttua kun tuollainen tilanne osoitetaan hyväksytyksi ja normaaliksi. Vaimo tuntuu loukkaantuneelta, että läheisyyden kaipuussaan ja lähelle mennessään hänen miehensä ruumis alkaakin reagoida halukkaana. Uskon, että erilaisista hitaasti etenevistä hellyys- ja herkkyysharjoituksista ja sen ohella selibaattilupauksilla olisi heille hyötyä. Silloin he tutustuisivat toistensa kehoon ilman genitaalisen rakasteluajatuksen tuomaa pakkoa.. Myös molempien selkeät sanalliset ilmaisut toisivat tilanteeseen muutosta. Vaimon selkeästi sanottu, ”haluan sohvalle kainaloosi istumaan mutta en halua rakastella tänään” voisi olla reilu ja looginen ilmaisu.

Yllä olevat romantiikan ja puhumisen kaipauksesta kertovat metaforat ilmaisivat tyytymättömyyttä olemassa olevaan rakkauselämään. Kaikki tähän osioon kuuluvat metaforat olivat naisten ilmaisuja.

5.1.2 Kuvataan piilossa olevaa

Tässä osiossa käsitellään piilossa olevaa kahdella eri tavalla. Sekä sitä, mikä on piilossa vaatteiden alla eli sukupuolielimistä ja niiden toiminnasta että seksuaalisuudesta, johon ei löydy sanoja. Varsinaisista sukupuolielimistä puhuttiin vain viidessä metaforassa (pööpelit, värkki, mulkku, keppi, vehkeet). Se on aika outoa, kun ajatellaan miten arkielämän puheessa sukupuolielimet vilahtavat lauseissa täyte- ja voimasanoina koko ajan. Erektiosta puhuttiin kahdessa eri metaforassa (tönöttää, ottaa eteen) ja puuttuvasta erektiosta samoin kahdessa eri metaforassa (lakkaa seisomasta, ei pelaa enää).

Asiakkaat puhuivat sukupuolielimistä hyvin vähän, koska sukupuolielimille ei ole olemassa helpoja ja siistejä omaan suuhun sopivia sanoja käytettäväksi oudossa tilanteessa. Latinankieliset tai kliiniset sanat eivät sovi arkikäyttöön, joten ei niitä osata käyttää luontevasti jonkun asiantuntijan kanssa keskustellessa. Jos asiakas yrittää käyttää itselleen vierasta seksuaalisanastoa, joutuu hänen

asiansa ydin ja hänen kokemansa tunteet toiselle sijalle. Mitä enemmän varovaisuutta, epäröintiä ja selittelyä jonkin aiheen ympärille ladataan, sitä vähemmän se muistuttaa harmitonta, maininnalla ohitettavaa asiaa (Suoninen 1999, 120). Työntekijän täytyy päästää asiakkaat pälkähästä ja löytää heidän kanssaan käytettävä sanasto, että yhteistyö sujuisi.

Mies miettii valintaa nykyisen vaimonsa ja uuden rakkaussuhteensa välillä. Hän vertailee ja yhdistää läheisyyden koskemaan sekä henkisen ja fyysisen läheisyyden muotoja:

Mies: Määrätynlainen läheisyys toimii uudessa paremmin.

Perheneuvoja: Tarkoitatko seksiä.

Mies: Sitäkin.

Yllä olevassa esimerkissä mies kuvaa *määrätynlaista läheisyyttä*, jonka sisältö ei oikein aukea perheneuvojalle. Mies sumentaa sanoillaan tarkoituksensa ja kun perheneuvoja yrittää avoimesti tarkentaa ja tarjoaa samalla sanoitusta miehen lauseelle, mies jatkaa sisällön sumentamista vastamalla: *sitäkin*. Myöskään seuraavassa esimerkissä seksuaalisuuden sanoja ei tule ollenkaan:

Mies: Kyllä meidän on helppo puhua siitä.

Näissä esimerkeissä seksuaalisuuden käsite on korvattu sanoilla *määrätynlainen läheisyys* tai *se*. Asiakkaiden ei ole aina helppo etsiä tai löytää sanoja kuvaamaan seksuaalisuutta. Lapsuuden aikainen kasvatus, peruserheen periaatteet ja puhumisen tavat ohjaavat aikuisuuden seksuaalisen käyttäytymisen arvoja ja asenteita ja seksuaalisanaston hallintaa. Jossain perheissä kaikki seksuaalisuus – sen näkyminen, siitä puhuminen, kaikenlaiset seksuaaliset ilmaisut – ovat olleet kiellettyjä tabuja. Joskus asiasta puhumattomuus voi olla traumaperäistä. Esimerkiksi lapsuuden ajan ankara uskonnollisen kasvatus, joka mitätöi seksuaalisuuden rumaksi ja syntiseksi, voisi olla yksi syy trauman syntymiseen.

Lapsuuden maisemista aikuisen elämään siirtyneet estoisuus, arkuus, kainous ja häveliäisyys seksuaalisuuden alueella voivat sanojen puutteessa sulkea yhden suuren elämän osa-alueen käsittelemisen kokonaan. Työntekijän olisi oltava valpas ja hienotunteinen etsiessään kieltä, millä he voivat käsitellä tätä salassa pidettyä asiaa. Silloin metaforat voivat olla oiva apu. Työntekijä voi jatkaa asiakkaan puuttuvastakin sanoituksesta ja jatkaa eteenpäin kysellen tästä *läheisyydestä*, joka on toisessa suhteessa parempi kuin toisessa, miten paljon se merkitsee, mitä se antaa ja niin edelleen. Toisaalta he voivat yhdessä tarkastella, mitä asiakas tarkkaan ottaen tarkoittaa tällä määrätynlai-

sella läheisyydellä, antaa sille selkeyttä ja sanoitusta, jolloin se voisi avautua asiakkaalle itselleenkin paremmin.

5.1.3 Rakastelutekniikka ja -taidot

Aineistoni kertoo myös rakastelemisesta, rakastelutekniikoista ja rakkauden taidoista. Rakastelemisesta eli sukupuoliyhteydestä näin arkisen karusti sanottuna kerrottiin 15 metaforassa. Partnerin rakastelutekniikoita ja taitoja kuvattiin kolmessa kohdassa. Rakastelemisen taitoja on kirjallisuuden ja kuvataiteen perusteella pyritty aina kehittämään ja ne on koettu tärkeäksi elämän osa-alueeksi. Eroottinen kirjallisuus on ollut suosittua eri historian kausilla, varsinkin Euroopan ulkopuolella. Ainakin Persia, Kiina ja Intia ovat olleet tunnettuja omista eroottisista kertomuksistaan ja asento-oppaistaan¹⁵ jo kauan ennen kuin Euroopassa uskallettiin puhua seksuaalisuudesta avoimesti. Suomessa seksuaalisuuteen on suhtauduttu jotenkin kaksinaismoralistisesti, kansanviisaudet ja seksuaaliset sananparret ovat olleet jokapäiväistä elämää, *naimista ja saamista* on pidetty tavanomaisena ja luonnollisena. Toisaalla taas on haluttu luoda hyveellistä ja sivistynyttä kansakuntaa, ja seksuaalisuus on välillä painettu alas pornahtavana ja kiellettyinä asiana.

Puolison tunne vaimonsa puutteellisista, voitaisiin sanoa jopa olemattomista rakastelutaidoista, on synnyttänyt hänessä seuraavan mielikuvan:

Vaimoni makaa kuin kuollut lahna sängyssä

Puoliso kuvaa vaimoan hyvin liikkumattomaksi, kylmäksi ja ehkä jopa hajukin muistuttaa kalaa. Metafora on mielestäni hylkäävä ja tuomitseva. Puoliso pystyy käsittääkseni kuitenkin saamaan itse jonkinlaista tyydytystä seksistä, vaikka ei tyytyväinen olekaan. Uskoakseni tämä pariskunta ei pysty puhumaan seksuaalisuudesta yhtään mitään, vaan miehen tarpeet *suoritetaan* peiton alla pimeässä, eikä rakastelemisesta nautiskella.

Mielikuvitukseni alkaa laukata ja mietin, miten kuollut lahna saadaan jälleen elävämmäksi, onko se mahdollista ja jos on, niin miten? Mitä mahdollisuuksia puolisollla on herätellä henkiin jotain kuollutta? Auttaisiko tekohengitys? Mitä kala tarvitsee pysyäkseen hengissä ja eloisana? Ainakin kalat tarvitsevat vettä, soveltuvaa liikkumatilaa ja ravintoa. Mikä lienee puolison kuvitelma siitä, mikä olisi toivottu tilanne sängyssä? Olisiko hänen toivomansa sänkykaveri eloisa, hyppivä pikku silakka vai nautiskeleva, venyttelevä kissa. Miten hän itse voi vaikuttaa tilanteeseen, sillä puolisoaan hän ei voi muuttaa? Tässä edellä kuvittelin, että asiakas on ollut yksin keskustelemassa sek-

¹⁵ Kama Sutra, Decamerone, Tuoksuva puutarha

sielämästään. Tilanne olisi varmaan toinen, jos pariskunta olisi paikalla yhdessä. Silloin puututtai-
siin miehen tapaan ilmaista arvioitaan puolisonsa seksuaalitaidoista. Koska sen alueen käsittelemi-
nen on erittäin arkaluonteista, ei omia mielipiteitä pitäisi tokaista kylmästi tällä tavalla moittien.
Rakastelutaitojen arvostelemista pidetään varmaan eräänä loukkaavampana aiheena parisuhteessa.
Se muistuu helposti mieleen, kun puoliso seuraavan kerran hakee lähikontaktia. Seuraavassa rakas-
telutaitojen arvioinnissa ei syytetä ketään vaan todetaan asia:

Ne on välillä vähän huonoja nuo meidän petihommat

Tälle asiakkaalle normalisoidaan tilanne tavalla tai toisella: ”niinhän ne välillä tapaavat olla”
tai ”välillä huonommin ja välillä paremmin – sellaistaahan se on” ja sen jälkeen asiakkaat saavat
antaa kiitoksensa ja arvionsa toisilleen ja itselleen siitä, miten heillä on paremmin silloin kun peti-
hommat ovat välillä hyviä ja parempia. Todennäköisesti he löytävät paljon asioita, jotka jo tällä
hetkellä toimivat ja ilahduttavat molempia. Silloin voidaan kehottaa jatkamaan juuri niitä asioita,
jotka tuovat heille molemmille hyvää mieltä ja parempaa oloa. Tällöin asiakkaat voivat olla tyyty-
väisiä itseensä ja toiseensa ja heidän luottamuksensa asioiden paranemiseen lisääntyy.

Myös tyytyväisiä asiakkaita löytyi, sellaisia, jotka iloitsevat seksuaalisuudesta ja seksistä. Heillä
ongelmat olivat todennäköisesti aivan toisella elämän- tai parisuhteen alueella. Seuraava ote kuvaa
henkilön mielikuvaa ajasta, jolloin suomalaiset alkoivat tehdä ensimmäisiä seuramatkoja Kanarian
saarille eli 1960-luvun loppupuolelta:

Lomamatka alkoi muistuttaa vanhoja seiväsmatkoja, mitä pidemmälle loma kului.

Seiväsmatkojen muistelu nuorellakin henkilöllä kuvaa sitä, miten kauan jonkin aikakauden murros
vaikuttaa sananparsiin, metaforiin ja mielikuviin. Seiväsmatkoilla on aivan erityinen merkitys
suomalaisten seksuaaliselle käytökselle. Kanarian saarilla käytettiin alkoholia hyvin vapaasti, syö-
ttiin edullisesti ja nautittiin lämmöstä, auringosta ja lomasta eli ihmiset olivat siellä pääsääntöisesti
hyvin mukavalla, avoimella ja onnellisella tuulella. Yllä olevasta metaforasta voisi päätellä kaksi-
kin hyvin erimerkityksellistä seikkaa: joko pariskunta vietti syöden ja juoden ihanaa lemmenlomaa
keskenään, tai alkoholi oli laittanut molempien päät sekaisin ja parinvaihto oli useampana iltana
käynnissä.

5.2 Seksuaalinen ruokahalu(ttomuus)

Haluttomuuspuhe on hyvin yleistä silloin kun pariskunnat tulevat neuvottelukeskukseen asiakkaiksi. Ajoittainen seksuaalinen haluttomuus kuuluu jokaiseen suhteeseen, aina ei voi eikä tarvitse haluta toista seksuaalisesti. Kymmenessä tapauksessa näistä vajaasta 70 metaforasta kuvattiin molempien puolisoiden vähentyneestä seksin tarpeesta, omasta tai toisen puolison haluttomuudesta ja kahdessa kerrottiin omasta seksuaalisesta halusta.

Haluttomuus tulisi aina diagnosoida vain sille henkilölle, joka itse kokee olevansa haluton. Ei siis voida määritellä jotain toista ihmistä haluttomaksi ja alkaa etsiä syitä ja parannuskeinoja hänelle. Koskaan ei voi alkaa parantaa sellaista, jolla ei ole mitään ongelmia. Seuraavissa otteissa ei syytetä toista osapuolta, niin kuin yleensä läsnä olevissa asiakastilanteissa tapahtuu:

Meillä on aina sellaisia vuosien taukoja, ettei ole ollenkaan seksiä.

Nykyisin ei makuukammarin puolella tapahdu mitään.

Oheisissa metaforissa ilmaistaan ettei ole mitään. Ei tapahdu mitään, ei ole ollenkaan seksiä. Kuitenkin nämä asiat kerrotaan pelkästään todeten asian laita. Minä en kuule yhtään moitetta. Ehkä asian kuulisi eri tavalla, jos kertojalla olisi äänensävyt ja ilmeet mukana.

Seksin tarvetta - seksuaalista apatiaa

Seksuaalista halua voi henkilöllä *tulvia mieleen* tai *seksuaalista halua ei ole mielessä eikä ruumiissa*, silloin hän tuntee *seksuaalista apatiaa*. Seksuaalinen halu on yksilöllistä mutta yksilölläkin se on hyvin vaihtelevaa. On aikoja jolloin halut ovat hyvin laimeat ja on aikoja, jolloin jatkuva *seksuaalinen halu on mielessä ja ruumiissa*.

Ikääntymisellä on hyvin yksilöllisiä vaikutuksia seksuaalielämään. Toisilla ihmisillä seksitiheys ja -halukkuus vähenee, toisilla pysyy samana ja toisilla ne voivat lisääntyä. Myös Ronkaisen et al (1994) mukaan ihmisten vanhenemismuutokset seksuaalisella alueella ovat yksilöllisiä. Ronkaisen et al (1994, 156) mukaan ikääntyneillä (yli 50-vuotiailla) naisilla nousee orgasmikyvyttömyyden merkitys keskeiseksi asiaksi seksuaalisuudessa. Hänen mukaansa sen ikäiset naiset ovat eläneet seksuaalisuutta tyypistävästä seksuaalikulttuurista, joka ei ole tarjonnut ”positiivisesti arvostettua aktiivisesti seksuaalista naiskuvaa”. Jos nainen on parisuhteessaan orgasmikyvytön, mielestäni ei ole ollenkaan ihme, ettei hänellä ole halukkuutta seksielämään.

Oma seksuaalinen halukkuus varsinkin silloin jos toinen koko ajan vetäytyy, voi aiheuttaa ahdistusta. Seuraava seksuaalisesti älykäs ihminen on huomannut yhtäläisyydet oman halukkuutensa ja puolison tunteiden kanssa:

Olen huomannut yhtäläisyyden tämän asian (miehen seksuaalinen tarve) ja vaimon kireyden kanssa.

Vaimo muuttuu kireäksi aina kun mies yrittää lähestyä häntä seksuaalisesti. Suhde haluihin ja nautintoihin on hyvin ambivalenttinen. Kun toinen henkilö lähestyy seksuaalisesti, toinen vaistoaan sen ja hänestä tulee kireä koska hän syystä tai toisesta ei halua seksiä. Edellä olevassa otteessa mies nimittää omia seksuaalisia tarpeitaan sanoilla *tämä asia* ja seuraavassa otteessa, *tämä*. Näillä sanoilla hän pienentää omat tarpeensa aivan minimaaliseksi. Sama henkilö jatkaa ymmärryksellä, että vaimon mielestä hänen seksuaaliset halunsa ovat häiriöksi:

--- että siinä on lapsia ja minä vielä lisänä häiritsemässä tällä (kuvaava omaa seksuaalista lähestymistään)

Toisaalta saattaa olla, että vaikka seksuaalista halua ei tunnetakaan oman partnerin kanssa, voidaan halua silti tuntea jotain muuta henkilöä kohtaan. Silloin haluttomuuden syy vakituudessa suhteessa saattaaakin ilmaantua ihastumiseen parisuhteen ulkopuoliseen ihmiseen. Seksuaalinen halu voi suuntautua myös useampaan eri suuntaan yhtä aikaa; Fisher et al (2002) mukaan ihmiset voivat myös ilmentää syvää mieltymystään sekä pitkäaikaista kumppaniaan kohtaan että romanttista mielihalua jotain muuta henkilöä kohtaan.

Riidat, paha mieli, ja tyytymättömyys suhteeseen erkaannuttaa sekä henkisesti että fyysisesti. Pariskunnalla voi seksi loppua kokonaan jatkuvan riitelyn takia:

---alituksen riidan ja kireän ilmapiirin takia makuuhuoneen puolella ei ole puoleen vuoteen tapahtunut mitään.

Tällainen ahdistava, riitelevä ilmapiiri saa aikaan negatiivisen vuorovaikutuksen kehän, jossa puolison jokaisen lauseen sisältö kuvitellaan tavalla tai toisella negatiiviseksi sanomaksi ja vastaan siihen oman tunnekokemuksen mukaan negatiivisesti, ärhäkkäästi, sarkastisesti tms. Suhde muuttuu kaikella tavalla epätydyttäväksi, eikä epätydyttävässä suhteessa seksisuhdekaan toimi. Seuraavassa esimerkissä keski-ikäinen mies toteaa avovaimon lopettaneen seksielämän, koska suhde ei muutenkaan ollut hänen mielestään tyydyttävä.

Siitä asti kun sä laitoit jalat ristiin.

Miehen näkökulmasta katsoen *jalkojen ristiin laittaminen* kuvaa minulle tilannetta, jossa avovaimo on tieteen tahtoen tullut siihen päätökseen, ettei heillä enää ole seksielämää, ellei muu elämä ala sujua. Voisin kuvitella, että tämä päätös on jopa tehty uhmamielellä. Nousee mielikuva, ettei puoliso tahallaan anna seksiä ikään kuin kostoksi jostain toisen teosta tai kiristykseksi saadakseen jotakin. Kun seksuaalisuus vähenee parisuhteessa, saattaa se tuoda mukanaan muunkinlaista etäännyttymistä. Asioita lakataan jakamasta, ei kerrota enää päivän tapahtumista, ei puhuta omista tunteista, ei omista suunnitelmista. Arkielämässä asiakkaita kuunnelllessani, tuntuu usein siltä, että miehet syyttävät naisia suhteen väljähtymisestä, koska vaimo ei halua seksiä. Vaimot taas eivät halua seksiä, koska tuntuu siltä, että suhde on niin väljähtynyt. Kontulan (1997, 702) mukaan ”Keskeinen ongelma-alue oli kumppaneiden tai puolisojen halujen jatkuva erilaisuus.”

Miten toisen haluttomuus ratkaistaan: Kylmää seksiä vai sooloseksiä?

Jos ei puolison kanssa seksielämä suju tai halut eivät sovi yhteen, voidaan parisuhteen seksuaalinen osa-alue jäädyttää: unohtaa, poistaa elämästä tai voidaan harrastaa seksiä yksin. Kolmas vaihtoehto saattaa olla, että sopien tai myös ilman yhteistä sopimusta harrastetaan seksiä oman parisuhteen ulkopuolella. Muutama aineiston metafora kuvasi parisuhdetta, josta seksuaalinen alue oli yhteisymmärryksessä poistettu kokonaan:

”Me eletään kuin oltais sisko ja veli”. Pariskunta jolla oli muuten hyvät välit, mutta ei lainkaan seksiä.

”Me ollaan kuin kämpäkaverit.” Pariskunta, joilla arki toimii, mutta ei ole seksiä.

Olen ajatellut, että ollaan platonisessa suhteessa.

Saattaa olla, että yllä olevien kuvausten henkilöt ovat tyytyväisiä suhteeseen tällaisenaan, jolloin he ovat tulleet keskustelemaan jostain muusta elämän osa-alueesta. Mutta saattaa olla, että he ovat tyytymättömiä ja haluavat jotakin muutosta seksuaaliseen suhteeseensa. Jos he ovat tyytymättömiä, niin mistä löydetään avain parempaan? Heillä menee kertomansa mukaan muuten hyvin – siis kuvittelen, että vuorovaikutus toimii, riitoja, valtataistelua, kaunoja, katkeruuksia, väkivaltaa ei ole. Tässä voitaisiin miettiä Tuhkasaaren (2007) tavoin, miten puoliset ovat sisäisesti eli psyykkisesti sitoutuneet toisiinsa, millaista on ollut seksuaalisesti antaa, antautua ja vastaanottaa? Onko suhde turvallinen vai turvaton, millaista on parin keskinäinen luottamus? Onko toisella tai molemmilla

pelko menettää omien rajojensa hallinta? Onko jompikumpi puolisoista aseksuaalinen ja kumppani on hyväksynyt tilanteen, tai aseksuaalinen ihminen löytänyt puolisoikseen samanlaisen.

Jotkut pariskunnat eivät halua tai kykene selvittämään seksuaalisia ongelmiaan parempaan, nautinnollisempaan suuntaan, eivätkä tyydy myöskään platoniseen suhteeseen vaan tekevät seksielämästään hyvin epämukavaa ja kylmää. Mielestäni sellainen seksuaalinen elämä, että toinen on siinä mukana pakon edestä, alistuen, on hyvin kylmää seksiä, ellei suorastaan raiskausta. Pariskunnasta (40–45 v) molemmat ovat paikalla neuvottelussa, mies kuvaa heidän seksielämäänsä, kertoen, että *vaimo ei halua yhdyntöjä, mutta alistuu siihen silloin, kun mies haluaa yhdyntöjä:*

Minä ikään kuin halkaisen hänet

Kuvauksesta tulee mieleen kirves ja puupölkky, mielikuva, että voimaa käyttäen saadaan suoritettua aiottu työ loppuun asti. Yhdynnän rinnastaminen halkaisuun saattaa liittyä myös jonkinasteiseen sadistiseen nautintoon, varsinkin kun toinen osapuolista ei ole ollenkaan halukas. Mikä tai mitkä asiat saavat naisen alistumaan oman ruumiinsa käyttämiseen, jos siinä ei ole yhtään iloa mukana? Ymmärrän sen, että halu ja haluttomuus ovat vaihtelevia tunteita. Ymmärrän senkin, että joskus seksi voi olla arkista mikrossa lämmitettyä hernerokkaa ja joskus kynttilänvalossa nautittu kolmen ruokalajin illallinen. Mutta sitä en ymmärrä, että jotkut ihmiset alistuvat vuosikymmenten ilottomaan seksiin.

Tällaisessa tilanteessa, jossa toisella on orgasmin saamisen halu ja toiselta puuttuu kokonaan kaikki halu seksuaaliseen toimintaan, monet ihmiset ajattelisivat hoitavansa seksuaalisen purkautumisen itsensä itse. Sooloseksiä eli itsetyydytystä kuvasi eräs miespuolinen henkilö seuraavasti:

Kumpikin sitten touhuilee mitä touhuilee itsekseen.

Touhuilemisella kuvataan tässä sooloseksi pieneksi työksi, hommaksi, joka on mukavaa pientä tekemistä ja josta ei paljon ulospäin huudella, molemmat vain *touhuilevat* itsekseen. Kun alussa on tarkennettu *touhuilun* tarkoittavan sooloseksiä, jatketaan *touhuilu*-sanana käyttämistä koska hienotunteisempaa on käyttää asiakkaan sanaa kuin kääntää se työntekijän sanaksi. Tässä esimerkissä itsetyydytys koetaan luonnollisena osana molempien elämää. Tällaisessa tapauksessa varmistaisin, tyydyttääkö heidän tämän hetkinen seksuaalinelämänsä heitä molempia? Millaista heidän lähellä olonsa, henkinen ja fyysinen läheisyytensä on tällä hetkellä? Onko läheisyys ollut joskus erilaista? Millaista se on ollut silloin kun se on ollut parhaimmillaan? Kuvittelen, että he ovat tulleet asiakkaiksi parantaakseen keskinäistä seksuaalista läheisyyttään.

Seuraava sitaatti kuvaa naisen uskomusta miesten seksuaalisesta halukkuudesta ja tarpeista. Tässä otteessa rakastelua ei käsitetäkään vuoroittaiseksi antamiseksi ja saamiseksi, vaan tässä *miehen pitää saada* – jääkö nainen vaille nautintoa?

Miehen pitää saada. Se on paljon kärsivällisempi.

Edelliset sukupolvet siirtävät helposti seuraavalle sukupolvelle myyttejään ja uskomuksiaan, jotka he ovat kokeneet tosina – niin tosina, ettei niiden kyseenalaistamista nähdä tarpeellisena. Vielä luullaan, että mies on aina valmiina yhdyntään, kun vain tilaisuus tulee ja hän on siihen myös aina kykenevä. Naisen seksuaalisuuteen ei ole paljonkaan kiinnitetty huomiota ennen 1950-lukua. Siihen saakka oli hyvin vähän kiinnostusta esimerkiksi siihen, miten e-pillereiden hormonit tai kohdun poisto vaikuttivat naisen seksuaalisuuteen

5.3 Uskollisuus ja uskottomuus

Uskottomuuden olen ottanut tässä omaksi osiokseen koska se näyttää olevan suurin yksittäinen tema tässä aineistossa. Aineiston 63:sta eri palasesta puhuttiin uskottomuudesta 24 eri metaforassa. Kahdessa metaforassa oli uskottomuusepäilyä eli mustasukkaisuutta, kolmessa metaforassa selitettiin, miksi henkilö ei voi olla uskoton, 18 metaforaa käsitteli puolison ja kolme omaa uskottomuutta.

Uskottomuus on eniten kasvanut tulonsyy perheasiain neuvottelukeskukseen tilastoissa parin vuosikymmenen aikana. Uskottomuuden ilmitulo on lähes poikkeuksetta suurin parisuhdetta koetteleva yhtäkkinen kriisi. Kun ihmiset sitoutuvat parisuhteeseen, tarkoittaa se yleensä olettamusta, ettei kummallakaan ole muita intiimejä suhteita. Uskottomuus käsitetäänkin normaalisti seksuaaliseksi suhteeksi jonkun parisuhteen ulkopuolisen henkilön kanssa, syrjähyppyksi, sivusuhteeksi, pettämiseksi, salasuhteeksi jne. Uskottomuus voi olla muunlaistakin uskottomuutta: nettiuskottomuutta, henkistä uskottomuutta tai vaikka suutelemista. Uskottomuuden rajat muodostetaan erilaisiksi eri parisuhteissa, niistä rajoista on hyvä keskustella ennen kuin ne on ylitetty. Uskottomuus tulee yleensä ilmi yllättäen – joko puoliso on jäänyt kiinni uskottomuudesta tai hän on itse tunnustanut asian esimerkiksi halutessaan olla rehellinen tai pyrkiessään saada tekonsa aiheuttama painolasti pois omilta harteiltaan.

Usein uskottomuuden juurille on päästy silloin kun puolisolle on tullut selittämättömiä tekstiviestejä, hän on alkanut käyttäytyä erilailta kuin ennen: ottaa kännykän mukaan lenkille eikä ole enemminkin tehnyt niin. Puolison ihmetys ja epäluulo herää ja hän uteliaana tutkii kännykkää, josta

löytääkin hyvin intiimejä viestejä ja näin ollen puolison uskottomuus paljastuu. Toinen nykyajan mukanaan tuoma viesteilyn ja tutustumisen väylä on internet ja sähköpostit. Ihmiset tutustuvat jännityksen kaipuussaan nettien keskustelupalstoilla uusiin ihmisiin, joiden kanssa – koska he ovat kasvottomia, heidät voidaan kuvitella, heihin voidaan asettaa omia toiveita empaattisesta, ymmärtävästä ihmisestä – voidaan keskustella omista ongelmista aivan avoimesti ja vapaasti. Sitten myöhemmin onkin tarkoituksenmukaista tavata koska sähköpostikeskusteleminen on ollut avoimuutensa takia erittäin antoisaa – syntyy virtuaali-ihastuminen. Pikaisesti tavattuihin ihmisiin voidaan jatkossa pitää helposti yhteyttä sähköpostitse, yleensä alkuun aivan viattomasti, kiitellen viimeisestään tanssista tai tapaamisesta. Mutta joillekin ihmisille käy niin, että sähköpostiviestittelyminen avaa mahdollisuuden vaihtaa myös henkilökohtaisempia viestejä kuin alun perin olikaan tarkoitus ja niin suhde etenee. Sähköiset viestimet luovat omansa laatuista metaforiaan. Seuraava esimerkki sähköpostiviestittelystä seuranneesta harha-askeleesta, jonka mies sai tietoonsa ja muistutteli siitä menneen tullen vaimoaan:

Hyvin pani sähkökani. (Mies)

Seuraavassa naisen kertomana lievästi ivallisen kuuloista arviota toisen henkilön seksuaalisesta osaamisesta.:

Josko se halutessaan osaa olla kultamuna.

Nainen kertoo eräästä tuntemastaan miehestä. Hänen mielestään mies ei ole ollenkaan parisuhteeseen soveltuva: ihmisenä ei siis mitään henkistä annettavaa. Kuitenkin miehellä on ollut parisuhteensa aikana paljon ulkopuolisia suhteita ja nyt, erottuaankin hänellä on monta naisystävää. Tämä nainen arvioi tilannetta ja päätyy naisten hurmaamisen johtuvan miehen seksuaalisista kyvyistä.

Molemmissa edellisissä metaforissa kuuluu läpi sarkasmi. *Kani* on aina valmis *panemaan* ja *sähkökani* on vielä jaksavampi kuin pitkään kestävä ”Duracell-pupu”, koska se käy sähköllä – hauskaasti vaikkakin halventavasti yhdistetty asia sähköviestinnän kautta tulleeseen salarakkaaseen joka on *pannut* hänen vaimoaan. Piilomerkityksenä tässä näkyy myös miehen usko, että hänen vaimonsa arvostaa ajallisesti kauan jatkuvaa *panemista*.

Uskottomuudessa rikotaan sopimusta, jonka puoliset ovat sanattomasti tai sanallisesti antaneet toisilleen silloin kun on alettu vakavasti seurustella yhdessä. Yleensä suomalainen olettamus parisuhteessa elämisestä on yhden henkilön kanssa seurusteleminen yhdellä kertaa, kun taas monissa muissa kulttuureissa useamman henkilön kanssa vakavassa suhteessa oleminen on täysin normaali-

lia. Peräkkäiset ja rinnakkaiset suhteet elämää hallitsevina rakkaustyylinä ovat vahvasti sukupuolisidonnaisia, miehet harrastavat kokemukseni mukaan enemmän yhtäaikaisia rinnakkaisia suhteita ja naiset taas ketjutettua yksiavioisuutta. Kontulan (2006) mukaan toisilla ihmisillä seksuaalinen kiinnostus on niin voimakas, että he voivat riskeerata perheensä, maineensa jopa terveytensä saadakseen kaipaamiensa kokemuksia ja niihin liittyvää tyydytystä. Uskottomuudesta on toisaalta kehkeytynyt hyväksyttävä asia nykyisen individualismin aikana. Koetaan, että yksilön onni on tärkeää. Romantiikan kulttuuri parisuhteessa luo uskomusta, että kun löytää uuden rakkauden ”on seurattava sydämensä ääntä” ja ”onni on omissa käsissä” – omaa onnea täytyykin tavoitella, se on luvallista, ellei suorastaan pakollista.

Seksuaalinen uskottomuus koskee aina useampaa kuin kahta ihmistä, siinä on kyseessä myös kolmas osapuoli. Joskus asiakkaat olettavat, ettei uskottomuudesta ole mitään haittaa heidän sen hetkelle suhteelleen, jos kerran puoliso ei tule tietämään sitä. Silloin kun puolison uskottomuus tulee ilmi, se on yleensä erittäin haavoittavaa ja sitä on vaikea siirtää mielestään taka-alalle, se kuin hallitsee koko ajatusmaailmaa.

Eniten mietin sitä, että miksi? Jaana (nimi muutettu) meni tekeen sitä.

Monet ihmiset uskovat, ettei hyvin toimivaan parisuhteeseen voisi mahtua kolmatta osapuolta. Tämän ihmetyksen vaistoan myös edellä olevassa lauseessa, tämä mies on aivan ymmällään vaimon harha-askeleesta, hän ei ymmärrä, miten sellaista on voinut tapahtua heidän avioliitossaan. Uskottomuus ilmaistaan yllä olevassa metaforassa vain kokonaisuutena *meni tekeen sitä* aivan kuin kertoja ei haluaisi miettiä eikä eritellä uskottomuutta. Kuitenkin hän haluaisi jonkun vastauksen kysymykseensä *miksi*.

Uskottomuuden syyt voivat nousta parisuhteesta, mutta Kiiänmaan (2007) mukaan merkittävämpi syy on ihmisen oma kasvu ja kehitys. Hän toteaa jokaisen ihmisen läpikäyvän aika ajoin kasvukriisejä, jonka aikana tyytymättömyyden tunne omaan elämään laittaa ihmisen kyseenalaistamaan koko elämänsä – myös parisuhteensa. Uudet, pohtivat ja antoisat keskustelut omasta tilanteesta toisen samanhenkisen ihmisen kanssa johtavat helposti tunteeseen syvästä yhteydestä, joka voi johtaa rakastumisen tunteeseen. Myös Wahlbeck (2007) toteaa tyytymättömyyden olevan usein syrjähyppyhakuisuuden takana. Tyytymättömyys voi liittyä itseen, työhön tai lapsuuden perhekuviin. Tällaisia uskottomuuden syitä Wahlbeck kertoo olevan mm. yritys yksilöityä ja eheytyä, oman tilan tai paikan hakeminen työ- tai yksityiselämässä, uusiutumisen tarve, läheisyyden ja etäisyyden harjoittelu omaan puolisoon ja pettymys puolisoon.

Myös omassa kasvukriisissään ihminen voi etsiä jännitystä elämäänsä, tuntuu kuin oma elämä olisi jo kulkenut ohi ja jotain on vielä kokematta. Uskottomuudesta voidaan puhua hieman harmitellen, kuten seuraavassa otteessa:

Haukkasin kiellettyä hedelmää.

Edellinen metafora kaunistaa itse teon – uskottomuuden. Ilmaisuna tämä *haukkaaminen* kuvaa asiaa kuin ihminen olisi tehnyt vain ihan vähän väärin, hänhän ei syönyt kokonaan sitä *kiellettyä hedelmää*, *haukkasi* vain palan. Samalla metafora kuvaa kielletyn seksin yhteyttä Raamatun syntiinlankeemukseen, jossa Aatami ja Eeva maistoivat tiedon puun hedelmää ja sen jälkeen häpesivät omaa alastonta kehoaan eli seksuaalisuuttaan. Ehkä tälläkin asiakkaalla oli häpeän tunne omasta nautinnostaan, tai häpeän tunne puhua tapahtuneesta.

Tai uskottomuudesta puhutaan vain todeten asia, kuin sillä ei olisi ollut mitään merkitystä, kunhan *oltiin jonkun kanssa sängyssä*:

Olin toisen naisen kanssa sängyssä.

Yleensä ihmiset ovat vihaisia, katkeria ja syvästi loukkaantuneita. Tunteet ovat vahvoja ja kohdistuvat myös siihen henkilöön, kenen kanssa puoliso on ollut uskoton. Seuraavat otteet samalta 70-vuotiaalta naiselta:

--- jätit vasta viimeisinä vuosina naimatta naapurin naista.

Huorat makas mun sängyssä, oli länttiä läntin vieressä

Huora sanoi tulevansa naimaan.

Yllä olevissa otteissa *naapurin naista* lukuun ottamatta on miehen avioliiton ulkopuoliset suhteet nimetty *huoriksi*. Sana kuvaa naista, joka *nai* kenen kanssa vaan kunhan hyötyy siitä itse. *Huora*-sanaan liittyy myös inho ja syvä loukkaus naista kohtaan. *Länttiä läntin vieressä* ilmaisee naisen tutkineet lakanat ja päätyneen siihen, että hänen sängyssään on vietetty säädytöntä ja riehakasta elämää. *Läntti* saattaa myös tarkoittaa naisen sukupuolielintä, jolloin voidaan kuvitella, että yllä olevan otteen tuottanut nainen onkin todellisuudessa saanut pariskunnan kiinni itse teossa. Puolison uskottomuus tuo yleensä pahan kriisin, mutta omasta uskottomuudesta voidaan puhua hyväksyen teko. Seuraava 62-vuotias mies pitää omaa uskottomuuttaan aivan oikeutettuna tekona ja hän ilmaisee, ettei se edes kuulu puolisolle:

Sulle ei kuulu missä mä mulkkua heiluttelen. Merimiehen tyyli naida ketä haluaa..

Yllä olevat lauseet ovat samalta pariskunnalta. Kuvitelmani on, että tällaista katkeraa tekstiä puolisoiden välillä on vaihdettu jo vuosikymmenet. Tämänäyttypisen kielenkäytön seuraus on erittäin negatiivinen – se ei johda mihinkään ja se etäännyttää puoliset yhä kauemmas toisistaan. Jos he molemmat olisivat paikalla, ihmettelisin heille ensin ääneen, miksi he ovat juuri nyt varanneet ajan työntekijältä, mikä asia tai tapahtuma on sysännyt heidät liikkeelle. Yllä olevan naisen puhe haluaa antaa työntekijälle puolisoistaan kuvan, että tämä makaa kenen kanssa tahansa. Mies näyttää olevan samaa mieltä ja pitää sellaista elämän tapaa aivan oikeutettuna. Mitä hän mahtaa aivan tarkkaan ottaen tarkoittaa *merimiehen tyyllillä*? Minulle tällainen metafora korostaa monen eri naisen kanssa yhtäaikaista seurustelua ja seksuaalista kanssakäymistä. Metafora tuo mieleeni myös tarttuvat sukupuolitaudit. Tarkistaisin heiltä molemmilta, millaiseen parisuhteeseen he ovat sitoutuneet, ja mikä oletamus heillä on tämän parisuhteen jatkamisesta. Mielessäni jatkuvat kysymykset: millaista parisuhdetta he haluavat, mitä he haluavat jakaa yhdessä ja mitkä asiat he mieluummin pitävät omana tietonaan, millaisia muutoksia he haluavat ja kyselisin myös sitä, mikä heitä pitää yhdessä. Jos he haluaisivat muuttaa elämäänsä toisenlaiseksi ja päättäisivät tehdä sekä yhdessä että erikseen töitä sen asian eteen, jatkaisimme myös pohtimalla miehen kanssa hänen mahdollista riippuvuusproblematiikkaansa – mistä se nousee, mitä se merkitsee hänen elämässään, huomaako hän sitä itse. Mutta jostain syystä en usko, että he haluavat muutosta elämäänsä.

Joskus uskottomuus voi pysäyttää molemmat miettimään parisuhteen tilannetta. Mitä parisuhteelle kuuluu, mihin olemme tyytymättömiä, miksi näin tapahtui ja niin edelleen, voivat olla suuntaa antavia kysymyksiä uskottomuuden jälkeen. Keskinäisen luottamuksen takaisin saaminen on asiakaskokemuksieni mukaan todella työlästä ja aikaa vievää. Monet asiakkaat haluavat vähintään aitoa katumusta, pahoillaan oloa ja anteeksipyyntöjä tapahtuneesta. Joillekin pariskunnille saattaa sopia joku yhdessä hyväksytty hyvitys tai korvaus, jonka jälkeen asia jätetään kokonaan historiaan. Toisille taas sopimus siitä, että asia puhutaan vielä kerran – yhdessä sovittuna aikana, sovituksessa paikassa – kokonaan läpi: loukattu puoliso saa kysellä mitä haluaa ja hänelle vastataan rehellisesti ja avoimesti ja sen jälkeen asiasta ei puhuta milloinkaan enää. Työntekijä voi rajata kysymyksiä kieltämällä kysymästä esimerkiksi nimeä, *oliks se parempi sängyssä, oliko se paremman näköinen* ja muuta, jotka eivät kuulu varsinaisen asian käsittelyyn, eivät vie asiaa eteenpäin tai aiheuttavat lisää mielipahaa tai lisäpäilyjä.

Kun asioita pystytään rehellisesti käsittelemään ja saadaan takaisin se luottamus, joka on kadonnut uskottomuuden aikana, saattaa se tuoda jotain uutta hyvää kehitystä suhteeseen. Se on mahdoli-

sesti laittanut molemmat miettimään elämän arvoja.. Nainen kertoo, että puolison uskottomuudesta on selvitty ja seksuaalinen virekin on lisääntynyt:

Me ollaan miehen uskottomuuden jälkeen oltu kiinni toisissamme kuin pupuset.

Yllä oleva *pupuspari* on kertomansa mukaan selvinnyt uskottomuuden vakavista jälkiseurauksista ja on löytänyt jotain aivan uutta ulottuvuutta suhteeseensa.

Uskollisuuden ylistys

Uskottomuudesta voidaan puhua myös tavalla, jolla selitetään, miksi joku ei halua tai voi olla uskoton. Seuraavassa esimerkissä nainen kuvaa, miten hän arvostaa omaa parisuhdettaan. Avioliitto on hänelle niin tärkeä asia, ettei hän aio riskeerata sen kestävyyttä jollain hetken *naimisella*:

Mä en avioliittoa paa naimisen takia pilalle.

Vai voisiko yllä oleva ote kuitenkin kuvata tapahtumaa, jossa puolison uskottomuus on jo tapahtunut ja he ovat sopineet asian? Silloin nainen kuvaisikin, että joku *naiminen* ei hetkauta hänen sitoutumistaan, *avioliittoa ei pilata* jonkun niin pienen asian takia, vaan siinä ovat isommat asiat kyseessä – ehkä erinomainen kumppanuus, taloudellinen sitoutuminen, hyvä yhteinen vanhemmuus tai avioliittolupaus.

Seuraava 76-vuotiaan miehen selitys oman uskollisuutensa perusteista kuulostaa siltä, että jos ei olisi tautipelkoja eikä tarvitsisi käyttää kondomeja, hän voisi jopa miettiä syrjähyppelyä:

Kondomi on aivan kuin karkkia söisi paperi päällä. Siksi en ole voinut syrjähyppyjäkään tehdä, ettei taudit tartu. Vehkeitä ei saa uusittua, enää tällä iällä ne eivät toimi.

Edellä oleva ote kuvaa miehen viehättävää metaforaa, jolla hän rinnastaa seksin karkkiin. Tämän tyyppinen kuvaus kertoo minulle hänen arvostavan ja nauttivan aidosta ja pelkistetystä seksuaalisuudesta pitkäaikaisen puolisonsa kanssa. Ehkä hän kuvaa siinä mennyttä seksuaalielämäänsä, koska hän kertoo, *ettei ole voinut syrjähyppyjä tehdä, ja vehkeet ei enää tällä iällä toimi. Vehkeiden toimimattomuudella* hän luo kuvaa jostain miehisestä ja mekaanisesta elementistä – työkaluista, joilla tehdään hommia. Hauska rinnastus karkkien nauttimisesta – vaimon elementti – ja työkaluista – miehen elementti – yhdistää heidän feminiinisen ja maskuliinisen puolensa sängyssä.

Vaikka nuorten seksiin liittyvät asenteet ovat melko vapaita, suurin osa heistä ei hyväksy parisuhteen ulkopuolista seksiä (Wilska, 2006¹⁶). Oma kontrolli saattaa olla vahvana tilanteessa, jossa jollakin toisella henkilöllä se pettäisi, kertoo nainen (32 vuotta):

Olisinhan voinut sen kurvin tehdä, jos olisin halunnut, mutta kontrolli oli niin voimakas.

Yllä oleva ote kertoo hänen vahvasta sitoutumisestaan olemassa olevaan parisuhteeseensa. Vaikka houkutusia tulee eteen, ei niihin ole pakko langeta. Seksuaalinen empatia on tärkeä suojaite houkutusia vastaan (Conrad & Milburn, 2003, 264.) Empatian tärkeyttä parisuhteen uskollisuuteen tutkivat Bush & Shackelford (1997), he totesivat narsistisen persoonallisuuden omaavan ihmisen ennustavan vahvimmin ja johdonmukaisimmin uskottomuutta.

Mustasukkaisuus

Vaikka Wahlbeckin (2007) mukaan mustasukkaisuus kuuluu jokaiseen parisuhteeseen, ei mustasukkaisuutta tai pelkoa toisen uskottomuudesta ollut selkeästi mukana kuin kahdessa aineiston palasessa. Siitä huolimatta, että mustasukkaisuus ilmenee yleensä pelkona puolison ulkopuolisesta sukupuolisuhteesta, voi se olla myös mustasukkaisuutta puolison ”erittäin läheisestä suhteesta työhönsä, vanhempiinsa, lapsiinsa tai ystäviinsä.” (mt.) Kun parisuhde on turvallinen, ei ole tarpeellista tuntea liiallista mustasukkaisuutta. Avoin ja riittävä kommunikaatio vähentää mustasukkaisuutta kun taas salaileminen ja keskustelun väistäminen voivat lisätä mustasukkaisuutta. Mustasukkaisuus voisi ilmetä monessa muussakin aineiston esimerkissä, jos voisi kuvitella puheessa olevan erilaisia äänensävyjä ja ilmeitä. Seuraava mies tarkoitti, että talossa on muitakin miehiä:

--- kun meidän huushollissa on sivupersonia.

Yllä oleva esimerkki on kiinnostavasti ilmaistu. Tarkoittaako mies todella sitä, minkä perheneuvoja viestissään kirjoitti, mies epäilee vaimonsa uskottomuutta? Vai onko hänellä itsellään sivupersonia, käyttäytykö hän tai hänen vaimonsa joskus oudosti kuin jommallakummalla olisi *sivupersonia*? Onko vaaraa mielen sairastumisesta? Vai tarkoittiko hän yksinkertaisesti sitä, että vaimolla on muitakin miehiä ajatuksissaan? Kuvittelen, että metaforan lausuja on oikeasti ja terveesti mustasukkainen. Silloin parisuhteen kysymykset liittyisivät siihen, miksi ja miten puoliso antaa aiheita mustasukkaisuuteen sekä siihen, miten yllä oleva mies on käsitellyt ja ilmaissut omaa mustasukkaisuuttaan? Onko kyse kilpailusta, valtakysymyksistä, omistamisen halusta, ahneudesta vai

¹⁶Nuorisobarometrin 2006 tutkimuksessa nuoret ovat 15–29 -vuotiaita.

mistä? *Sivupersoon*a-metaforaa voidaan käyttää apuna tarkennettaessa, miten nämä henkilöt haittaavat heidän elämäänsä. Yleensä sairaalloisessa mustasukkaisuudessa kontrolli ja rajoittaminen lisääntyvät. Mustasukkaisuus voidaan määritellä sairaalloiseksi, kun siihen sisältyy kuviteltuja uhkia, vainoharhaisia epäilyjä sekä ylenmääräistä epäilyä ja kumppanin tavaroiden tutkimista.

Puolisoiden erivahvuiset seksuaaliset tarpeet voivat myös ruokkia mustasukkaisuutta. Eräs keskiikäinen nainen kuittasi miehensä mustasukkaisuusepäilyt turhiksi ja arvioi omasta ulkoisesta olemuksestaan johtuvan, ettei hän havittele ketään muuta miestä:

Minäkö himoitsisin muita miehiä, tällainen kapahauen puolikas.

Kapahauki (ja vielä *puolikas* sellainen) – kuivattu hauki – hän kuvaa omaa kehoaan. Miten hän on ratkaissut suhteensa ruumiiseensa ja omaan seksuaalisuuteensa? Yllä oleva metaforalla kertoja mitätöi täysin oman kehonsa. Miksi hän on tehnyt niin? Onko puoliso saanut hänet uskomaan, ettei hän kelpaa kenellekään muulle? Onko se tie puolison mustasukkaisuusepäilyjen rauhoittamiseen, ettei parisuhteeseen syntyisi riitaa?

5.4 Yhteenveto asiakkaiden diskursseista

Seuraavassa esitän yhteenvetoa asiakkaitten puheen sisällöstä ja tarkoituksesta sekä yritän vastata kysymyksiin: miten ihmiset puhuvat seksuaalisuudesta metaforien avulla ja miksi he niin tekevät. Väliverronen (1996, 123) lainaa Lakoffin ja Johnsonin (1980, 5–6) tekstiä todeten, että metaforat sekä rikastuttavat kielenkäyttömme kielikuvia että ohjaavat ajatteluamme. Ihmiset käyttävät metaforia jokapäiväisessä puheessaan koko ajan. Monet metaforat ovat niin tuttuja, ettei niitä huomatakaan metaforaksi. Joskus metaforinen ilmaisu tehdään tarkoituksellisesti, sanat ja vertaukset valikoiden, mutta useimmiten ilmaisu on spontaania. Aineistostani tutkin seksuaalisuudesta nousevia metaforia ja löysin niistä erilaisia teemoja: seksiälykkyyttä, seksuaalista halua ja uskottomuutta ilmentävää puhetta. Metaforat kertovat myös tavoistamme ajatella ja tulkita erilaisia asioita. Metaforat paljastavat ihmisten **arvomaailmaa ja asenteita**. Metaforalla voidaan pienentää omia seksuaalisia tarpeita – kuin niillä ei olisi mitään merkitystä, esimerkkinä *minä vielä lisänä häiritsemässä tällä* tai sillä voidaan hyväksyttää omat seksuaaliset tarpeet: *Merimiehen tyyli naida ketä haluaa*. Metaforalla voidaan **tukea omaa ajatusmaailmaa**, löytää siihen lupa. Metaforalla voidaan asialle kuin asialle muodostaa negatiivinen, positiivinen tai neutraali kuva.

Tyytymättömyyden ilmaisuja oli hyvin paljon näissä metaforissa. Asiakkaat kertoivat varsinkin romantiikan kaipuussaan metaforien avulla, että minua rakastellaan huonosti, minua ei arvosteta seksuaalisena partnerina tarpeeksi. Silloin metaforan ilmiasu on hyvin negatiivinen.

Asiakkaiden on **vaikea puhua** seksuaalisuudestaan, he tuntevat häpeää. Asiakkaat ovat epävarmoja seksuaalisuuden puheen sopivaisuudesta: onko tämä edes oikea paikka puhua seksistä – tämähän on kirkon perheasian neuvottelukeskus? Institutionaalinen kohtaaminen siistii asiakaan kieltä. On melkein helpompi vaieta, olla puhumatta, olla keksimättä seksuaalisuuteen liittyviä sanoja ja puhua jostain muusta.

Häpeä kuului monessa metaforan ilmaisussa. Ihmisten ei ole helppo aukaista itseään ja löytää oikeita seksuaalisuuden sanoja oikeassa paikassa, silloin monesti vaietaan sanoista kokonaan tai ilmaistaan kiertäen asioita. Esimerkiksi suhdetta haluihin ja nautintoihin voidaan pitää häpeällisenä – jotkut asiakkaat ajattelevat, että oma halu olisi torjuttava, ettei puolisolle koituisi näistä haluista mitään haittaa. Seksuaalisuuden sanat ohitetaan silloin täysin, puhutaan vain *siitä* ja *tästä* tai vohotaan asioita kauniin vertauksin esimerkiksi tarkoittaen *kielletyn hedelmän haukkaamisella* uskottomuutta. Häpeään liittyy myös oman ruumiin ja seksuaalisuuden näkyminen. Estoisuus, arkuus, kainous ja häveliäisyys voivat sulkea yhden suuren elämän osa-alueen käsittelemisen kokonaan. Jotkut ihmiset tuntevat hämmennystä, joskus suorastaan epätoivoa omista seksuaalisista tarpeistaan.

Metaforia voidaan käyttää myös **keventämään** tunnelmaa, *kuin karkkia söisi paperi päällä*, silloin jos asiakkaan on vaikea keskustella seksuaalisuudesta. Kevennyksillä voidaan myös ohittaa koko seksuaalisuuden alue, jos asiakas tai terapeutti huomaa, ettei jompikumpi heistä pysty käsittelemään seksuaalisuutta.

Jotkut metaforat loivat niin laajan merkityksen alkuperäisen asian ja metaforan välille, että sitä olisi ollut vaikea kuvata muutamalla sanalla. Esimerkiksi *seiväsmatkojen* vertaaminen omaan lomamatkaan korosti matkan lämpöä, vapautta ja seksuaalisuutta. Tällaisissa vertauksissa ei rohjeta aukaista kaikkea seiväsmatkoihin kuuluvaa ilottelua näkyväksi vaan **tiivistetään asia** sievään pakettiin. Tehdään asia ymmärrettäväksi kertomatta mitään seksuaalisuussanoilla.

Monet metaforat ovat hyvin **tunnelatautuneita**. Uskollisuus ja uskottomuuspuheessa näin metaforien käytön olevan myös sarkastista, pienellä sanalla sähkökani sai monimutkaisen ilmiön – sähköpostiviestittelystä siirrytään sekstailemaan oman parisuhteen ulkopuolelle – tutummaksi kuuntelijalle.

5.5 Yhteenvedo sisällöstä – selitellään sujuvammin ja sumennetaan sanoin

Seksiälyä, sukupuolielimiä ja rakastelutekniikkaa

Seksuaalisuus voidaan kokea emotionaaliseksi, fyysiseksi, psyykkiseksi ja sosiaaliseksi hyvinvoinnin tilaksi. Terve seksuaalisuus edellyttää positiivista ja kunnioittavaa näkökulmaa seksuaalisuhteisiin. Seksuaalisuuden osa-alueista yksi on mm. seksuaalinen älykkyys eli seksiäly, joka kuvaa kaikkea seksuaaliseen käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä aina hormoneista lähtien. Seksiällyn ydin on itsetuntemuksessa, omien seksuaalisten asenteiden, myyttien ja tapojen tuntemuksessa. Seksiälyä käsitteli noin yksi kolmasosa aineistosta. Ensinnäkin siellä näkyi selvästi toive lähellä olemisesta, puhumisesta ja romantiikan nälästä. Toiseksi aineistosta tuli näkyväksi sukupuolielinten kuvaus sekä niiden erilaisia nimityksiä ja erektiokuvauksia. Kolmanneksi puhuttiin rakastelutekniikasta ja -taidoista, eli ilmaistiin eri sanoin sukupuoliyhteyttä ja arvioitiin partnerin taitoja sängyssä.

Seksuaaliset ongelmat voivat syntyä siitä, että jommankumman puolison seksuaalinen älykkyys ei ole kasvanut. Näennäisen seksuaalisen tiedon sijasta tulisikin seksuaalisuuden salaisuuksia ja kasvun mahdollisuuksia tutkia itsen sisältä. Onko parisuhteelle aikaa? Onko aikaa pelkkään olemiseen? Miten aika käytetään? Käytetäänkö se elämysten etsintään vai parisuhteen hyväksi? Useat parisuhteessa elävät seksuaaliongelmista kärsivät asiakkaat haluaisivat saada tyydyttävän seksuaalielämän ilman omaa työtä ja vaivannäköä. Naisilla ja miehillä seksuaalinen halukkuus voi syntyä eri asioista ja se voi myös ilmetä eri tavalla. Lisäksi naiset tarvitsevat turvallisen ja luottavaisen ympäristön jossa rakastellaan. Mieluiten ympäristö saisi olla myös esteettisesti miellyttävä, eikä mielessä silloin saisi pyöriä tekemättömien töiden lista, että mieli pääsisi rentoutuneisuuden tilaan.

Romantiikan nälkäiset naiset ja seksiälyttömät miehet, siinäkö syy naisten haluttomuuteen?

Naiset, jotka kertoivat romanttisesta vetovoimasta mieheen, kokevat Fisherin (2000) mukaan myös seksuaalista halua rakastettuaan kohtaan. Haluihin virittäytyvä nainen tarvitsee miehen, joka ottaa hänet huomioon myös tunnetasolla. Naiset tähdensivät läheisyyden ja hellyyden merkitystä fyysisen seksin lisäksi. (Kontula 1997, 251). Kajan (2006) mukaan suhteessa koettu läheisyys saa naisen lämpenemään kiihottumiselle ja seksuaalisille virikkeille. Hellyyden ja huomioon oton lisääminen ilman seksuaalista tarkoitusta – kumma kyllä – virittää naisen seksuaaliset ajatukset. Niiden lisääntyessä syntyy varsinainen halu. Halu perustuu siis monasti ei-seksuaalisille asioille kuten

läheisyyden tunteelle, rakkauden ja kiintymyksen osoittamisen halulle, yhteisen fyysisen kokemuksen ilolle, sitoutumisen vahvistamiselle tai halulle olla hyväksyty ja haluttu.

Vaikka vahvoja yleistyksiä naisen ja miehen erilaisuudesta tehdään, tulisi kuitenkin olla jo selviö, että myös ihmiset keskenään ovat erilaisia. Miesten ja naisten erilaiset toiveet rakastelusta, naimisesta, panemisesta, seksin mankumisesta ovat kärjistettynä: naiset tarvitsevat enemmän aikaa läheisyyteen ennen kuin heillä on valmius nauttia seksuaalisuudesta – omasta ja toisen seksuaalisuudesta. Nainen tarvitsee mielikuvia rakkaudesta, rakastettuna olemisesta, jotta hän voi itse rakastaa toista intohimoisesti. Onko romantiikka seksiä, onko seksi seksiä ja romantiikka romantiikkaa, onko seksi romantisoitu?

Työntekijällä on metaforapuheella oiva tilaisuus kysellä pariskunnalta heidän seksuaalisista tavoistaan, toiveistaan ja mahdollisuuksistaan sekä vapauttaa heitä myyteistä ja luuloista. Jo luvan antaminen normaaliin seksuaaliseen käyttäytymiseen voi helpottaa parin seksuaalielämää. Ruoan ja seksuaalisuuden vertailut suovat antoisia lähestymistapoja: (rakasteleminen) saa olla joskus mikrossa lämmitettyä lättypitsaa ja joskus rauhallisesti syöty viiden ruokalajin illallinen

Haluttomuudella on aina joku syy. Seksuaalisen ruokahalun epätasapaino onkin yksi pitkän parisuhteen haasteista: miten ratkaista se, että toinen haluaa enemmän seksiä kuin toinen? Fyysisten halujen rytmit saattavat olla täysin erilaiset jo parisuhteen alusta alkaen. Kontula et al (1997, 629, 702) huomasivat, että yleisimpiä seksuaalisia ongelmia parisuhteessa olivat juuri halujen pysyvä erilaisuus. Miten löytää sellainen kompromissi, joka tyydyttää molempia? Laumannin ym. tutkimuksen mukaan (Virtanen, 2002, 135) vuonna 1994 esiintyi amerikkalaisessa väestössä seksuaalista haluttomuutta 33 % naisista ja 16 % miehistä. Suomen tilannetta kuvaa Kontulan et al (1997, 321) tutkimus; heidän mukaansa vakituksessa parisuhteessa elävistä miehistä 44 % ja naisista 19 % olisi halunnut parisuhteessaan nykyistä useammin yhdyntöjä. Huolimatta siitä, että seksuaalinen halu tulkitaan monella eri tavalla, on niissä kuitenkin Reganin ja Berscheidin mukaan (Davies & al, 1999) jotain yhteistä: seksuaalinen halu on subjektiivinen, psykologinen rakennelma eikä pelkästään käyttäytymistä tai fysiologiaa.

Kuitenkin Kontulan ja Haavio-Mannilan (1997, 731–733) mukaan naisten seksuaalisuus on ollut Suomessa vapautumassa jo pitkän aikaa erilaisista sosiaalisista ja psyykkisistä rajoitteista. Seksi ei heidän tutkimustensa mukaan ole enää pelkkä aviovelvollisuus vaan merkittävä nautinnon lähde myös naisille. Nautinnonhalun ja individualistisen elämäntavan myötä yksilö voi asettaa sukupuolielämänsä laadulle yhä suurempia vaatimuksia. ”Miehet kertoivat vaimonsa seksuaalisesta haluttomuudesta huomattavasti useammin kuin vaimot miehensä haluttomuudesta.” (mt. 296). Kuiten-

kaan vaimon haluttomuuden pohdinnassa mies ei osannut ajatella, että hän oli saattanut ”karkottaa vaimonsa välinpitämättömyydellään, karkeudellaan ja jopa julmuudellaan” (mt. 296–297).

Haluttomuuden syihin löytyy erilaisia selityksiä biologiasta ja fysiologiasta (hormonit, lääkitys, sairastuminen), sukupuolten erilaisesta seksuaalisesta tarpeesta tai sukupolvien välisistä kasvatuseroista. Virtasen (2002, 161) mukaan kuitenkin useimmissa tapauksissa halun alenemiseen on keskeinen merkitys kumppaniin, parisuhteeseen ja ympäristöön liittyvillä tekijöillä. Haluttomuuden voidaan kuitenkin ajatella olevan oire jostakin muusta eikä jonkun henkilön diagnosoitu toimintahäiriö. Jos haluttomuus käännetään yksilötason ongelmasta pariskunnan ongelmaksi, voidaan puhua seksuaalisten halujen erilaisista tarpeista – seksuaalisten halujen ristiriitaisuudesta tai keskinäisestä eroavaisuudesta. Silloin voidaan Davies & al (1999) mukaan antaa paremmin ymmärrystä siihen miten pariskunnan keskinäiset suhteet vaikuttavat seksuaalisuuteen, eikä haluttomuutta silloin tarvitse patologisoida tai leimata sitä henkilön toimintahäiriöksi.

Haluttomuutta ei seksuaaliterapeuttikouluttaja Timorian (2003) mukaan kuitenkaan ole olemassa, vaan se on aina tahdon kysymys: tahtoo tai ei tahdo. Haluttomuus on aina oire johonkin, esimerkiksi parisuhteen dynamiikkaan. Silloin työntekijän on aiheellista kysyä asiakkaalta, mitkä ovat ne syyt, miksi hän ei tahdo seksuaalista kanssakäymistä. Työntekijän helppo kysymys: ”miksi sinä et halua?” voi avata tilanteen ja johdattaa puheen uudelle raiteelle. Asiakastilanteissa huomaa, että haluttomuus ei ole pelkästään naisten ongelma. Myös miesten haluttomuus on noussut viime aikoina entistä enemmän esiin. Kyse ei ole ollenkaan miehen kehollisuuden pettämisestä – siinä asiassa turvaudutaan todennäköisesti lääkäriin ja potenssia ylläpitäviin lääkkeisiin – vaan nimenomaan haluttomuudesta. Koska myös naisen on nykyään sallittu olla haluava ja toimiva seksisubjekti, tulevat parisuhteessa sukupuolten väliset yksilölliset erot seksuaalisuudessa entistä selvemmin esiin. Nainen saattaa olla mieskumppaniaan halukkaampikin. Toisaalta aseksuaalisuuden hyväksyminen osaksi omaa seksuaali-identiteettiä voi vapauttaa monet miettimästä koko asiaa. Mietin, mitä parisuhteen tilanteelle merkitsee, kun haluttomuudesta puhutaan jommankumman ongelmana? Onko toinen silloin syyllisen ja kumppani syyttäjän paikalla? Kenen viitekehuksesta määritellään ”normaali halu” ja ”haluttomuus”? Ihminen voi olla seksuaalisesti halukas vaikka haluaisikin sukupuoliyhdyntää kerran kuukaudessa. Parisuhteen haluttomuus tuntuu olevan enemmän kuin yleistä. Mutta onko edes olemassa sellaista käsitettä kuin haluton yksinäinen ihminen? Jos haluttomuus mielletään sairaudeksi, voi ihmetellä tuollaisen sairauden ilmenevän pelkästään parisuhteessa elävillä ihmisillä.

Tunteiden väljähtymiseksi voidaan ajatella kuvausta, jossa pohditaan seksin vähentymisen dynamiikkaa parisuhteen näkökulmasta. Charnyn & Asineli-Talin (2004) löytö oli se, että mitkä tahansa alkuperäiset syyt haluttomuuden kehittymiseen olivat, oli aviopareille yhteistä sellainen yhdistelmä, jossa näkyi selvästi miesten passiivisuus ja naisten dominoivuus. He tulkitsivat sen läheisyyden (intimacy) peloksi: puolet pariskunnista oli sellaisia joilla oli kunnioitus vähentynyt puolisoa kohtaan. Ainakin naisilla (Davies & al, 1999) todettiin puolisoitten erimääräisten halujen vaikuttavan parisuhteen toimivuuteen. Artikkelin tulokset esittävät erimääräisten halujen vaikuttavan merkittävästi sekä seksuaaliseen että parisuhteen tyytymättömyyteen ja lisääntyviin ristiriitoihin.

Työntekijän tulisi tehdä näkyväksi asiakkaille hellyyden ja seksuaalisuuden ero – tai yhteenliittyminen. Asiakastilanteiden perusteella yleinen riidan aihe läheisyyden, halun ja rakastelun tiimoilta on läheisyyden ja yhdyntävaatimusten väärinkäsitykset. Molemmat puoliset kaipaavat yleensä suunnattomasti läheisyyttä ja hellyyttä, koskettelua ja silittelyä, mutta erona miehen ja naisen välillä on se, että mies herkemmin yhdistää hellimisen ja lähellä olon seksiin. Naisella helliminen ja lähellä olo voi johtaa seksiin mutta se ei voi olla sidottu siihen. *Eihän sun viereenkään voi tulla, kun sulla alkaa heti ottaa eteen, ja alat mankua seksiä.* Yhdyntävaatimuksen pelosta välttellen hellyyttä ja etäytyminen lisääntyy.

Parisuhde on kuin mikä tahansa muu suhde, se elää muotoutuen ja muuttuen koko ajan. Parisuhteessa käydään läpi erilaisia vaiheita ja tehtäviä: tutustuminen, romanttiset puheet ja teot, vaikiintuminen, perheen perustaminen, asuntojen ja töiden vaihtuminen, ikääntyminen, eläköityminen ym. Parisuhteeseen tuodaan lapsuuden kodista ja oman elämän varrelta malleja mm. kriisien ratkaisemisesta, naiseudesta, mieheydestä ja seksuaalisuudesta. Jokainen muutosvaihe on otettava vastaan ja hoidettava se jollakin tavoin – mieluiten yhdessä. Vanhan laulun sanat ”Sä koskaan et muuttua saa” eivät voi pitää paikkaansa kehittyvässä ja rakentuvassa parisuhteessä, jokainen ihminen muuttuu, jokainen parisuhde muuttuu. Elämänvaiheet ja ongelmat (tai haasteet) koettelevat ja kehittävät sekä yksilöä että suhdetta.

Tarkoittaako seksuaalikulttuurin muuttuminen seksuaalisen ilmapiirin vapautumista avoimemmaksi ja myönteisemmäksi? Miten parisuhteet muuttuvat moninaisemmiksi erilaisten seksuaalisten suuntautumisten myötä? Miten työntekijät ohittavat omat ennakkoluulonsa tulevien nais- ja miesparien parisuhteen ongelmissa. Miten esimerkiksi homo- tai transhenkilöt kohdataan ihmisenä ja persoonallisuutena eikä pelkästään seksuaalisuus-silmälasiensa kautta? Soisalon (2006) mukaan homo-, lesbo-, bi- ja transvanhempien ja heidän lastensa perheitä kutsutaan sateenkaariperheiksi ja

niitä on Suomessa jo tuhansia. Hänen mukaansa esimerkiksi terveydenhuoltojärjestelmässä ei käsitellä teemaa vielä riittävästi eikä sateenkaariperheiden erityisiä tarpeita osata ottaa huomioon. Hän esittelee Kiddin (2005) tutkimuksia, joiden perusteella päätellään, että parisuhde- ja perheterapian kentällä tarvitaan lisää ymmärrystä sekä seksuaalivähemmistöjä kohtaan että lisää ymmärrystä ennakkoluulojen vaikutuksista työskentelyallianssin kehittymiseen. Soisalon (2006) mukaan samaa sukupuolta olevien pari-terapia ei kuitenkaan eroa paljoa tavallisesta perheterapiasta.

Yliromanttiset odotukset suhteen samanlaisena pysymisenä ovat ongelma. Ihmiset voivat jäädä ikuiseen suhteen aloitukseen: tutustuminen, ihastuminen, romantiikka ja jännitys uuden kokemisesta. Sellainen ihminen kerää elämänsä täyteen uusia alkuja eikä hän uskalla heittäytyä vakituisen parisuhteeseen koska hänen uskomuksensa pitkästä parisuhteesta on täynnä pelkoa jähmettyneisyydestä, ikävystymisestä, sitomisesta, vapauden menettämisestä, jne. Yliromanttisten odotusten täyttämä ihminen kuvittelee, että rakastuminen pysyy 'oikeassa rakkaudessa' aina samanlaisena hurmion tunteena. Kun tämä hurmio ajan myötä katoaa, kuvittelee hän, ettei tämä rakkaus ollutkaan sitä 'oikeaa rakkautta' vaan harhaa ja silloin hän palaa etsimään sitä uudelleen tai jää pettyneenä suhteeseen. Rakastumisen tehtävä on kuitenkin muuttua rakkaudeksi. Rakkaus on prosessi, joka parhaimmillaan muuttuu intohimoisesta, sokeasta rakkaudesta kypsäksi, luottavaksi ja vapaaksi rakkaudeksi.

Individualistiselle elämäntavalle – oman hyvän etsinnälle ja hetken onnen ottamiselle – on koko ajan mukana myös toinen ääripää: nuorison halu ja toive on pysyä uskollisena ja sitoutuneena omaan parisuhteeseensa (Wilska, 2006). Se on mielestäni merkki toivosta, että yhdestä pysyvästä ihmissuhteesta voisi löytää avaimet omaan kasvuun. Ihmisen ei tarvitsisi itsenäistyä pois parisuhteesta vaan itsenäistyä turvallisen parisuhteen sisällä omaksi itsekseen. En usko, että kenenkään perimmäinen toivo olisi löytää monta peräkkäistä rakkautta elämänsä aikana, vaan kaikki ihmiset pyrkivät löytämään vakaata pitkäaikaista sitoutumista. Kuitenkin erilaiset usean ihmisen rakkausliittoutumat, kuten polyamoria, voivat olla joillekin ihmisille paras mahdollinen elämäntapa. Melby (2007) korostaa tämän O'Neilin¹⁷ edustaman elämäntavan olevan terapeutin kannalta melko hankala. Hän kiinnitti huomiota ryhmäsuhteissa esiintyviin mustasukkaisuuden tunteisiin ja kehotti terapeutteja valmistautumaan huolellisesti, esimerkiksi tutkimalla omia ennakkoluulojaan pari- ja ryhmäsuhteista.

Toimiva parisuhde on hyvä paikka kasvaa ja kehittyä itse. Tyydyttävä yhdessä eläminen ei ole vain suhde joka löydetään, vaan enemmänkin se on tulosta siitä, että molemmat pyrkivät suhdetta

¹⁷ Kirja Avoin avioliitto. Open Marriage. A New Life Style for Couples 1997.

aktiivisesti kehittämään. Tyydyttävä seksielämä on myös molempien osapuolien vastuulla. Omien halujen ja tarpeiden ilmaisu ja suhteen hoitaminen kuuluvat ehdottomasti molemmille. Tarpeet voivat mennä kuitenkin ristiin, jolloin tilanne vaatii tunteiden ilmaisua, puhumista, sopimista ja kompromisseja. Riitelemine tai ehkä osuvammin sanottuna: ristiriitojen ratkominen on yksi parisuhteen taitolajeista – joka voidaan kuitenkin opetella ja oppia. Puolisot voivat sopia kirjailija Bachin (1999, 296) tavoin: ”Minä en itkenyt, koska meillä oli sanaton sopimus: Vain toinen kerrallaan sai olla uupunut tai sairas tai loukkaantunut, murheellinen tai hellyyden tarpeessa.” Silloin kun voi luottaa, että puolisoista toinen jaksaa, voi löytyä uskallusta heittäytyä omiin tunnekokemuksiinsa.

Kaikissa parisuhteen elämänvaiheissa on mahdollisuus, että erilaiset rankat tapahtumat voivat muuttua kriiseiksi. Jos kriisejä ei pystytä kohtaamaan ja ratkaisemaan, voi se puolisoilla ilmetä masennuksena, puhumattomuutena, keskinäisenä vieraantumisenä, riitelemisenä tai kääntymisenä toisaalle hakemaan lohtua ja ymmärrystä. Monesti kriisin kohdassa puolisoista toinen saattaa uskoa, että hän onkin valinnut väärän henkilön elämäänsä, koska elämä hänen kanssaan on niin vaikeaa, ja ratkaisee kriisin vaihtamalla kumppania. Terapian painopisteenä olisi Koskisen (2007) mukaan kuitenkin oltava enemmän itsemuutoksessa koska siihen alueeseen puolisoilla on eniten vaikutusvaltaa. Puolisot olisi hyvä laittaa seuraamaan ja arvioimaan miten oma toiminta on hyödyllistä tai haitallista parisuhdetyytyväisyyden kannalta. Vaikka perinteisen seurantatehtävän mukaan puoliset seuraavat kotona terapiaistuntojen väliaikana, mitä hyvää, toivottavaa ja parisuhdetta eteenpäin auttavaa toinen tekee, on siinä keskitytty toisen eikä omien toimintojen tarkkailemiseen.

Piilotetut sanat ja ”pööpelit”

Vaikka sukupuolielinten lempinimet liikkuvat arkipuheessa vinhaa vauhtia, on niiden sanoittaminen virallisessa asiakas-työntekijä -tapaamisessa hankalaa, koska niille ei ole olemassa hyväksyttäviä, siistejä sanoja. Monilla ihmisillä ei ole olemassa minkäänlaista sanaa *niille* eikä *sille* tapahtumallekaan. Saattaa olla, että perheneuvojat, joiden pyysin kerätä seksuaalisia metaforia, eivät edes ajatelleet kuulemiensa sukupuolielinten ja sukupuoliyhteyden synonyymien olevan metaforia. Ehkä ne olivat niin uinuvia, kuten Jokinen (1999,150) arkipäiväisiä metaforia kuvaa, ettei niitä huomannut puheen seasta. Metaforiksi käsitetään arkielämässä varmaan laajemmat kuin yhden sanan synonyymit.

Seksuaalisuuden käsitteitä sumennettiin – puhuttiin *siitä* tai *määrätynlaisesta läheisyydestä*. Joskus seksuaalisuus-sanojen tuottaminen voi olla täysin mahdotonta, se saattaa olla traumaperäistä. Siinä tapauksessa seksuaalisuutta tulee lähestyä – niin kuin muutenkin asiakkaiden kanssa – erit-

täin hienotunteisesti. Estoisuus, arkuus, häveliäisyys voivat sulkea kokonaisen suuren elämänalu-
een kokonaisuuden asiakkaalta, seksielämä voidaan jäädyttää parisuhteesta tai koko seksuaalisuus
voidaan erottaa parisuhteesta ja elää *kuin kämppäkaverit, kuin sisko ja veli*. Parisuhteessa olisi löy-
dettävä molempia tyydyttävä riittävän hyvä aikuisen parin välinen seksuaalisuhde: ”Sellainen suh-
de, missä toisinaan saadaan toinen toisiltaan juuri sitä, mitä toivotaan. Myös ne hetket, jolloin toi-
veet eivät toteudu tai yhteensovittaminen on hankalampaa, ovat suhteessa siedettäviä tai kestettä-
vissä” (Timoria, 2003).

Työntekijällä tulisi olla valmius löytää sopivia sanoja jokaisen asiakkaan kanssa sekä valmius an-
taa lupa seksuaalisuudesta keskusteluun (vrt. Plissit-malli¹⁸). Jos asiakas keventää tunnelmaa meta-
foran avulla tai ehkä ohittaa kaikki seksuaalisuuden sanat, on työntekijän velvollisuus auttaa häntä
löytämään tapa millä seksuaalisuutta voi käsitellä. Usein metaforien käyttäminen antaa mah-
dollisuuden puhua häpeässä olevasta asiasta ilman että käsitellään sitä ydinasiaa, joka häpeän on
aiheuttanut. Sitä voidaan kuvitella mielessä, siitä voidaan tehdä kysymyksiä, sitä voidaan muuttaa.
Metaforaa käsittelemällä asiakkaan sisäinen kokemus pysyy hänen kokemuksenaan ja hänen tar-
peeseensa pystytään vastaamaan

Rakastellaan näitisti

Julkisuudessa puhutaan näennäisen avoimesti ja uskalletusti seksistä, mutta miten puhutaan kotona
ja miten asiakastilanteessa? Jos asiakas kertoo vaimonsa *makaavan kuin kuollut lahna sängyssä*, se
sävähdyttää sellaisenkin työntekijän, joka on kuullut paljon erilaisia ihmiskuvauksia. Seksuaali-
suus on hyvin herkkä ja loukkaantuva alue ihmisessä. Jos tämä vaimo on mukana, on työntekijällä
melkoinen työ saada pariskunta uudenlaiseen hellyyteen ja rakkauden ilmaisuihin. Metaforan käyt-
täminen voi joko tuhota koko käsiteltävän asian, kuten yllä oleva esimerkki, tai tuottaa jotain uutta
hyvää kyseessä olevaan asiaan, kuten metaforassa *kiinni toisissamme kuin pupuset*. Myös arviot
omasta olemuksesta tulivat metaforissa esille tulkiten ihmisen kuvan omasta ruumiistaan ja seksu-
aalisuudestaan – *tällainen kapahauen puolikas*.

Uskottomuuden vaivattomuus?

Parisuhteen alkaessa suhtaudutaan hyvin ihanteellisesti ajatukseen ikuisesta yhdessäolosta. Mutta
todellisuus on kuitenkin toista, ihmiset voivat elää kaksoiselämää. Monet asiakkaista haluavat elää
parisuhteessa ja tapailta silti jotain sivurakasta. Peräkkäisiä ja rinnakkaisia sivusuhteita kuvattiin
metaforissa melko neutraalisti, todeten, että näin tapahtui, ja se esitettiin jopa oikeutettuna asiana

¹⁸Annon, J. (1976). Behavioral treatment of sexual problems. New York: Harper & Row.
Wallace, Meredith (2003) Dermatology Nursing 15, 570-571.

silloin, kun kertoja itse oli ollutuskoton. Toisen tekemänä uskottomuus koettiin ihmeteltävänä asiana, miten siinä näin kävikään. Uskottomuuden jälkeinen työskentely voi johdattaa puoliset parisuhteen perimmäisten kysymysten äärelle ja tuoda uutta näkökulmaa suhteeseen jos molemmat ovat siihen valmiita. Vastaanottamalla ja työstämällä muutokset, kolhut ja väärinymmärrykset voidaan aina päästä parempaan lopputulokseen kuin silloin, jos asiat jätetään oman onnensa nojaan, hylätään ja paetaan paikalta. Yhteinen asian työstäminen kuuluu aikuisuuteen – ei niin, että molemmat tekevät tahollaan päätöksiä esimerkiksi parisuhteen lopettamisesta.

Uskottomuudessa on kyse muustakin kuin pelkästä seksistä. Usein ihmiset etsivät jotain syvempää ymmärrystä, hellyyttä, seikkailua, rakastumisen ja rakkauden tunnetta, jotka ovat jostain syystä kadonneet omasta parisuhteesta. En usko, että ratkaisukeskeisellä työotteella on saavutettavissa hyviä tuloksia akuutissa kriisissä, jollainen uskottomuuden ilmitulo yleensä on. Jälkiselvittelyjen aikaiset tunteet, kuten syyllisyys, pettymys, loukkaantuminen ja viha vaativat pitkäaikaista työtä. Työntekijän tulisi selvittää myös oma näkökulmansa uskottomuuteen. Onko hänen tehtävänsä olla moraalinvartijana vai yrittää löytää paras mahdollinen selviämiskeino parisuhteelle tai yksilölle?

Työntekijällä on aktiivinen rooli erilaisten menetelmien käyttäjänä, vuorovaikutuksen ylläpitäjänä ja ideoiden mahdollistajana. Hänen velvollisuutensa on laittaa asiakas kohtaamaan elämän realiteetit, tunteet ja tapahtumat. Joskus on tärkeää sanoittaa oikeilla sanoilla. Esimerkiksi ”raiskaaja”, ”väkivalta”, ”hyväksikäyttäjä” -sanojen ääneen lausuminen voi laittaa asioita ja kärsimyksiä oikeaan mittakaavaan. Jos asiakkaalla on halua tai tarvetta käydä läpi seksuaalisia traumojaan tai lapsuudenaikaisia tapahtumia tai pohtia omia tunteitaan ja omaa käytöstään seksuaalisuudessa, uskon, että apu löytyy silloin pidemmästä terapiasta, ehkä parhaiten seksuaaliterapiasta. Virallisen terapian ja keskusteluksi luokitellun asiakastapaamisten raja on hämärtynyt ja hämärtyy yhä enemmän tulevaisuudessa. Konsultaatioluontoiset, lyhytterapeuttiset neuvottelut pulmallisen tilanteen parantumiseksi lisääntyvät esimerkiksi sosiaalityössä.

Metaforan valinta

Kiinnostavaa on miten ihminen valitsee metaforansa. Esimerkiksi: *elämä on kuin konvehtirasia* vs. *elämä on yhtä taistelua* kuvaavat ihmisten erilaista näkökulmaa elämään. Edellinen kuvaa positivistista ihmistä, joka luottaa elämäänsä, ja odottaa ihanalla jännityksellä mitä uutta elämä hänelle tuo. Jälkimmäinen kuvaa ihmistä, joka on joutunut taistelemaan siitä, että elämä pysyisi edes jollain tasolla siedettävänä. Hänen täytyy olla valppaana ja varuillaan, ettei jotain pahaa pääse tapahtumaan.

Miten vuorovaikutukseen ja asiakassuhteeseen vaikuttavat asiakkaan aloittaman metaforan jatka-
minen tai metaforan muuttaminen vastaamaan aitoa puhetta ja oikeita sanoja. Kun asiakkaan meta-
foraa jatketaan, pysytään hänen kartallaan ja puhutaan hänelle tutusta asiasta. Vuorovaikutus
muuttuu, kun asiakkaan metafora muutetaan työntekijän tarjoamaksi metaforaksi. Vuorovaikutus
voi katketa, jos asiakas kokee, ettei häntä ymmärretä – hänen tarjoamasta ongelmasta ei puhuta-
kaan vaan puhutaan työntekijän valitsemasta aiheesta. Joskus ratkaisukeskeisyys on sitä, että työn-
tekijä itse ei siedä ahdistusta tai surua, vaan hän tarjoaa positiivisen metaforan asiakkaan tarinalle.
Työntekijän tulisi kuitenkin uskaltaa olla läsnä asiakkaan ahdistuksessa, hyväksyä ja kohdata se.
Muuten hän aliarvioi asiakkaan pärjäämistä – tai yliarvioi omaa osaamistaan.

Perheasiain neuvottelukeskukseen työhön näyttää olennaisena osana kuuluvan avoimuuden ja suo-
ruuden kieli: asioista puhutaan pääsääntöisesti oikeilla nimillä, arkisesti ja kiertelemättä. Uskon,
että se johtuu ensiksikin asiakkaista – he tulevat vapaaehtoisesti käsittelemään itselle tärkeitä asi-
oita ja haluavat muutosta. Silloin ei ole syytä puhua jostakin näennäisestä ja peitetystä. Toinen asia,
mistä avoimuuden ja suoruuden kieli johtuu, on se, että työntekijä tarkoittaa asiakkaiden kieltä.
Näin varmistuu, että puhutaan samasta asiasta. Varsinkin silloin kun neuvottelussa ovat molemmat
puolisot yhdessä, on erittäin tärkeää, että heille löytyy yhteinen, täsmällinen kieli koska ensiar-
voista on kuitenkin puolisoitten keskinäinen ymmärrys.

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Lähdin matkalle tutkimaan, millaisia metaforia perheneuvonnan asiakkaat käyttävät ja mikä merkitys niillä on perheneuvontatyössä. Aineistoksi sain yhteensä 63 erilaista seksuaalista metaforaa viidestä perheasiain neuvottelukeskuksesta eri puolella Suomea – osa niistä oli omien asiakkaideni käyttämiä metaforia. Juhilan (1999, 212) mukaan tutkija voi olla sekä aineiston analysoija että yhden tuottajista. Vaikka perheneuvojakollegani ilmaisivat mielenkiintonsa tähän tutkielmaan, metaforia tuli aineistoksi odotettua vähemmän. Toiset metaforat olivat lyhyitä yhden lauseen mittaisia kielikuvia, toisissa oli useampi rivi tapahtuman kuvausta liittyen mukana tulleeseen asiakkaan metaforaan. Metaforat eivät ole mekaanisesti aukaistavissa eivätkä ymmärrettävissä, koska sama metafora voi tarkoittaa eri ihmisille eri sisältöä. Lyhyidenkin metaforien avaamisessa olen käyttänyt sekä mielikuvitusta että pitkää käytännön kokemusta apuna.

Tutkimusotteeni perustuu sosiaalisen konstruktionismiin, jonka mukaan ihmiset sekä tulkitsevat elämäänsä että myös tuottavat sitä sekä ajattelullaan että toiminnallaan. Metodinen työkaluni, diskurssianalyysi, tarkastelee niitä merkityksiä, joita asiakkaat tuottavat seksuaalisuuden saralta perheasiain neuvottelukeskuksessa. Parton ja O'Byrnen (2000) toteavat, että konstruktionismin mukaan sosiaalinen todellisuutemme rakentuu sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa. Konstruktiivisessa käsityksessä ei yleinen, mitattavissa oleva totuus, ole tärkein asia, vaan tieto ja totuus riippuvat kontekstista. Merkittävämpiä asioita ovat missä, miksi ja kenelle tarinaa kerrotaan. Todellisuus rakentuu siinä hetkessä, jossa ihmiset ovat, tarinoiden ja kertomusten välityksellä. Analysoin metaforia käyttämällä lähestymistapana konstruktiivista tekstintulkintaa ja menetelmänä diskurssianalyysia. Näkökulma on terapeutin näkökulma, vaikka olenkin käyttänyt erilaisia tutkijan positiota, esimerkiksi tulkitsijan roolia, pitkin matkaa (vrt. Juhila 1999, 212)

Kirkon 41 perheasiain neuvottelukeskuksessa käy runsaat 17.000 asiakasta vuodessa¹⁹. Perheneuvonta tukee ja auttaa erilaisissa parisuhteen ja perheen ongelmissa ja kriisitilanteissa. Asiakkaiden kanssa yhdessä etsitään toimivimmat ratkaisut tai uudet näkökulmat kyseiseen ongelmaan. Parisuhteeseen liittyvät kommunikointiongelmat ovat parisuhteen ristiriitaisuuksien ohella eräs laajimmista ongelmista. Asiakkaat ovat enimmäkseen keski-ikäisiä parisuhteessa eläviä miehiä (40 %) ja naisia (60 %). Seksuaalisuus kuuluu aina sekä jokaisen ihmisen sisäiseen todellisuuteen että jokaiseen parisuhteeseen ja on siksi aihe, jota lähes jokaisen asiakkaan kanssa tavalla tai toisella

¹⁹ Kirkon perheasian yksikön tilastot vuodelta 2006. Saatavana: <http://www.ev1.fi/kkh/to/kpk/kpk5.html>. 2.10.2007

käsitellään. Seksuaalisuuteen kuuluu erilaisia opittuja käyttäytymismalleja, jotka on hyvä tunnistaa asiakkaan puheen sisällöstä, jotta niitä voisi tarkastella yhdessä asiakkaan kanssa.

Suomen kansanperinteessä on aina käytetty erittäin monipuolista seksuaalisanastoa. Uuden, kliinisen ja latinankielisen seksuaalisanaston tuominen on muuttanut seksuaalisen kielen käyttöä. Asiakastyössä onkin tarkkaan mietittävä, minkälaista seksuaalisanastoa käytetään: asiakkaan tuomaa sanastoa, tunteista etäännyttävää kliinistä sanastoa vai puhutaanko pelkillä metaforilla. Metaforat rakentavat sanan, lauseen tai laajemman asiakokonaisuuden toisella sanalla tai kuvauksella. Metaforan avulla monimutkainen asia voidaan selittää lyhyemmin ja metaforaa voidaan myös käsitellä kuin puhuttaisiin alkuperäisestä asiasta. Metaforisen ilmauksen merkitys löytyy aina henkilön omasta kokemusmaailmasta, täysin samaan mielikuvaan kyseisestä metaforan tulkinnasta ei päästä. Kuitenkin metaforia käyttämällä asiakas ja työntekijä kokevat puhuvansa samaa kieltä. Käsitellessään omaa metaforaansa elämälle annetut merkitykset ja vertauskuvat voivat sekä kyseenalaistaa vanhaa, totena pidettyä uskomusta, että vahvistaa uutta, toivorikkaampaa todellisuutta. Esimerkiksi oma vanha negatiivinen metaforamainen uskomus *elämäni on kuin kaatosade* voidaan kyseenalaistaa, uudistaa ja kuvitella kaatosade *ravitseväksi ja virkistäväksi kevätsateeksi*. Mielikuva omasta elämästä muuttuu samalla kun sille annetaan uudet raamit (vrt. Parton & O'Byrne, 2000).

Työntekijöiden erilaiset metodit ja teoreettiset lähestymistavat integroituvat parhaimmillaan sulavaksi ja joustavaksi työmuodoksi, jonka avulla erilaisia asiakastilanteita ymmärretään. Näin vastataan monimuotoisesti asiakkaan tarpeisiin, oli sitten kyse sosiaali-, perheneuvonta- tai mistä tahansa ihmisten kanssa tehtävästä työstä, jossa vuorovaikutustaidot ovat keskeisellä sijalla. Teoriat eivät koskaan korvaa vuorovaikutuksen tärkeyttä asiakastyössä: tarkka kuunteleminen, yhteisen kielen löytyminen, välihuomautusten ja -kysymysten tekeminen sekä hyväksyvä kielenkäyttö tukevat vuorovaikutusta.

Vaikutelmani aineistosta on melko vaisu sekä metaforien määrässä että laadussa. Odotin, että herkullisia seksuaalimeteforia pursuaa ovista ja ikkunoista. Luulen aineiston vähäisyyden johtuvan perheneuvonnan asiakkaiden käyttämästä asiakielestä, kuten eräs perheneuvojista liitteessään selitti: *Ihmiset tuntuvat puhuvan seksistä yllättävän suorasanaisesti. Ehkä se jotenkin liittyy siihen, miten työntekijä niistä puhuu*. Jos työntekijä osaa puhua luontevasti ja asiallisesti seksuaalisuudesta, ei asiakas tarvitse niin paljon sumeita metaforia selvittämään puheitaan vaan sisäinen todellisuus tulee aitona näkyväksi. Uskon näiden metaforaotteiden perusteella, että työntekijät kohtaavat seksuaalisuuden luontevasti. Ovathan kaikki perheneuvojat omassa koulutuksessaan käyneet vähintään kolmen päivän seminaarijakson, joka on keskittynyt sekä työntekijän omaan että asiak-

kaan seksuaalisuuden kohtaamiseen. Jokaisella työalalla, jossa ihminen pyritään ottamaan kokonaisvaltaisesti huomioon, tulisi koulutukseen sisältyä oman seksuaalisuuden tutkiskelua sekä perusasiat ihmisen seksuaalisuudesta. Jokaisen sosiaali- ja terveystieteiden alan työntekijän olisi tunnettava muiden teoriaopintojen lisäksi myös seksuaalivälittämisen perusteet. Seksuaalisuuden ammatillinen kohtaaminen edellyttää työntekijän oman seksuaalisuuden kohtaamista sekä omien seksuaalisten arvojen, asenteiden, tunteiden, normien ja uskomusten tutkiskelemista. Pelkästään tällainen tutkiskeleminen voisi antaa vapauden seksuaalisen puheen ylläpitämiseen asiakkaan kanssa, ettei työntekijä olisi ainakaan estämässä asiakkaan vapaata puhetta.

Aineiston määrä olisi varmaan muodostunut suuremmaksi, jos olisin pyytänyt useampia neuvotte- lukeskuksia keräämään sitä tai kerännyt sitä pidemmän aikaa kuin tuon kaksi kuukautta. Kuitenkin näiden 63 metaforan pohtiminen ja koodaaminen kesti yllättävän kauan ja tuotti monenlaisia eri versioita ennen kuin päädyin lopulliseen aineiston jaotteluun seksiälykkyydeksi, halu- ja uskotto- muuspuheeksi. Jokinen, Juhila ja Suoninen (1999) kuvaavat tutkijan eri positioita. Olla välillä tul- kitsija, analytikko tai keskustelijaa tuotti joskus hankaluuksia, koska olisin mielelläni ollut kaikkea yhtä aikaa ja sellainen sekoittaa helposti pään ja tutkielman. Yhdessä positiossa kerrallaan oleminen toi kuitenkin jonkinlaista ryhtiä ja selkeyttä työhön, johon olisi helppo upota ja lähteä kaikille mahdollisille sivupoluille runsastamaan tutkielmaa. Seksuaalisuuden historia, loitsut, suomalaisten seksuaalisuussananlaskut ja lyriikan metaforat olivat viedä mennessään ja joskus veivätkin. Uppo- sin niiden elämään, ja tunnelma oli välillä kuin suohon uponneen – en tiennyt missä olin, miten pääsen pois ja minne edes yritän. Oli vaikeata ravistella suon sammalia harteiltaan pois ja yrittää päästä taas tutkielmassa johdonmukaiseen etenemiseen. Metaforien tutkimusmatka oli antoisa ja hauska vaikka suossa välillä rämminkin. Löysin paljon yksityiskohtia vahvistamaan omia usko- muksiani vuorovaikutuksesta, asiakkaan kohtaamisesta ja saman kielen puhumisen tärkeydestä. Löysin myös ajatuksia, jotka kyseenalaistivat entiset uskomukseni, joita jouduin punnitsemaan ja mittaamaan löytääkseni oman totuuteni. Työn prosessinomaisuus tuntui välillä siltä kuin olisin yrittänyt tehdä palapeliä. Ensin tehdään reunat valmiiksi. Missä ovat puuttuvat palat? Mitä, täällä on vääriä paloja! Hei, eihän tämä näin voi mennä, ostan uuden palapelin.

Kummastelen, miksi aineistossa ei ollut orgasmeista, orgasmikyvyttömyydestä, lesbo- tai homo- seksuaalisuudesta, seksuaalisesta kyvyttömyydestä eikä inestistä yhtään metaforaa. Ehkä kyvyt- tömyydestä keskustellaan lääkärin kanssa tai asiakkaat sekoittavat kyvyttömyyden ja halutto- muuden keskenään: naisen haluttomuus ja miehen kyvyttömyys. Mahdollisesti puhutaan halutto- muudesta kun tarkoitetaan erektiohäiriöitä. Uskon, että tulokset olisivat olleet vallan erilaiset,

jos metaforia olisi kerätty jossain muussa kontekstissa, toisessa työpaikassa tai vaikka arkielämässä.

Olen tuonut tutkielmassani esille naisterapeutinäkökulmaa, koska olen nainen ja terapeutti. Mies-tutkija olisi saanut samasta aineistosta oman näkökulmansa ansiosta erilaisia tuloksia, jotka olisivat rikastuttaneet johtopäätösten tekemistä. Ehkä olisi ollut hyvä, että tässä tutkielmassa olisi ollut molempia näkökulmia. Mies-/nais -näkökulma olisi tuonut varsinkin haluttomuuteen uusia näkökulmia: miten naisen haluttomuus vaikuttaa miehen itsetuntoon ja miehisyyteen, miten mies jaksaa yrittää yhä uudelleen vaikka puoliso kieltäytyy seksistä, miten loukkaantunut hän on sängyssä hylkäämisestä ja niin edelleen. Erilaiset uskomukset ja luutuneet näkökulmat rajoittavat niin asiakasta kuin tutkijaakin.

Samoin kuin perheneuvonnassa, myös sosiaalityössä käytetään metaforia, ne kuuluvat yhtäläillä toimeentulotuen ja lastensuojelun asiakkaiden sanoilla sumentamiseen tai sujuvammin selittämiseen. Toivon tämän tutkielmani lisäävän kiinnostusta asiakkaiden kieleen, metaforiin ja erilaisiin muihin ilmaisuihin. Toivon, että kiinnostus metafora-ilmaisuihin lisää työntekijän tavoitetta kuulla asiakasta tietoisesti hieman eri tasolla kuin ennen ja että se ohjaa hänet käsittelemään asiakkaan metaforaa. Metaforat korostavat kyseessä olevan teeman tiettyjä puolia ja piilottavat toisia puolia – ne eivät kerro koko totuutta käsiteltävästä asiasta. Metaforaan voi tarttua ja jatkaa keskustelua ja asian käsittelemistä mielikuvien tasolla tai sen voi ohittaa ja kääntää keskustelu toiseen suuntaan. Asiakkaan olisi kuitenkin äärimmäisen tärkeää saada tunne ymmärryksestä ja sellaisen tunteen saa, kun työntekijä liittyy asiakkaan kieleen ja ottaa hänen tärkeimpiä ilmaisujaan mukaan omaan kieleensä. Metaforaa käsittelemällä kyseenalaistetaan, muokataan ja ohjataan ajattelua ja käsitellään tällä tavalla myös todellisuutta.

Eräs asia, mitä jään erityisesti pohtimaan tämän työn edetessä oli se, mihin viittasin kohdassa 3.3. Asiakkaan kohtaaminen ja terapia: täytyisi löytää erilaisia tapoja, joilla saataisiin keskustelun tulokset elämään myös terapiaistunnon jälkeen. Vaikka sosiaalityötä ei varsinaisesti mielletä terapiaksi, on se kuitenkin usein lähellä terapeutista työtä. Nimitettäköön työtä sitten asiakas-, neuvotte-lu- tai terapiatyöksi, jää sen anti, sen oivallukset ja ideat usein työhuoneeseen neljän seinän sisälle, eivätkä tartu asiakkaan arkielämään. Seuraavassa asiakastapaamisessa ne kyllä muistuvat mieleen, mutta arkielämässä ei ole tapahtunut niitä muutoksia, joita asiakas uskoi ja toivoi tapahtuvan. Uskon, että tähän voisi auttaa aivan niinkin vähäinen asia kuin paperit ja kynät työhuoneen pöydällä sekä luvan anto asiakkaalle, että hän voi halutessaan tehdä omia muistiinpanoja itselle merkittävis-tä asioista, joita hän mahdollisesti haluaa pohtia vielä kotona.

Mielenkiintoista olisi kerätä myös asiakkaiden muita metaforisia ilmaisuja. Varsinkin miehet ilmaisevat parisuhteensa olotilasta heti puhelimesta käytävässä alkuhaastattelussa, miten he ovat *erilaisten pituuksilla, lukkovaikkeissa, sukset ristissä, soraa rattaissa, tahko jäässä* tai suhteessa on *heitetty pyyhe kehään*. Vaikka miehillä ja naisilla on metaforissaan erilaisia ilmaisuja, jotka syntyvät kokemuksista: eletystä elämästä, harrastuksista ja työstä, keräämissäni seksuaalisuuden metaforissa en nähnyt erityistä sukupuolisidonnaisuutta.

Olivatko metaforat sitten hyvä keino päästä käsiksi perheneuvonnassa käytävään seksuaalidiskursiin? En tiedä. Mutta mielenkiintoinen se oli. Parisuhdeterapian kentällä on Koskisen (2007) mukaan menossa vaihe, jossa erilaisten menetelmien lisäksi etsitään ja luodaan teoreettisia perusteita sekä parisuhteen ymmärtämiseksi että pariterapiatyöskentelylle. Tutkimusten, uusien tietojen ja teorioiden myötä pari- ja perheterapia saa lisää uskottavuutta ja erinomaista teoriaperustaa. Parisunnat ja perheet ovat niitä ydinsoluja, joiden kanssa niin perheasiain neuvottelukeskukset kuin sosiaalitoimistotkin ovat alati tekemisissä.

KIRJALLISUUSLUETTELO

- Apo, Satu (1995) Naisen väki. Tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta. Helsinki: Hanki ja jää.
- Arasola, Pia. Suomen NLP-Yhdistys ry (2004). Verkkojulkaisu, saatavana: http://www.suomennlp-yhdistys.fi/nlp_mita_on_nlp.html. (Viitattu 12.10.2007.)
- Bach, Richard (1999) Silta yli ikuisuuden. Kuudes painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Basson, Rosemary (2003) Women's difficulties with low sexual desire and sexual avoidance. University of British Columbia, Vancouver, BC, Canada. New York, NY, US: Brunner-Routledge.
- Bowdle, Brian ja Gentner, Dedre (2005) The Career of Metaphor. *Psychological Review*, Vol. 112(1), January 2005. (193–216).
- Buss, David ja Shackelford, Todd (1997) Susceptibility to Infidelity in the First Year of Marriage: *Journal of Research in Personality*. (193–221).
- Charny, Israel ja Shlomit, Asineli-Tal (2004) Study of 'Sex-Less' (Sex-Avoidant) Young Couples. New York, NY, US: Haworth Press.
- Conrad, Sheree ja Milburn, Michael (2003) Seksiäly. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Davies, Stephenie & Katz, Jennifer & Joan L. Jackson (1999) Sexual Desire Discrepancies: Effects on Sexual and Relationship Satisfaction in Heterosexual Dating Couples *Archives of Sexual Behavior*. Vol. 28, No. 6, 1999 (553–567).
- Dilts, Robert (1997) Muuttavat ajatukset. Uskomusjärjestelmien muuttaminen NLP:llä. Helsinki: Ai-ai.
- Fisher, Helen & Aron, Arthur & Mashek, Debra & Li, Haifang & Brown Lucy L. (2002) Defining the Brain Systems of Lust, Romantic Attraction and Attachment. *Archives of Sexual Behavior*, Vol. 31, No. 5, October 2002, 413–419.
- Hoffman, Lynn (1985) Perheterapia – systeeminen näkemys. Englanninkielisestä alkuteoksesta suomentanut Kaarina Kyyrönen. Espoo: Weilin + Göös.
- Ilmonen, Tuisku (2007) MiesjaNainen.info. Aikuinen seksuaalisuus. Verkkojulkaisu, saatavana http://www.miesjanainen.info/do.xsp?viewType=viewinfoview&objectType=complextype&directoryType=simple&complextypeOID=1139924109_672_144e. (Viitattu 27.6.2007)
- Ilmonen, Tuisku (2007) Seksuaalisuuden kohtaaminen asiakastyössä. Teoksessa Seksuaalisuus. Apter & Väisälä & Kaimola (toim.) 41–59. Helsinki: Duodecim.
- Johnson, S., Hunsley, J., Greenberg, L., & Schindler, D. (1999) Emotionally focused couples therapy: Status & challenges. *Clinical Psychology: Science & Practice*, 6, 67–79.
- Johnson, S. & Talitman, E. (1997) Predictors of success in emotionally focused marital therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23(2), 135–152.
- Jokinen Arja ja Juhila Kirsi (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysi liikkeessä. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino, 1999.

Juhila ja Pösö (2000) Auttamisen organisaatiot ja ongelmien tulkinnat. Teoksessa Jokinen & Suoninen (toim): Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. 35–64. Tampere: Vastapaino.

Jussila, Raimo ja Länsimäki, Maija (1994) Se siitä. Suomen kielen seksisanakirja. Juva: WSOY.

Kajan, Maija (2006). Naisen seksuaalianatomia ja fysiologia. Teoksessa Seksuaalisuus 2006, Apter, Väisälä, Kaimola toim. (104–115) Helsinki: Duodecim.

Kaskisaari Marja (1998) Rakkauden täyttymys. Seksuaaliset erot ja romanttinen rakkaus. Teoksessa: Hyvärinen, Matti & Peltonen, Eeva & Vilkkö, Anni (toim.). Liikkuvat erot: sukupuoli elämäntutkimuksessa. (272–310). Tampere: Vastapaino.

Kidd, Angela (2005). Marriage and family therapists' working alliance with gay and lesbian clients: Effects of gender and homophobia. Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences, Vol 65(7-A), pp. 2502.

Kiianmaa, Kari (2007). Verkkójulkaisu, saatavana: <http://www.katajary.info/helmia/uskottomuus>. (Viitattu 28.8.2007.)

Kontula, Osmo & Haavio-Mannila, Elina (1997) Intohimon hetkiä. Seksuaalisen läheisyyden kaipuu ja täyttymys omaelämäkertojen kuvaamana. Juva: WSOY.

Kontula, Osmo (2006) Suomalaisten seksuaalikulttuuri. Teoksessa Seksuaalisuus. Apter, Väisälä, Kaimola (toim.) 27–37. Helsinki: Duodecim.

Koskinen, Arto (2007) Parisuhdeterapien nykytilasta. Teoksessa Paripsykoterapia ja parisuhteen ikuinen arvoitus 6–11. Helsinki: Väestöliitto.

Kumpula, Sinikka (2003). Verkkójulkaisu, saatavana: http://www.vaestoliitto.fi/yksilo-ja_pariterapia/artikkeleita/?x13200=20072. (Viitattu 22.10.2007).

Lakoff, George & Mark Johnson (1980) Metaphors we live by. University of Chicago Press Chicago.

Lehtinen, Ann-Sofie (1998) Asiakkaan kannustaminen lyhytterapiassa. Teoksessa Antti Mattila, (toim) (1998) Voimavarat, ratkaisut ja tarinat. Kuntoutussäätiö. Työselosteita 16/1998 (74–82).

Lipponen, Krisse (1998) Yhteistyön luominen asiakastyössä. Teoksessa Antti Mattila, (toim) Voimavarat, ratkaisut ja tarinat. Kuntoutussäätiö. Helsinki. Työselosteita 16/1998.

Malinen Vuokko ja Paula Alkio (toim.) (2007) Paripsykoterapia ja parisuhteen ikuinen arvoitus. Helsinki: Väestöliitto..

Markova, Keijo (2007). Kiintymyssuhdeteoria aikuisrakkauden teoreettisena perustana. Verkkójulkaisu, saatavana: http://www.vaestoliitto.fi/parisuhdetietoa_ammattilaisille/kiintymyssuhdeteoria/ (Viitattu 26.9.2007.)

McCarthy, Barry W. (2004) An Integrative Cognitive-Behavioral Approach to Understanding, Assessing, and Treating Female Sexual Dysfunction. *Journal of Family Psychotherapy*, 15(3) 19–35.

Melby, Todd (2007). Contemporary Sexuality. Vol. 41 Issue 4, 1-5. Verkkojulkaisu, saatavana: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=25296881&site=ehost-live>

Mikulincer, M., Florian, V., Cowan, P. & Pape Cowan, C. (2002) Attachment security in couple relationships: A systemic model and its implications for family dynamics. *Family Process*, 41, No 3, 405-434.

Miller, Gale (1997) *Becoming Miracle Workers: Language and Meaning in Brief Therapy*. New York: de Gruyter.

Paasio, Marja (2004) *Pilvihin on piian nännit*. Suomen Kansan seksiperinnettä. Helsinki: Otava.

Parton, Nige. ja O'Byrne Patrick (2000) *Constructive Social Work towards a new practice*. Basingstoke: Macmillan.

Remes, Liisa (2006) Diskurssianalyysin perusteet. Julkaisussa: Metsämuuronen, Jari (toim) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 285–374. Helsinki: International Methelp.

Ronkainen, Suvi, Pohjolainen, Pertti & Ruth, Jan-Erik (1994) *Erotiikka ja elämäntyyli*, Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.

Ruotsalainen, Kari, (2002) Auttajana kirkon ja yhteiskunnan leikkauspisteessä - kirkon perheneuvojen käsitys työstään. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 230.

Savander, Sinikka (2007) *Seksuaaliterapia*. Verkkojulkaisu, saatavana: <http://www.sinikkasavander.fi/index.php?page=3&PHPSESSID=bfdc988d652a7105ac48f069e7d1dab6>. (Viitattu 27.7.2007.)

Sexpo 2003 Tulppaani Sademetsässä. Helsinki: Sexpo säätiö.

Sielunhoidon aikakauskirja (2004) *Kirkon perheneuvonta 60 vuotta*. Helsinki: Hakapaino.

Sironen Maija ja Kalilainen Päivi (2006) *Terapeuttinen työskentely seksuaalikäytöksissä*. Teoksessa *Seksuaalisuus*. Apter, Väisälä, Kaimola (toim.) (349–365). Helsinki: Duodecim.

Soisalo, Raul (2006) *Sateenkaaren kaikissa väreissä – kohti uutta perheen määritelmää*. Perheterapia 4/06, 50–55 . Suomen Mielenterveysseura. SMS-Tuotanto.

Suoninen, Eero (1999) Teoksessa *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino.

Suoninen, Eero (2000) *Tanssilajit ja -tyylit asiakkaan kohtaamisessa*. Teoksessa Jokinen & Suoninen (toim): *Auttamistyö keskusteluna*. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. 67–104 Tampere: Vastapaino.

Suoninen, Eero, (1997) *Miten tutkia moniäänistä ihmistä? diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittäminen*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Timoria Marjo (2004) Pari- ja seksuaaliterapeuttiluennot (2003–2005). Omat muistiinpanot. Nuutajärvi.

Toivonen, Veli-Matti & Kauppi, Timo (1996) KIELEN TAIKAA – NLP Kielikirja. Helsinki: Ai-ai.

Toivonen, Veli-Matti & Kiviaho (1998). Tässä suhteessa: erilaisuus, yhteys ja yhteistyö: NLP-vuorovaikutuskirja. Helsinki: Ai-ai.

Tompkins, Penny & Sullivan Wendy (2005). Tangled spaghetti in my head. Therapy Today, Vol. 16 Issue 8, 32-36.

Tuhkasaari, Pirjo (2007) Seksuaalisuudesta parisuhteessa. Teoksessa Malinen, Vuokko ja Alkio, Paula (toim.) Paripsykoterapia ja parisuhteen ikuinen arvoitus (64–81). Väestöliitto.

Wahlbeck, Jan-Christer (2007). Luovan systeeminen ja jungilainen paripsykoterapia. Teoksessa Malinen ja Alkio toim. Paripsykoterapia ja parisuhteen ikuinen arvoitus. Väestöliitto

Vanhala, Anni (2000). Ongelmapuhe ja voimapuhe asiakkuuden määrittymisessä. Teoksessa Jokinen & Suoninen (toim): Auttamistyö keskusteluna. (245–263) Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Vastapaino.

Wilska, Terhi-Anna. Nuorisobarometri (2006). Verkkojulkaisu, saatavana:
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2006.pdf . (Viitattu 6.9.2007.)

Virtanen, Jukka (2002) Kliininen seksologia. Helsinki: WSOY.

Virtanen, Leea (1999) Ellun kana ja Turusen pyssy – kyllä kansa tietää. Juva: WSOY.

Väestöliitto (2007). Verkkojulkaisu, saatavana:
http://www.vaestoliitto.fi/seksuaaliterveys/seksuaaliterveysklinikan_nettipa/vanhemmat/kasitteita/seksuaalisuus/ (Viitattu 27.7.2007.)

Väliverronen, Esa (1996) Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, media ja metsän sairaskertomus. Jyväskylä: Gummerus.